

**BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE YAPILAN
YAKIN AKRABA GÖÇÜ VE GÖÇÜN TÜRK
BASININA YANSIMALARI**

Hacer Hande ERGİN ÇAĞATAY

BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE YAPILAN YAKIN
AKRABA GÖÇÜ VE GÖÇÜN TÜRK BASININA
YANSIMALARI

Hacer Hande ERGİN ÇAĞATAY

ISBN: 978-625-6321-87-8

PA Paradigma Akademi Yayınları

Sertifika No: 69606

PA Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

e-mail: fahrigoker@gmail.com

Tasarım&Kapak: Himmet AKSOY

Matbaa: Meydan / 99 Baskı

Sertifika No: 76711

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Eylül 2024

Canım Anneme...

ÖNSÖZ

Göç olgusu her zaman insanın üzerinde derin izler bırakan, hüznölendiren bir kavramdır. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de toprak kaybetmeye başlaması bu olgunun daha çok gündeme gelmesine yol açmıştır. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti de kuruluşundan itibaren sıklıkla dış göçlere maruz kalmıştır. O nedenle komşu devletlerle göç ve göçmenlerin hukuksal statüsünü düzenleyen pek çok anlaşma yapmıştır. Böylece hem göçleri kontrol altına alma hem de gelen göçmenlerin haklarını koruma yolunu tutmuştur. Özellikle Bulgaristan'dan tarihte çeşitli dönemlerde ülkemize önemli göçler olmuştur. Yüzyıllar önce Anadolu'dan Rumeli'ye göç eden Türkler bu defa tersine bir göç olgusunu yaşamak zorunda kalmıştır.

Rumeli'den Anadolu'ya yapılan göçler içinde Bulgaristan'dan yapılan göçler önemli bir yer tutmaktadır. 2017 yılında tarafımdan gerçekleştirilen '1969-1978 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Yakın Akraba Göçü (Trakya Bölgesine İskân Edilen Göçmenler Örneği)' isimli yüksek lisans tez çalışmasının gözden geçirilip düzenlenmiş ve genişletilmiş hâli olan bu çalışmanın konusunu da bu göç olaylarından birbiriyle bağlantılı iki önemli göç oluşturmaktadır. Bunlardan ilki, 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan zorunlu göç olup 1950-1951 yıllarında gerçekleşen göçün sebepleri, gerçekleşme süreci ve göç sonrası Türkiye'nin tutumunu anlatan kaynaklar bu çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir. İkincisi de bu göç sırasında çeşitli nedenlerle sınırların kapatılması sonucu sınırın iki tarafında parçalanmış bir hâlde bulunan ailelerin birleştirilmesini amaçlayan 1969-1978 Yakın Akraba Göçü'dür. Yakın Akraba Göçü'nün Türk basınına yansımaları da çalışma içinde bir alt başlık olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında her türlü görüş ve yardımını esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY'a, bana evlerini ve yüreklerini açan göçmen görüşmecilerime, göçmenlerle görüşmelerimi sağlayan arkadaşlarım Emel ZİNCİR, kendileri de aynı

yıllarda göç etmiş bulunan İmren ŞENTÜRK İLERİ, Esmâ KAHRAMAN GÜNAYDIN, Vildan ÖZTÜRK'e, eşim Oktay ÇAĞATAY'a ve çocuklarıma çok teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Hacer Hande ERGİN ÇAĞATAY
ÇANAKKALE-2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

1950-1951 YILLARINDAKİ GÖÇLERE KADAR BULGARİSTAN'DA MÜSLÜMAN-TÜRK TOPLUMUNA YAPILAN BASKILAR

1.1. Bulgaristan Prensliği ve Krallığı Dönemleri	21
1.1.1. Bulgaristan Prensliği Dönemi.....	21
1.1.2. Bulgaristan Krallığı Dönemi	25
1.2. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ve Türkiye'ye 1950-1951 Göçleri ..	30
1.2.1. Politika Değişiklikleri ve 1950-1951 Göçü	30
1.2.2. 1950-1951 Göçü ve Karşılaşılan İskân Sorunları.....	56

BÖLÜM II

1969-1978 YAKIN AKRABA GÖÇÜ ANLAŞMASI

2.1. 1950-1951 Göçünün Durdurulması ve Parçalanmış Aile Sorunu ...	67
2.1.1. Göçün Durdurulması Sonrası Ara Dönem (1952- 1968).....	67
2.1.2. Türkiye ile Bulgaristan Arasında Yakın Akraba Göç Antlaşmasının Yapılması.....	75
2.1.3. Yakın Akraba Göçünün Başlaması ve Göç Süreci	78
2.1.4. Türk Basınında Yakın Akraba Göçünün Yansımalarına Örnekler	80

BÖLÜM III

ARAŞTIRMA BÖLÜMÜ

3.1. Araştırmanın Metodolojisi.....	103
3.1.1. Araştırmanın Amacı	103
3.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	103
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi	104
3.1.4. Veri Toplama Araçları.....	104
3.1.5. Araştırmanın Soruları	105
3.2. Yakın Akraba Göçü ile İlgili Yapılan Mülakatlar ve Analizler	105
3.2.1. Göçmenlerle Görüşmelerde Sorulan Sorular.....	105
3.2.2. Yakın Akraba Göçü ile İlgili Görüşmelere İlişkin Bulgular .	107
3.2.3. Bulguların Değerlendirilmesi	142
SONUÇ	147
KAYNAKÇA	151

KISALTMALAR

ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
BM.	: Birleşmiş Milletler
Bkz.	: Bakınız
BKP.	: Bulgaristan Komünist Partisi
C.	: Cilt
DP.	: Demokrat Parti
Ibid.	: Aynı yerde, aynı eserde.
NATO.	: North Atlantic Treaty Organization= Kuzey Atlantik Antlaşması
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SSCB.	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSYB.	: Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Bakanlığı
s.	: sayfa/ sayfalar
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC.	: Türkiye Cumhuriyeti
TKZS.	: Trudovo- Kooperativno Zemedelsko Stopanstvo= Emek Kooperatifi, Tarım işletmesi

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Doğum Yıllarına Göre Dağılımı.....	108
Tablo 2. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'ye Geliş Yıllarına Göre Dağılımı.....	109
Tablo 3. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Göç Sırasındaki Yaşlarına ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	110
Tablo 4. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Kişilerin Göç Sırasındaki Medeni Hallerine Göre Dağılımı	111
Tablo 5. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bugünkü Medeni Hallerine Göre Dağılımı	112
Tablo 6. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	112
Tablo 7. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelenlerin İlk Yerleştikleri Yerlere Göre Dağılımı	114
Tablo 8. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Daha Sonra Kalıcı Olarak Yerleştikleri Yerlere Göre Dağılımı.....	114
Tablo 9. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'daki Mesleklerine Göre Dağılımı	116
Tablo 10. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'deki Mesleklerine Göre Dağılımı	117
Tablo 11. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	120
Tablo 12. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'ye Davet Eden Kişilere Göre Dağılımı.....	121
Tablo 13. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'ye Birlikte Göç Ettiği Kişilere Göre Dağılımı	122
Tablo 14. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Eğitim Aldığı Dillere Göre Dağılımı	123
Tablo 15. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Eğitim Gördüğü Yabancı Dile Göre Dağılımı	124

Tablo 16. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Hangi Sınıfta Türkçe Eğitim Aldığına Göre Dağılımı	126
Tablo 17. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Hangi Sınıfta Bulgarca Eğitim Aldığına Göre Dağılımı ..	126
Tablo 18. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Davet Edilmediği İçin Gelemeyen Yakınlarının Olup Olmadığına Göre Dağılımı.....	128
Tablo 19. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Akrabaları Var mı?	129
Tablo 20. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'daki Akrabalarıyla Halen Görüşüp Görüşmediklerine Göre Dağılımı.....	130
Tablo 21. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Bulgaristan'a Geri Dönmeyi Hiç Düşünmüşler mi?.....	130
Tablo 22. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Daha Sonra Bulgaristan'a Gezmeye Gitmiş mi?	131
Tablo 23. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Türkiye'de Zorlandı mı?.....	132
Tablo 24. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Hangi Konularda Zorlandılar?.....	133
Tablo 25. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Göç Ederken Eşyalarını Getirebildiler mi?	134
Tablo 26. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Göç Etmeden Önce Hazırlanmak İçin Yeterli Zamanı Oldu mu?	135
Tablo 27. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'daki Mallarının Değeri (Ucuza mı Sattınız?).....	135
Tablo 28. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Bulgaristan'da Baskı Görmüşler mi?	136
Tablo 29. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Hangi Konularda Baskı Gördüler?	136
Tablo 30. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Malları Var mı?	138

Tablo 31. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Oradaki Mallarına Sahip Çıkabildi mi?	139
Tablo 32. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Brigadirde Çalışmış mı?	139
Tablo 33. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilere Göre Bulgaristan'daki Türkler Hallerinden Memnun mu?	140
Tablo 34. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilere Göre Bulgaristan'daki Türkler Hallerinden Neden Memnun Değil?	140
Tablo 35. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilere Göre Bulgaristan'da En Çok Hangi Dönemde Sorun Yaşandı?	141

GİRİŞ

Göçler; genellikle tabiat şartları, ekonomik ve siyasal nedenler dolayısıyla meydana gelir. Tabiat şartları ve ekonomik nedenler genellikle iç göçleri doğururken, siyasal nedenler özellikle de savaş ve savaş sonucu toprak kayıpları, yerel halka baskı ve zorlamalar ise dış göçlerin doğmasına neden olur. Bu hareketler; nüfusun dağılımı, yerleşim durumu, ekonomi, sosyal, kültürel ve siyasal yapıyı önemli ölçüde etkiler.

Balkanlar Osmanlı Devleti'ne yüzlerce yıl yurt olduktan sonra, Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başlamasıyla yabancı toprak durumuna gelmiştir. Oraya yıllar önce göç eden Türkler bu defa da tersine bir göç olayı yaşamaya başlamıştır. Bundan hemen hemen bütün Balkan devletlerindeki Türkler etkilenmiş olsa da en çok Bulgaristan'da yaşayan Türkler nasibini almış, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç çok daha büyük boyutlu ve uzun süreli olmuştur.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerin birçok sebebi vardır. Bu sebepler çalışma içerisinde yeri geldikçe belirtilmiştir. Bu çalışmada, konunun esasını oluşturan “1969-1978 Yakın Akraba Göçü” ve bu göçün asıl sebebi olan 1950-1951 göçleri ve bu göçlerin oluş süreçleri ele alınmıştır.

Çalışmanın hazırlanması sırasında öncelikle konu ile ilgili kaynak taraması yapıp konu hakkında bilgi edinilmiş, daha sonra bu konuda çalışmalara başlanmıştır. Daha evvel Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç konulu çalışmalar incelenip konunun hangi boyutlarda değerlendirildiği araştırılmıştır. Bu araştırmalar sonunda Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler konusunda farklı yönleri ele alan çeşitli çalışmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak hiçbir çalışmada 1969-1978 Yakın Akraba Göçü'nün doğrudan ele alınmadığı, genellikle 1950- 1951 ve 1989 yıllarında yapılan göçlerle ilgili çalışmalar içerisinde kısaca değinildiği görülmüş, bu konu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Çalışmada sıkça başvurulmuş ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler konusunu ele alan başlıca kaynak kitaplar şöyledir: Bilal Şimşir, (1986 ve 2012), *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*; Hamza Eroğlu (1985), *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığının Sorunu*, Hüseyin Memişoğlu,(1989), *Bulgar Zulmüne Tarihi Bir Bakış*; Beğlan Toğrol, (1989), *112 Yıllık Göç(1878-1989) 1989 Yazındaki Üç Aylık Göç'ün Tarihi Perspektif İçindeki Psikolojik İncelemesi*; Fahir Armaoğlu, (1991), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1990)*; Mahir Aydın, (1992), *Şarki Rumeli Vilayeti*; H. Yıldırım Ağanoğlu, (2001), *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi Göç*; Esra Danacıoğlu (2001), *Geçmişin İzleri*; *Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri* (2004), Genelkurmay Askeri ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları; Ali Dayıoğlu, (2005); *Toplama Kampından Meclise*; Hüseyin Bağcı (2007), *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*; Mithat Atabay, (2008), "Cumhuriyet Döneminde Çanakkale'ye Göçler," *Çanakkale Tarihi*; Selim Deringil (2011), *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*; Mithat Atabay, (2012), "Çanakkale'de Nüfusun Yapısı, Niteliği ve Göçler", *Aşklar, Savaşlar, Kahramanlar ve Çanakkale*; Kemal H. Karpat (2012), *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*;

Konuya ilişkin tez çalışmaları şunlardır:

Özgür, U.(2007), '1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçleri', (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi.

Tahir, N.A. (2009), '1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon Politikası', (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi.

Zülkaroğlu, A.(2010), 'Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç (1950-1951)', (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi.

Özlem, K, (2010), Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığının Durumu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi.

Menteş, F. (2011), ‘Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri ve Sorunları (1989-1990’da Lüleburgaz’a Yerleşenler Örneği)’, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.

Pınar, M. (2014), ‘Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989’da Türkiye’ye Göçleri ve İki Göçmen Grubunun Kültürel Özelliklerinin Karşılaştırılması: Bursa Örneği’, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi.

Çimen, H. (2019), ‘1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Basına Yansıması’, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Türker Yıldız, N. (2021), ‘Bulgar Komünist Partisi İktidarı Döneminde Uygulanan Politikalara Karşı Türk Azınlığın Gündelik Direnişi’, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi.

Konuya ilişkin makaleler

Kocacık, F. (1980), ‘Balkanlardan Anadolu’ya Yönelik Göçler (1878-1890).’

Akıllıoğlu, T. (1989), ‘Bulgaristan’ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi.’, 29 Haziran 1989 günü Ankara Üniversitesi rektörlüğünce düzenlenen toplantıda yapılan konuşmanın notlanmış metni.

Yılmaz Börklü, M. (1999), ‘Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye’nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları.’

Akgün, A. (2005), ‘Bulgaristan’da Asimilasyon ve “Zavalı Pomaklar” Adlı Bir Risale.’

Atabay, M. (2007), ‘1950-1951’de Bayramiç’e Gelen Bulgaristan Göçmenleri,’ Bayramiç Sempozyumu.’

Çolak, F. (2013), ‘Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi (1950-1951).’

Pınar, M. (2014), ‘1950-1951 Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler ve Demokrat Parti’nin Göçmen Politikası.’

Kamil, İ. (2016), 'Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri.'

Sarıkoyuncu Değerli, E. ve Karakuzu, H. (2016), '1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü.'

Korkmaz, N ve Öztürk, A. (2017), 'Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskân ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu.'

Tekin, C ve Altunsoy, Y. (2019), 'Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitlesel Göçler.'

Demirhan, H. (2019), 'Sözlü Anlatımlarla 1984-1989 Yılları Arasında Bulgaristan'da Türklere Uygulanan Asimilasyon Politikaları.'

Bozkurt Çanak, H. (2023), 'Bulgaristan Türklerinin Seyhan'a Göçü (1950-1951)'.

Bu çalışmalar genel olarak incelendiğinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1950-1951 ve 1989 yıllarında yapılan göçleri, bu göçlerin sebeplerini ve Bulgaristan'ın azınlıklara uyguladığı asimilasyon politikalarını ele aldığı görülmektedir. 1969-1978 yılları arasında gerçekleştirilen Yakın Akraba Göçü çalışmanın hazırlandığı dönem itibarıyla hiçbir çalışmada doğrudan ana konu olarak ele alınmamıştır. Bu boşluk bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Hazırlanan bu çalışma; olayların kronolojik seyri dikkate alınarak üç bölüm şeklinde ele alınmıştır. Giriş bölümünde göç olgusuna ve azınlık haklarının yer aldığı ikili ve çok taraflı anlaşmalara kısaca yer verilmiştir.

Birinci bölümde, 1950-1951 göçünü oluşturan sebepler ve göç süreci öncesi, sonrası, uygulanan iskân ve istihdam politikaları, Türkiye'nin o yıllarda uyguladığı dış politika anlatılmıştır. 1950-1951 göçü sonucu parçalanmış aile sorununun nasıl ortaya çıktığına yer verilmiştir.

İkinci bölümde 1950-1951 göçü sonrası parçalanan ailelerin birleştirilmesi süreci ve 1969-1978 Yakın Akraba Göçünün nasıl gerçekleştiği anlatılmıştır. Bu çalışmanın esası 1969-1978 Yakın

Akraba Göçü ‘dür. Yapılan incelemede; birçok çalışmada 1950-1951 ve 1989 göçlerinin ayrıntılı olarak ele alındığı belirlenmiştir. Ancak 1969-1978 göçü çok fazla dikkat çekmemiştir. Bunun için bu çalışmamızda asıl amaç, 1969-1978 yılları arasında serbest göçmen olarak Türkiye’ye göç eden ve beş yıllık vergi muafiyeti dışında hiçbir devlet desteği almayan vatandaşlarımızın göç öncesi, göç sırasında ve göç sonrasında yaşadıklarının sözlü tarih çalışmaları çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece Yakın Akraba Göçü’ne ilişkin tarihsel süreci aktararak bu göçün o dönemki göçmenlerin hayatını nasıl etkilediğinin, Bulgaristan’dan bu göçle gelen vatandaşlarımızın nereden, niçin göç ettiklerinin, Türkiye’de nereye yerleştiklerinin, hangi işlerde çalışarak hayatlarına devam ettiklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında; 1969-1978 yılları arasında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden ve hala hayatta olan, Trakya bölgesine (Gelibolu, Keşan, Çorlu, Çerkezköy, İstanbul) yerleşmiş olan 21 göçmenle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. 25 adet açık uçlu soru sorularak göç süreci hakkında bilgi edinilmeye çalışılmış, elde edilen bilgiler tablo haline getirilip içerik analizi yoluyla analiz edilerek söz konusu göç çerçevesinde göç eden göçmenlerin göç öncesi, göç sırasında ve göç sonrasında yaşadıklarının sözlü tarih çalışmaları çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler çalışmanın üçüncü bölümünde yer almaktadır.

Bu çalışmanın esasını mevcut yazılı kaynaklara ek olarak göçmenlerle yüz yüze yapılan görüşmeler ve bunların değerlendirmesi oluşturmaktadır. Ayrıca göç hareketinin öncesi ve sonrasının basına yansımaları incelenmiş, gazete arşivlerinden konuya ilişkin haber ve görseller derlenmiştir.

1969-1978 Yakın Akraba Göçü ’nün temeli, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyada yaşanan bloklaşma sürecinde Türkiye ve Bulgaristan’ın iki farklı blokta yer almasına dayanmaktadır. Bu dönemde Türkiye, Amerika’nın yanında NATO (North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Antlaşması) da yer alırken, Bulgaristan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin yanında Varşova Paktı’nda yer almıştır. Buna bağlı olarak Bulgaristan, ülkesinde yaşayan Müslüman-Türk azınlığa baskı

uygulamış ve Türkler anavatana göç etmek durumunda kalmışlardır. 1950-1951 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türk ailelerin bir kısmının; 1951 yılında sınırların aniden kapatılması ve bir daha açılmaması sebebiyle parçalanmış bir hâlde aile fertlerinin bir kısmının Türkiye'de bir kısmının da Bulgaristan'da kalması sonucu 1969-1978 Yakın Akraba Göç'ünün temelleri atılmıştır. Bu nedenle bu çalışmada, 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan zorunlu göç önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü 1969-1978 yıllarında yapılan göçün temel amacı parçalanmış aileleri birleştirmektir. 1969-1978 yıllarında Türkiye'ye göç eden vatandaşlarla yapılan görüşmelerde bu durum öncelikli olarak dile getirilen konulardan biri olmuştur.

1950-1951 yıllarından önceki süreçte Bulgaristan'ın uyguladığı baskı ve zulümlere dayanamayıp anavatana göç için başvuran binlerce Türk, Bulgaristan hükümetinden pasaport ve vize almış olmasına rağmen sınırların kapanması sonucu Türkiye'ye göç edememiştir. Göç öncesi dönemde 250 bin kişinin göç etmek için başvurduğu sayılarla sabittir. Ancak bu sayının yaklaşık 120 bine yakın bir kısmı göç edememiş, bu durumda göç için hazırlık yapan, elindeki malı mülkü satıp yola koyulmaya çalışan binlerce insan yarı yolda kalmıştır. Bulgaristan hükümetinin sınırlarını kapatmasından sonra on yedi yıl göçe izin verilmemiş, aile fertlerinin bir kısmı Türkiye'de bir kısmı Bulgaristan'da birbirine hasret kalmışlardır. Bulgaristan bu süreçte göç kelimesini kullanan Türkleri çeşitli şekillerde cezalandırmıştır. Ancak yine de 1950-1951 yıllarında yapılan göçle aileleri parçalanan Müslüman-Türklerin tekrar Türkiye'ye göç etme konusundaki isteklerinin önünde duramamıştır. Sonunda 1968 yılı mart ayında Türkiye ile bir göç anlaşması imzalayan Bulgaristan yeni bir göçe izin vermek zorunda kalmıştır.

Bugünkü Türkiye toprakları, 20.yüzyılda göç hareketlerinin geniş ölçüde yaşandığı topraklardır. 19.yüzyılın ortalarında Kırım Savaşı ile başlayan göç dalgasını, 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı sonrası Rumeli göçleri takip etmiş, Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı'ndan sonra ve cumhuriyetin ilk yıllarında da yoğunluk

kazanmış ve zaman zaman Türkiye için üstesinden gelinmesi oldukça güç olan iskân sorunlarının yaşanmasına sebep olmuştur.¹

Eskilerin hicret, muhaceret, muhacir diye adlandırdığı göç ve göçmenlik olayı Rumeli Türkleri için apayrı bir dramdır. Balkanlarda yüzyılı aşkın bir süredir devam eden, acı ve gözyaşı içeren bir insanlık öyküsüdür.²

Osmanlı ve Türk toplumunu derinden etkileyen bu zorunlu göç hareketleri “Balkanlaşma Göçleri” diye de kavramlaştırılmıştır. Bu göçler ve gelen göçmenler ülkemize geldiklerinde dil, din, kültür, tarım ve sanayi yönünden yerleştirildikleri bölgeleri etkilemişler, kendi kültürlerini de beraberlerinde taşımışlardır.³

Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde beş yüz yıla yakın bir süre kalan Bulgaristan, bağımsızlığını kazandıktan sonra topraklarındaki azınlıklara ve özellikle de Müslüman Türk azınlığına karşı onları sindirme ve Bulgarlaştırma politikasına yönelmiştir.

Osmanlı Devleti zamanında ekonomik ve kültürel yönden oldukça iyi bir durumda olan Tuna ve Edirne vilayetleri⁴ ve buralarda yaşayan Türkler, buraların Osmanlıdan koparılıp Bulgar devletine verilmesiyle azınlık durumuna düşmüşler, Osmanlı vatandaşı iken bir anda Bulgar vatandaşı olmak zorunda kalmışlardır.⁵

¹ Filiz Çolak, *Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951)*, Tarih Okulu, sayı: 14, 2013, s. 115.

² Bilal N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1986, s. 200.

³ İlhan Tekeli, *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s. 44-47.

⁴ Şarki Rumeli Vilayeti, 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması ile, daha önce yapılmış olan Ayastefanos Antlaşması ile Büyük Bulgaristan'a verilmiş bulunan Şarki Rumeli ve Makedonya geri alınmıştır. Makedonya, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de kalan topraklarıyla irtibatını sağlamak ve Bulgarların Ege Denizine açılmalarına engel olmak amacıyla Osmanlı devletine verilmiş, Şarki Rumeli ise siyasi ve askeri bakımdan Osmanlı Devleti'ne bağlı olup Hristiyan bir vali tarafından yönetilen mümtaz bir vilayet haline getirilmiştir. Vali, Avrupa Devletlerinin muvafakati ve Babıali'nin tasdikiyle beş sene için tayin olunacaktır. Şarki Rumeli Vilayeti doğudan Karadeniz, batıdan Bulgaristan ve Selanik, kuzeyden Bulgaristan, güneyden de Selanik ve Edirne vilayetleri ile çevrilidir. Şarki Rumeli Vilayeti 18 Eylül 1885'te Bulgaristan'a ilhak etmiştir. Bkz., Mahir Aydın, *Şarki Rumeli Vilayeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 17.

⁵ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*... s. 11.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası başlamış, 1989'da yaşanan büyük göçe kadar sürmüştür.

Bulgaristan'dan ilk büyük Türk göçü, 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı sırasında yaşanan bozgun göçüdür. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında, Ruslar Tuna nehrini geçerek Bulgarlarla birlikte Rusçuk kasabasını yakıp yıkmış, Türklere karşı dehşet saçarak onları göçe zorlamıştır. Eskicuma ve Odunpazarı'ndaki Türkler de aynı sıkıntıları yaşamış, zincirleme bir göç hareketi başlamıştır.⁶ Bu dönem Bulgaristan'ın kuruluş dönemidir. Bulgaristan Krallığı 1878 yılında Osmanlı İmparatorluğunun Tuna vilayetinde kuruldu. 1876 yılında Tuna vilayetinde yaşayan Türklerin sayısı nerdeyse Bulgarların sayısına eşitti. Böyle bir nüfus yapısıyla bu topraklar üzerinde tek milletli bir Bulgar devleti kurmak imkânsız gibiydi. Bu durumda panislavistlere göre Bulgaristan'da bulunan Türk halkını ya söküp atmak ya da kılıçtan geçirmek gerekiyordu. Bunu uzun uzun tartışıp Türkleri bu topraklardan söküp atmaya karar verdiler. 1877-78 Osmanlı – Rus Savaşında bu amaçla bütün savaş hukuku kuralları ihlal edildi. Hızla silahlandırılan Bulgar çeteleri ve Don Kazakları korkunç katliamlar yaptılar. Yedi ay kadar süren 1877-78 savaşında bir milyon kadar Rumeli Türk'ü yerlerinden yurtlarından koparılıp göçe zorlandı. Yaklaşık yarım milyon Türk hayatını kaybetti. Türklerin geride kalan mal ve mülkleri Bulgarlar tarafından yağmalandı.⁷

Bundan sonraki dönemde Bulgaristan sınırları içinde kalan yerlerde yaşayan Türkler, sürekli şiddet olaylarına ve yok olma tehlikesine maruz kalmış, ancak milli duygularını hiç kaybetmemişlerdir. Bunu gelecek nesillere de aktarabilmek, Türklük şuurunu korumak için o zamandan beri sürekli bir göç etme sürecini yaşamışlardır. Yüzyıllardır orada yaşayan Türkler bütün mal varlıklarını bırakıp gitmek zorunda bırakılmış, geriye kalan mallarına Bulgarlar tarafından el konulmuştur. Osmanlı'nın son döneminde Bulgaristan'da kalan azınlıkların hakları Berlin Anlaşması ve daha sonra imzalanan birçok anlaşma ile düzenlenmiş olmasına rağmen

⁶ Faruk Kocacık, *“Balkanlardan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890)”*, Osmanlı Araştırmaları Dergisi, C.01, sayı.01, İstanbul 1980, s.139.

⁷ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri(1878-1985)*...120.

Bulgaristan sorumluluklarını yerine getirmemiş, zaman içinde ülkesinde bulunan azınlıkları Bulgarlaştırmaya yönelik bir politika izleyerek özellikle Müslüman ve Türk azınlığın göç etmesine sebep olmuştur. Çünkü Bulgaristan’da yaşayan Türkler orada kaldıkları takdirde Türklük şuurlarını gelecek nesillere aktaramayıp kaybetmekten korkmuşlardır. Bunu önlemek için de yüzyıldan fazla bir süreyi kapsayan dönemde zaman zaman artan zaman zaman azalan çeşitli göç süreçleri yaşanmıştır.

Osmanlı-Rus savaşı sonrası yapılan barış müzakerelerinde Osmanlı delegesi Saffet Paşa, kuzeydeki Türklerle güneydeki Bulgarlar arasında bir nüfus mübadelesi teklif ettiyse de bu teklif Rus delegeleri tarafından reddedildi. Çünkü Türkleri fiilen göçe zorlamak varken hukuki yoldan değiş tokuş etmek Slav milliyetçilerinin işine gelmemiştir.⁸

1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı sonrası, Haziran 1879- Eylül 1880 tarihleri arasında 18.033 göçmen Türkiye’ye gelmiştir. Bulgaristan’ın resmi istatistiklerine göre 1893-1902 yılları arasında Türkiye’ye 70.606 göçmen gelmiştir. Üstelik bu yıllar durgun yıllar olup Türk- Bulgar ilişkileri normaldir.1878-1912 yılları arasında Toplam 350.000 Türk Türkiye’ye göç etmiştir.⁹

Azınlık durumuna düşürülen Türkler yine de Bulgaristan sınırları içinde büyük bir kitle teşkil ediyordu. Özellikle Osmanlı 3. Ordusunun karargâhı olan Şumnu’nun da yer aldığı Kuzeydoğu Bulgaristan’da Türkler hala çoğunlukta idi. Çünkü Rus orduları savaşta buraya girememiş, Bulgar çeteleri katliam yapamamıştı. Ocak 1881’de yapılan ilk Bulgar nüfus sayımı ile Türklerin bu bölgede üçte iki çoğunlukta oldukları görülmüştü.

Türk nüfusunun Bulgar nüfusundan fazla olması tarihin her döneminde Bulgaristan hükümetini rahatsız etmiş, bunun önüne geçmek için Türkleri asimile etme ya da göçe zorlama yollarına başvurmuştur.

⁸ Ibid, s. 206.

⁹ Çolak, “*Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi...*”, s. 116.

1893-1902 yıllarından sonraki önemli bir göç dalgası da Balkan Savaşları sonrasıdır. Bu dönemde yaklaşık 200.000 kişi Balkanlardan Türkiye'ye göç etmiş, büyük çoğunluğu Bulgaristan'dan olmak üzere 115.883 kişi 'Hicret ve Muhacirun Müdiriyyet-i Umumiye'sine müracaat ederek iskân istemiştir.

1914-1934 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yıllık ortalama 10.000 kişi göç etmiştir. 1934'te Bulgaristan'da gerçekleşen askeri ihtilalden sonra bu sayı yılda ortalama 20.000 kişiye ulaşmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk on yılda Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısı 101.537'dir. Bu tarihten 2. Dünya Savaşı'na kadarki dönemde ise 198.688 göçmen Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve sonraki yıllarda Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler yavaşladı. 1940-1949 yılları arasında Toplam 21.353 göçmen Türkiye'ye göç etti. Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısının az olduğu bu on yıllık dönemde Bulgaristan'dan yurt dışına çıkışların yasak olmasının göçler üzerinde önemli etkisi vardır. Çünkü 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde Bulgaristan'ın geniş çaplı bir iş gücüne ihtiyacı vardı. Bu yüzden Türklerin göç etmesini engellemiştir. Sonuç olarak da bu on yıllık durgun dönemin ardından 1950-1951 yıllarında yepyeni bir göç dalgası patlak vermiştir.¹⁰

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda ilk kez büyük bir Müslüman- Türk nüfusu Osmanlı Devleti sınırları dışında kalmıştır. Yapılan birçok anlaşmada ve uluslararası ilişkilerin gelişiminde, Bulgaristan'daki azınlığın hakları, varlığı ve niteliği konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. 1930'lu yıllara kadar buradaki azınlık için genelde Müslüman ifadesi kullanılırken, 1930'lardan sonra, Bulgar ve Türk milliyetçiliğinin gelişimi, Bulgarların asimilasyon politikaları ve Türkiye'nin bu politikalar karşısında geliştirdiği tavrın etkisiyle bu durum değişiklik göstermiş, Türk kavramı öne çıkmıştır.¹¹

Bulgaristan'daki Türkler, Devletler Hukuku ve anlaşmalar bakımından azınlık statüsündedir. Azınlık, çoğunluktan ayrı

¹⁰ Ibid, "*Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi...*", s. 117-118.

¹¹ Nuri Ali Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon Politikası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 6-7.

özellikleri olan topluluk olup, kökeni, soyu, sopu, dili, dini, gelenek, görenek gibi konularda çoğunluktan ayrı özellikler göstermektedir. Bulgaristan'daki Türkler de sayı bakımından Bulgarlara göre azınlık durumundadırlar. Anlaşmalar bu ayrılıkları tanır, bunlara saygı gösterilmesini ister. Bu ayrı özelliklerinden dolayı azınlıklar ayrımcı bir muameleye tabi tutulamaz.¹²

Osmanlı Devleti ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti, Bulgaristan'daki Türk-Müslüman azınlığın haklarını korumak için ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapmışlardır.

Bulgaristan Prensliğinin kurulmasına imkân veren Berlin Anlaşması'nda, Osmanlı Devleti'nin bu toprakları terk etmesine karşılık, bu bölgede kalan Türk-Müslüman topluluğunun birtakım haklara kavuşması antlaşma maddeleri içinde yer almıştır.¹³

Berlin Anlaşmasının 4. ve 5.maddelerinde Bulgaristan'daki Türklerin temel hak ve özgürlükleriyle ilgili ilkeler ortaya konuyordu. 5. maddede azınlıklara karşı din ve mezhep farkının gözetilmeyeceği, onların da normal Bulgar vatandaşları gibi medeni ve siyasi haklardan yararlanacağı, istediği mesleği ve sanatı seçebileceği, hatta devlet memurluğunu girebileceği öngörülmektedir.

Berlin Barış Anlaşması ile kurulan Bulgaristan Prensliğinin Osmanlı devleti tarafından tanınması, azınlığın hak ve hürriyetlerinin ve hukuki menfaatlerinin korunmasına bağlanmıştır. Bu anlaşma ile Bulgaristan, Türk azınlığın hak ve hürriyetlerine saygı göstermeyi taahhüt etmiştir. Daimî ve devamlı bir statü arz eden bu hak ve özgürlükler milletlerarası bir statü niteliği taşımakta olup tarafların kesin rızası olmadıkça ortadan kaldırılamazlar. Savaşlar bile bu tür anlaşmalara sona erdirici bir etki yapamaz.¹⁴ Berlin Anlaşması Bulgaristan için bağlayıcı bir nitelik taşımakta olup Bulgar iç hukukunun üstündedir.

Berlin Anlaşması'nın 12. maddesi Bulgaristan Türklerinin taşınmaz mallarıyla ilgilidir. Buna göre, Türkler Bulgaristan'dan

¹² Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2012, s. 479.

¹³ Hamza Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu, Bulgaristan'da Türk Varlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s. 28.

¹⁴ Ibid, s. 28.

ayrılmış bile olsalar geride kalan mallarını koruyup bunları üçüncü kişiler aracılığı ile işletebilirler. Sahipleri Bulgaristan'dan ayrılrsa bile bu mülklere Bulgar makamlarınca el konulamayacaktır. Bu konuyla ilgili olarak bir Türk- Bulgar karma komisyonu kurulacak ve devlet emlakıyla ilgili işleri iki yıl içinde bir çözüme bağlayacaktır.

Bulgaristan daha kurulurken ülkesindeki Türk azınlığın hak ve özgürlüklerine saygı göstermeyi yüklenmiştir. Çok taraflı bir anlaşma olan Berlin Barış Anlaşması'nı imzalayarak Bulgaristan diğer Avrupa devletlerine karşı da yükümlülük altına girmiştir. Ülkesinde yaşayan azınlıkların haklarına saygı göstermek durumundadır.¹⁵

Bulgaristan 1878-1908 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne vergi veren bir prenslik iken 1908 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu yüzden Bulgar Krallığı ve Osmanlı Hükümeti arasında 19 Nisan 1909 tarihinde İstanbul'da imzalanan bir protokol ve ek bir sözleşme ile Bulgaristan'da bulunan Türklerin durumuna tekrar bir açıklık getirilmiştir.

Bu protokole göre Bulgaristan, orada yaşayan diğer azınlıklar gibi Müslüman-Türk azınlığa da mezhep ve ayin özgürlüğü sağlamayı taahhüt ediyordu. Türk azınlık Bulgarlarla eşit haklara sahip bulunuyorlardı. Vakıflarla ilgili olarak da Bulgar Hükümeti kuracağı bir komisyonla bu konudaki istek ve iddiaları inceleyecekti.

Bu protokol hükümlerine göre camilerde Halife-Padişah adına hutbe okunacaktı. Ayrıca düzenlenen ek sözleşmeye göre de Bulgaristan'daki baş müftülüğün ve müftülüklerin seçimleri, görevleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.¹⁶

Bulgaristan'da müftüler, din işlerinin yanı sıra Türk azınlığın eğitiminden de sorumluydular. Müftüler Türk okullarını teftiş edebiliyor, yeni okulların açılması için girişimlerde bulunabiliyorlardı.

Sözleşmeye göre Bulgaristan Türk okulları ve camileri için bütçesine yeterli ödenek koyacağını belirtiyordu. Sözleşmenin yedinci maddesine göre Bulgaristan'daki cami, mescit vb. gibi yapıların

¹⁵ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008) ...*, s. 482-483.

¹⁶ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu*, s. 29.

korunup bakım ve onarımının Bulgar hükümeti tarafından yapılacağı belirtiliyordu. Bütün bu şartları Bulgaristan Türk Hükümetine karşı yükleniyordu. Tüm bu konular, Bulgaristan'ın iç işleri değildir. Anlaşmaların ve Devletler Hukukunun güvencesi altındadır.¹⁷

1912-1913 Balkan Savaşları sonunda, 29 Eylül 1913'te İstanbul'da imzalanan bir anlaşma ile Osmanlı Devleti toprak kaybına uğramış, ancak daha önceki anlaşmalarda olduğu gibi Türk azınlığın hak ve özgürlükleri güvence altına alınmıştır. Buna göre; Türk azınlık, Bulgarların yararlandığı bütün siyasi ve medeni haklardan yararlanacak, din hürriyeti, açıkça ayın yapma hürriyeti olacaktır. Müslümanların adetlerine riayet edilecektir.

Bu anlaşma ile Bulgaristan'da bulunan Türk- İslam azınlığı, okullar, vakıflar, cemaat teşkilatlanmaları, müftülükler, dil, din, örf ve adetler konusunda hak ve menfaatlere sahip olmuş ve bu haklar anlaşma ile güvence altına alınmış oluyordu.¹⁸

Ayrıca okullarda eğitim öğretim Türkçe olacaktı. Bunun yanı sıra Bulgarca da okutulacaktı. Öğretmenlerin maaşlarını Bulgar Hükümeti ödeyecekti. Türk ve Bulgar öğretmenler arasında ayırım yapılmayacaktı. İlköğretim zorunluluğu ve öğretmenlerin hakları bakımından Türkler Bulgarlarla eşit olacaktı.¹⁹

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Bulgaristan galip devletlerle 27 Kasım 1919'da Neuilly Barış Anlaşmasını imzalayarak Milletler Cemiyetinin kabul ettiği azınlıkların haklarının korunmasıyla ilgili esaslara uymayı kabul etmiştir. Bu anlaşmaya göre Bulgaristan; dil, din, ırk ve milliyet ayrımı gözetmeden topraklarında yaşayan azınlıklara tam eşitlik tanımaktadır. Bulgaristan ayrıca azınlıkların korunmasıyla ilgili hükümlerin anayasa değerinde hükümler olduğunu da tanımış bulunmaktadır.

Burada dikkat çeken en önemli konu azınlık haklarının korunması ile ilgili hükümlerin Milletler Cemiyeti güvencesi altına alınıp milletlerarası taahhütler niteliğini taşımış olması ve anayasa,

¹⁷ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri(1878-2008)*..., s. 483-484.

¹⁸ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu*, s. 29.

¹⁹ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri(1878-2008)* ..., s. 487.

kanunlar veya kararlarla değiştirilemeyeceği ve kaldırılmayacağıdır.²⁰

Azınlıklar, fiilen ve hukuken öteki Bulgar vatandaşlarının bütün haklarından yararlanacak, eğitim öğretim kurumları, hayır kurumları, dini ve sosyal kurumlar açabilecek, bunları denetleyip yönetebilecekler bu kurumlarda ve ayin, toplantı, ticaret, basın yayın alanlarında hatta mahkemelerde kendi dillerini serbestçe kullanabileceklerdir. Bu kurumların masrafları azınlıklar tarafından karşılanacaktır. Ancak azınlıkların yoğun olarak yaşadıkları yerlerde azınlık okullarına, dini ve hayır kurumlarına Bulgar devlet ve belediye bütçelerinden yardım yapılacaktır. Azınlık çocuklarının ilkokullarda kendi ana dilleriyle eğitim görmeleri için gereken kolaylıkları sağlamakla yükümlüdür.²¹

1947'de imzalanan Paris Barış Antlaşması ile Neuilly Barış Antlaşması yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak 18 Ekim 1925'te Ankara'da, Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan Dostluk Antlaşması ile Neuilly Barış Antlaşmasının azınlıklar ile ilgili hükümleri, Dostluk Antlaşmasının ayrılmaz bir parçası olması dolayısıyla halen yürürlüktedir.²² Buna göre Bulgaristan'daki Müslüman azınlık Neuilly Antlaşmasındaki azınlıklarla ilgili hükümlerin tamamından, Türkiye'deki Bulgar azınlık da Lozan Antlaşmasındaki hükümlerin tamamından karşılıklı olarak faydalanabileceklerdir. Her iki devlet de bunu sağlamakla yükümlüdür.²³

1925 Dostluk Antlaşmasındaki düzenlemeler, 1913 Barış Antlaşması hükümlerine nazaran daha geniş ve diğer azınlıkların korunması ile ilgili antlaşmalarda yer alan hükümlere de paralellik arz etmektedir. Ayrıca Milletler Cemiyetinin garantisini sağlamaktadır.

²⁰ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığının Sorunu*, s. 30.

²¹ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*..., s. 488.

²² Tekin Akıllıoğlu *Bulgaristan'ın Türk Azınlığına Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi*, 29 Haziran 1989 Ankara Üniversitesi Rektörlüğünde düzenlenen toplantıda yapılan konuşmanın notlanmış metni, s.144.

²³ Esra Sarıkoyuncu Değerli ve Hasan Karakuzu, *1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü*, Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi), sayı: 57, 2016, s.314.

1925 Dostluk Antlaşması ile iki devlet arasındaki diplomasi ilişkilerinin devletler hukukuna uygun biçimde kurulması konusunda anlaştıkları ifade edilmiştir.²⁴

“Türkiye ve Bulgaristan arasında imzalanan Dostluk Antlaşmasına Ekli Protokol” ile Bulgaristan’da yaşayan Türk azınlığın hakları, Türkiye ve Bulgaristan arasında yapılan göçlerle ortaya çıkan uyrukluk, taşınmaz malların mülkiyeti ile ilgili konular düzenlenmiştir.²⁵

Bugün hâlâ geçerliliğini koruyan 1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Antlaşmasına göre Bulgaristan, ülkesindeki Türk azınlığın din, dil, yayın, eğitim özgürlükleri konusunda hiçbir engel ve kısıtlama getirmeme yükümlülüğünü almıştır.²⁶

Türkiye- Bulgaristan Dostluk Antlaşması’nın yapıldığı 18 Ekim 1925 günü, Ankara’da iki ülke arasında bir de Oturma Sözleşmesi imzalandı. Bu anlaşmanın 1. maddesine göre Türk vatandaşları Bulgaristan’da, Bulgar vatandaşları da Türkiye’de oturup yerleşebilecek, karşılıklı olarak iki ülke arasında serbestçe gidip gelebileceklerdir.

Sözleşmenin 2. maddesi Bulgaristan’daki Türkler için çok önemlidir. Çünkü bu maddeye göre Türklerin göç etmelerine Bulgar makamları engel olmayacak, isteğe bağlı olarak göç eden Türkler taşınabilir mallarını yanlarında getirebilecek, taşınmaz mallarını da rahatça elden çıkarabileceklerdir. Taşınmaz malların elden çıkarılması için iki yıl süre tanınmış, böylece göçmenlerin göç ederken darda kalıp taşınmaz mallarını ucuza elden çıkararak zarara uğramalarının önlenmesi hedeflenmiştir. Bu madde ile Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye göçleri ilk defa bir düzene bağlanmıştır. Atatürk döneminde yapılmış önemli bir anlaşma olan ve hâlâ yürürlükte bulunan 1925 tarihli Türk- Bulgar Oturma Sözleşmesi, bundan sonraki göç sürecinin 1940’lı yıllara kadar düzgün bir şekilde işlemlerini sağlamıştır.²⁷

²⁴ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan’daki Türk Azınlığının Sorunu*, s. 31-32.

²⁵ Ali Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclise*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005. s.110.

²⁶ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)* ..., s. 490.

²⁷ Ibid, s. 491-493.

Dostluk Anlaşmasının bu maddesinin Bulgaristan tarafından zaman zaman ihlal edilmesi daha sonraki yıllarda göç eden Türklerin ekonomik anlamda çeşitli problemler yaşamalarına yol açmıştır.

14 Aralık 1955'te Birleşmiş Milletler Teşkilatına üye olan Bulgaristan da Birleşmiş Milletler Şartının hükümlerine bağlıdır. Buna göre medeni bir toplum ve ülke olarak insan haklarına ve onun bir parçası olan azınlık haklarına saygı göstermek zorundadır.²⁸

3 Aralık 1975'te, Türkiye ile Bulgaristan aralarında iyi komşuluk ve iş birliği prensipleri üzerine milletler arasında uyulması gerekli ilkeleri belirleyen bir deklarasyonu imzalayarak Birleşmiş Milletlerin prensip ve amaçlarına riayet edeceklerini taahhüt etmişlerdir. Buna göre Helsinki Nihai Senedinin hükümlerine ve milletler arası hukuka uygun olarak kendilerine yüklenen yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirecekler, düşünce, inanç, din ve vicdan hürriyeti dâhil insan haklarına ve temel hürriyetlere saygıyı sağlayacaklardır. Bu deklarasyonla iki ülke arasında iyi komşuluk ve dostane bir iş birliğinin gelişmesine ve karşılıklı hukuk kurallarının işleyişine katkı sağlanmıştır. Ayrıca bu belge, Bulgaristan Dışişleri başkan yardımcısı İvan Genev'in 1947 yılından önceki anlaşmaları inkâr ve reddeden görüşü ile ters düşmesi bakımından önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Şartında, Ekonomik ve Sosyal Konseyin görev ve yetkileri tanımlanırken; *“Konsey, herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine bilfiil saygı göstermesini sağlamak üzere tavsiyelerde bulunabilir.”* hükmü yer almakta olup buna benzer çeşitli maddeler şartın değişik fıkralarında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler yer alan insan hakları ile ilgili hükümler uyulması zorunlu kurallardır.

Bulgaristan 10 Şubat 1947 yılında bir Barış Antlaşması imzalamış, daha sonra da 1955 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatına girmiştir. Barış Antlaşmasında yer alan mevcut insan haklarının korunması ile ilgili hükümler Birleşmiş Milletler Şartının kabul ettiği esaslara örtüşmektedir. Bu hükümler milletler arası barış ve güvenliği

²⁸ Kader Özlem, *Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa 2010, s.51.

ilgilendiren hükümlerdir ve Birleşmiş Milletlere üye bütün devletleri ilgilendirir. Özellikle insan hakları ile ilgili hükümler bütün üyeleri ilgilendirir.²⁹

Anlaşmanın ikinci maddesine göre Bulgaristan, ülkesindeki azınlıklara inanç, düşünce, düşünceyi açıklama, toplanma özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlükleri sağlamak için bütün tedbirleri almakla yükümlü tutulmuştur.³⁰

Birleşmiş Milletler Şartında genel olarak yer alan insan hakları, Birleşmiş Milletler Teşkilatının genel kurulu tarafından 10 Aralık 1948’de, “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” olarak ilan olmuştur.

Beyannameye göre insan hakları, barışın ve güvenliğin güvencesi olarak insanı hedef almakta, onu toplum içinde dayanaksız bırakmamaktadır. Bu yönüyle de milletler arası bir teşkilatlanma ile yeni bir çığır açıp, devlet yönetimini yüklenenlere sorumluluklarını hissettirerek, insana huzur ve güven veren hukuki düzenlemeleri yapabilme imkânı sağlamaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi sadece bir kişinin, grubun veya bir milletin değil, bütün insanlığın ortak düşüncesinin eseridir. Buna göre Bulgaristan’da da insanı korunmaya, insan haklarını teminat altına almaya gerek ve zorunluluk vardır. Bulgaristan’da yaşayan Türk azınlığın da insan olarak haysiyet ve kişiliğinin korunması, savunulması yüksek insanlık meziyetinin bir gereğidir. Ve Bulgaristan da Helsinki Nihai Senedinde “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” hükümlerine uyacağını açıkça taahhüt etmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 12 Eylül 1948 tarihinde kabul edilen Soykırımın Önlenmesi Sözleşmesi; milli, etnik, ırkı veya dini bir grubu kısmen veya tamamen imha etmek maksadıyla işlenen fiillere uygulanan milletlerarası suçları öngörmektedir. Özellikle kitle halinde sistematik katliam suçlarını belirtmektedir. Unutulmamalıdır ki soykırım suçu insanlığa karşı işlenmiş bir suçtur.

²⁹ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan’daki Türk Azınlığının Sorunu*, s. 33,35, 39-40.

³⁰ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon*,... s.13.

Türkiye ve Bulgaristan Soykırımın Önlenmesi Sözleşmesi'ne taraf olan ülkelerdir. Bu sözleşmenin imzacısı olan her devlet, soykırım suçunun önlenmesi için Birleşmiş Milletler Teşkilatına başvurma yetkisine sahiptir.³¹

Avrupa'da güvenlik ve iş birliğini sağlamak amacıyla 1 Ağustos 1975'te Helsinki'de 35 devlet tarafından Nihai Senet imzalanmıştır.³² Helsinki Deklarasyonu da denilen bu anlaşmalar taraflara hukuki sorumluluk yüklememekle birlikte, politik ve manevi değeri, güvenlik ve iş birliğini sağlamayı amaçlaması Deklarasyona uyma zorunluluğunu gerekli kılmaktadır. Avrupa güvenliğine ait meseleleri öngören birinci kısımda on temel ilke yer almaktadır. Bu temel ilkeler bildirisinde, Helsinki Konferansına katılan devletler, aralarındaki anlaşmazlıkları, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözeceklerini; iyi niyetle ve iş birliği ile Devletler Hukukuna dayanan çabuk ve hakkaniyete uygun bir çözüm için çaba gösterecekleri ifade edilmiştir.³³

Bulgaristan, Helsinki Nihai Senedini imzalayarak temel ilkeler ışığı altında Türk azınlığın temel hak ve hürriyetlerinin güvenliği garantisini vermiştir.³⁴ Ancak Bulgaristan, yaptığı uygulamalarla Türk azınlığın temel hak ve hürriyetlerini hiçe sayarak Helsinki Deklarasyonunun hükümlerini ihlal etmiş bulunmaktadır.

Milletlerarası camianın üyesi olan devletler, kendi teb'asına olduğu kadar, diğer azınlıklara ve yabancılara da asgari düzeyde insan hakları tanımak mecburiyetindedir. Bu standardın altına düşemez. Bu konuda açıkça yazılı bir hukuk kuralı bulunmamakla birlikte, Birleşmiş Milletler Şartı, insan hakları konusunda yaptığı aşama ile teamüli hukuk yönünden insan haysiyeti ile bağdaşık bir standardı tüm ülkelerdeki insanlara tanımış bulunmaktadır. Ayrıca Avrupa Kamu Hukukunda yer alan Devletler Umumi Hukukunun bir örf ve âdet kaidesi olan azınlıkların korunması sorunu; Versailles Barış

³¹ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu*, s. 37.

³² Akıllıoğlu, *Bulgaristan'ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi*, s.145.

³³ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu*, s. 38.

³⁴ Akıllıoğlu, *Bulgaristan'ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi*, s.145.

Antlaşmasının Polonya ile ilgili olan 93. Maddesinde yer aldığı için aynı zamanda yazılı bir hukuk kuralı halini almış bulunmaktadır.³⁵

Azınlıklar sorununun bir örf ve âdet kaidesi olarak ele alınması, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra barış antlaşmalarının imzalanması dolayısıyla ortaya çıkmıştır.

Bulgaristan'da bir Türk- Müslüman azınlığın varlığı ve onların azınlık olarak haklarının tanınması sadece yapılan anlaşmalara bağlı bir yükümlülük değil ondan da öte Devletler Hukukunun teamüli bir kuralıdır. Bu kural 1878'den beri yapılan bütün anlaşmalarda teyit edilip devamı sağlanmıştır. Bulgaristan da bu anlaşmalarda imza koyan bir taraf durumunda olmuştur.³⁶

Ayrıca Bulgaristan, insan haklarının milletlerarası planda korunması ile ilgili olan ve 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen “*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi*” ile “*Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*” nin de tarafıdır. Türkiye'nin taraf olmadığı bu sözleşmelerde ırk, dil, din, renk ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın insan haklarının eşit olarak uygulanmasını öngörmektedir.

Türk azınlığın haklarının korunması bakımından Bulgaristan Anayasası büyük önem taşır. 4 Aralık 1947 Anayasasının 71'inci maddesinde “*Bulgaristan Halk Cumhuriyetinin bütün vatandaşları kanun önünde eşittir. Milliyet, menşe, din veya servet durumuna dayanan hiçbir azınlık kabul edilemez.*” denilmektedir. Ayrıca 1947 Anayasasının 78. maddesinde vicdan hürriyeti ve dini ayin yapma hürriyeti yer almaktadır. Aynı anayasada etnik azınlıkların kendi ana dillerinde öğrenim görme ve kendi milli kültürlerini geliştirme haklarının bulunduğu da belirtilmiştir.

18 Mayıs 1971 Anayasasında da Bulgar vatandaşları için, onların etnik kökenlerine bakılmaksızın temel haklar tanınmıştır.³⁷

Türkiye-Bulgaristan arasında ve uluslararası düzeyde imzalanan birçok antlaşma ile Bulgaristan'da yaşayan Müslüman-Türk azınlığın hak ve özgürlükleri düzenlenmeye çalışılmıştır. Ancak aşağıda ele

³⁵ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu*, s. 39- 40.

³⁶ Ibid, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu* , s. 40-41.

³⁷ Ibid, s. 38,43.

alınacağı üzere yaşanan süreçte bu düzenlemelere çok fazla riayet edilmediği, Bulgaristan'da yaşayan Müslüman-Türk azınlığın zaman zaman yoğun baskılara maruz kaldığı görülmektedir.

BÖLÜM I

1950-1951 YILLARINDAKİ GÖÇLERE KADAR BULGARİSTAN'DA MÜSLÜMAN-TÜRK TOPLUMUNA YAPILAN BASKILAR

Tarihsel süreçte Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığı göçe zorlayan baskı unsurlarını Bulgaristan'daki yönetime ilişkin dönemler çerçevesinde ele almak konunun anlaşılabilirliğine katkı sağlayacaktır. Bu dönemler sırasıyla aşağıda kısaca yer almaktadır.

1.1. Bulgaristan Prensliği ve Krallığı Dönemleri

Bulgaristan Prensliğinin kurulduğu 1878 yılından 1989'a kadar, 1919-1923 Çiftçi Partisi ve 1944-1947 Vatan Cephesi iktidarları dönemlerinde azınlığa çeşitli hakların tanındığı bir dönem söz konusu olduysa da genel olarak; ana hedefi, dilsel, kültürel ve etnik bakımlardan türdeş bir ulus yaratmak olan baskıcı bir devlet politikası izlenmiştir. Bunu sağlamak için de ya çeşitli asimilasyon politikaları uygulayarak azınlıkları çoğunluk içinde eritme, ya da göçe zorlama politikaları uygulanmıştır.³⁸

1.1.1. Bulgaristan Prensliği Dönemi

13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu merkezi Sofya olan, işlerinde bağımsız bir Bulgaristan Prensliğinin kurulmasını kabul etmiştir. Bu şekilde 1909'da tam bağımsız olacak bir Bulgaristan'ın temelleri atılmıştır.³⁹

93 Harbini takip eden ilk on yıllık dönem savaşın olumsuz etkilerinin silinememesinden dolayı zorlu bir süreç olup, savaş

³⁸ Fırat Menteş, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri ve Sorunları (1989-1990'da Lüleburgaz'a Yerleşenler Örneği)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2011, Ankara Üniversitesi, Ankara, s. 23-24.

³⁹ Beğlan Toğrol, *112 Yıllık Göç(1878-1989), 1989 Yazındaki Üç Aylık Göç'ün Tarihi Perspektif İçindeki Psikolojik İncelemesi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989, s.16-17,69.

sırasında yaklaşık bir milyon Müslüman'ın topraklarından zorla sökülüp atılması durumun vahametini daha iyi bir biçimde ortaya koymaktadır. Bulgar çetelerinin saldırıları ve savaşın getirdiği olumsuz koşullar yüzünden birçok Müslüman-Türk azınlık mensubu hayatını kaybetmiş, çok önemli bir kısmı da Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kalmıştır. Ancak nüfus artış hızı fazla olan Müslüman-Türk azınlığın nüfusunda önemli bir değişiklik olmamıştır.⁴⁰

Prenslik Döneminde, savaş sonrası göç etmeyip Bulgaristan'da kalan Müslüman-Türk azınlık; Bulgaristan yönetiminin başta eğitim, mülkiyet ve din alanları olmak üzere çeşitli konularda azınlığın hak ve özgürlüklerini ihlal eden çeşitli uygulamalarına maruz kalmıştır.⁴¹

Mithat Paşa'nın Tuna Valiliği sırasında yaptırılan birçok okul 93 Harbi sırasında ve sonrasında yıkılmıştır. Hatta bu yıkımlar savaştan sonra da devam edince İstanbul Hükümeti duruma müdahale etmiş, 1880 yılında Sofya'daki Türk Komiseri Nihat Paşa, Bulgar Hükümetinden bu yıkımlara bir son verilmesini istemiştir.⁴² Ancak yıkımlar durmamış ve Osmanlı Devleti, Berlin Anlaşması gereği büyük devletlere başvurarak yıkımların durdurulmasını istemiştir. Buna rağmen yıkımlar gene de tam olarak bitmemiş, yer yer devam etmiştir. 1877-1886 yılları arasında Bulgaristan'daki Türk okul ve medrese binalarının yaklaşık olarak 1500 kadarı yakılıp yıkılmış, birçok okul binası da azınlığın elinden alınıp tiyatro ve balo salonlarına dönüştürülmüştür. Yabancı boyunduruğu altında kalan Türk halkı, ulusal benliğini ancak okulları aracılığı ile koruyabileceğine inandığı için okullarına sıkı sıkı sarılmıştır.⁴³

Bulgaristan yönetimi, Türk azınlığın temel kurumlarından birisi olan cemaat idare heyetleri üzerinde sıkı bir denetim kurmaya çalışarak toplumsal hayatı olumsuz yönde etkilemiştir. Çıkarttığı çeşitli hukuki normlar ve yerel yönetim uygulamaları ile cemaat heyetlerinin hareketlerinde sınırsız bir denetim yetkisine sahip olmuştur. Cemaat idare heyetlerini yaptıkları her şeyde Dışişleri ve

⁴⁰ Bulgaristan Prenslığı' nin kuruluşu ve o dönemde Bulgaristan'da yaşayan Türklere yapılan baskı ve zulümler konusunda bkz. Toğrol, *112 Yıllık Göç (1878-1989)*.

⁴¹ Menteş, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri ve Sorunları* s. 24-25.

⁴² Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*..., s. 37, 43.

⁴³ Ibid, s. 43-44, 56.

Din İşleri Başkanlığının iznini almak zorunda bırakmış, her türlü gelir gider listelerini dilediği zaman denetleme yetkisini elinde tutmuştur.⁴⁴

Müslüman-Türk azınlığın diğer bir lideri konumunda sayılabilecek olan Müftülük kurumuna da müdahale eden Bulgaristan yönetimi, anlaşmaya göre halk tarafından seçilmesi gereken müftüleri kendi Dışişleri ve Din İşleri Bakanlığının önerisi ile Prens'in onayı ile atamaya başladı. Bu durum dini örgütlenme alanında da Müslüman-Türk azınlığın haklarına müdahaleyi içeriyordu. 3 Ekim 1899'da yapılan müftü seçimlerinde Bulgaristan yönetimi Osmanlı Komiserliği ile aynı yıl konuyla ilgili yapmış olduğu anlaşmanın kurallarına uymadı. Bundan sonraki seçimlerde de benzer durumlar söz konusuydu. Ayrıca müftülerin görevlerinden alınması, yerine yenilerinin atanması işi de tamamen Bulgar hükümetinin inisiyatifinde gerçekleşti. Bulgaristan, müftülerin ve müftü yardımcılarının Bulgar yönetimiyle iş birliği yapmalarını sağlamak için maaş konusunu ekonomik baskı aracı olarak kullandı. Bulgaristan'ın yaptığı tüm bu uygulamalar Berlin Anlaşmasına ve insan haklarına aykırıdır.⁴⁵

Bulgaristan yönetimi camilere de müdahale ederek birçok yerdeki mevcut camileri yıktırmış, bazı camileri de başka amaçlarla kullanmak için kiralayıp azınlığın elinden almıştır. 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı öncesinde Sofya'da kırk dört adet cami varken 1902'de ve günümüzde ayakta kalmış olan tek cami Banyabaşı Camiidir.⁴⁶

Aynı şekilde mezarlıklar da tahrip edilmiş, bazılarının üzerine tiyatro gibi binalar inşa edilmiştir. Mezarlardan çıkan mezar taşları genellikle askeri kışla yapımında kullanılmıştır. Bunun yanı sıra yapılan bir diğer dini baskı unsuru da Müslümanların din değiştirmeye zorlanmasıdır. Osmanlı-Rus Savaşı sırasında başlayan ve Hristiyanlığa geçmeyi içeren bu baskılar Bulgar Prensiğinin kuruluşundan sonra da devam etmiştir. Azınlığın ve İstanbul Hükümetinin bu duruma büyük tepki vermesi üzerine 1905 yılında

⁴⁴ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 191-193.

⁴⁵ Ibid, s.194-197.

⁴⁶ Menteş, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri...*, s. 27.

Özlem, *Soğuk Savaş Sonrası Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığının Durumu* (Yüksek Lisans Tezi), 2010 Uludağ Üniversitesi, Bursa, s.10-11.

düzenlenen bir yasa ile önceden Müslüman olan ve Hristiyanlığa geçmiş bulunan ancak yeniden Müslümanlığa geçmek isteyen kişilerin dilekçeleri incelenip doğuştan Hristiyan olup olmadıkları görevliler tarafından incelenip eğer başvuruda bulunan kişi doğuştan Hristiyan ise başvurusu kabul edilmemiştir.. Buna göre Müslüman olan bir kişinin yeniden Müslümanlığa dönmesi görevli kişilerin inisiyatifine kalmıştır.⁴⁷

Bulgarların yaptıkları baskılardan birisi de Türkleri Bulgar ordusunda askerlik yapmaya zorlamak olmuştur. Bunu kabul etmeyen köyler de yaşayanları göçe zorlamıştır. Türkler Bulgar ordusunda askerlik yapmaya razı olmakla birlikte çift haçlı Bulgar kalpağını giymek istememiş ve askerlikten muaf tutulmak için Bulgar Prensliğine başvurmuşlardır. Ancak bu istekleri kabul edilmemiştir.⁴⁸

Bütün bu uygulamaların temelinde iki sebep yatmaktadır. Birincisi, dilsel, kültürel, dinsel ve etnik bakımdan türdeş bir Bulgar ulusu oluşturmak, ikincisi ve çok önemli bir nedeni de ülkenin geçmişiyle ilgili yaşanan tüm olumsuzlukların ve Bulgaristan'ın Avrupa'daki gelişmelerden geri kalmasının sebebi olarak ülkede uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun egemen olmasının görülmesiydi. Bu düşünce de ülkedeki mevcut Müslüman-Türk azınlığa karşı kuşkuyla bakılmasına ve “ Osmanlılaşmadan Arınma” çabası içine girilmesine sebep oldu. Bu çabaların içinde mimariden giyim kuşama, dilden yerleşim yerlerinin isimlerinin değiştirilmesine kadar birçok konu yer almaktadır. Tüm bu çabalar Bulgaristan'daki Müslüman-Türk azınlığı hep doğrudan etkilemiş, her dönemde asimile çabalarının hedef kitlesi haline getirmiştir.⁴⁹ Bu baskılardan kurtulup kendi kültürünü, inancını yaşamak, kendi dilini konuşmak isteyen Türk azınlık çözümü Türkiye'ye göç etmekte bulunmuştur.

⁴⁷ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 202-203.

⁴⁸ Kocacık, *Balkanlardan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890)*”, s.141-142.

⁴⁹ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e* , s. 175-176.

1.1.2. Bulgaristan Krallığı Dönemi

5 Ekim 1908’de Bulgaristan, tam bağımsızlığını ilan etti ve krallık oldu. 19 Nisan 1909’da imzalanan İstanbul Protokolü ile de Osmanlı Devleti Bulgaristan’ın bağımsızlığını onayladı.⁵⁰

Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’yle aynı saflarda yer alan Bulgaristan’da Çiftçi Partisi’nin iktidarda bulunduğu 1919-1923 yılları arasında Türk azınlık en parlak dönemini yaşamıştır. Özellikle eğitim alanında Bulgar okullarıyla eşit haklara kavuşmuş, Bulgarca eğitim zorunluluğu ortadan kaldırılmış, Bulgar yönetimi Türk okullarına gereken yardımı yapacağını taahhüt etmiştir. Okulların ve öğretmenlerin sayısı arttırılmış, okulların sorumlusu olarak görülen müftülerin seçimle iş başına gelmesi kararı alınmıştır.

1923’teki bir darbeye Çiftçi Partisi iktidarı sona erdikten sonra başa geçen Bulgar yönetimleri Türk azınlığa sürekli bir baskı politikası uygulayıp göç etmek zorunda bıraktılar. Amaç tek uluslu bir Bulgar devleti yaratmaktır. 1930’lara kadar ülkedeki Müslümanlar tek bir grup olarak değerlendirilirken 1930’lardan sonra Bulgar ve Türk milliyetçiliğinin gelişimi, Bulgarların asimilasyonist politikaları ve Türkiye’nin bu durum karşısında konuya Bulgaristan’ın içişleri şeklinde bakması şeklindeki tavrı yüzünden bu durum değişiklik göstermiş, Bulgar Hükümeti tarafından İslam dininin Bulgaristan’daki azınlıklar üzerinde yaratmış olduğu farklılaşmaya bir de Türk milliyetçiliğinin eklenmesi engellenmeye çalışılmıştır.⁵¹

1923-1934 dönemi azınlıklar açısından Çiftçi Partisi dönemi kadar rahat geçmemekle birlikte, askeri dikta yönetimi “Zveno” yönetimi iktidarı ele geçirinceye kadar en azından sabit konumda olarak görülebilirdi. Ancak Çar Boris’in 1935 yılında yapılan ve iktidarı tamamen kendinde Toplamayı hedefleyen kansız bir darbeye yönetimi bütünüyle ele geçirmesi sonucu 1943 yılındaki ölümüne kadar sürecek olan 8 yıllık monarşik diktatörlük dönemi Türk azınlık için zor günleri beraberinde getirmiştir. Can ve mal güvenliği ciddi şekilde tehdit altındadır. Bunun yanı sıra, Türk aydınlarına ve Türk derneklerine yoğun bir baskı uygulanması, müftülükler ve cemaat

⁵⁰ Ibid, s. 178-179.

⁵¹ Menteş, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri*, s. 29- 30

idare heyetlerinin tamamen Bulgaristan yönetimine tabi kılınması, vakıf mallarının önemli bir kısmının Bulgaristan yönetiminin eline geçmesi, Türk okullarının kapatılması ve Türklerin Bulgar okullarında eğitim görmeye zorlanması da ciddi sıkıntılar oluşturmuştur⁵²

1944'e gelindiğinde 1923'teki okulların dörtte üçü kapatılmış, özellikle şehir merkezlerinden uzaktaki köy okulları kapatılmış veya Bulgar okuluna dönüştürülmüştür. Mevcut modern eğitim sisteminin yerine dini ağırlıklı bir program uygun görülerek, genç nüfusun dörtte üçünden fazlasının okuma yazma bilmez bir hâle gelmesine yol açılmıştır. Bu dönemde Türklerin kendilerini sadece bir Müslüman gibi hissetmesini sağlayacak politikalar uygulayan Bulgar yönetimi 1934 yılında yeni Türk harfleriyle eğitimi yasaklayıp yeniden Arap harflerinin kullanılmasını sağlamıştır. Amaç Türk azınlığın Türkiye ile bağını koparmak ve onları cahil bırakmaktır. Bunun için Türk azınlığın gençlerinin eğitimini mümkün olduğunca alt düzeyde bırakmaya yönelik uygulamalar yapmış, dini eğitime ağırlık verip, modern eğitim konusunda en basit şekilde bilgilendirmiştir.⁵³

Eğitimle ilgili yaşanan sorunlar bunlarla sınırlı değildir. Öğretmenlerin idari görevlere atanmalarında yasalara uygun hareket edilmeyip Türk okullarında görev yapan bazı Bulgar öğretmenler, okul müfettişleri tarafından müdürlük görevine getiriliyor, böylece Türk öğretmenlerin hakları çiğnenmiş oluyordu. Ayrıca Türk öğretmenlerin cezalandırılması da yasalara uygun yapılmayıp “Kara Liste” diye adlandırılan bir listeye öğretmenler haksız yere suçlanıyor, öğretmenlik hakları ellerinden alınıyordu. Maaş ve sosyal haklar konusunda da Türk öğretmenler, Bulgar meslektaşlarıyla eşit haklara sahip değillerdi.⁵⁴

Ders kitaplarının temini de önemli sorunlardan birisi olup dönem içerisinde değişik uygulamalara maruz kalmıştır. Bulgar Prensliğinin kurulduğu yıllar da ders kitapları Osmanlı İmparatorluğu tarafında sağlanırken, Krallık döneminde bu engellenip azınlık okullarında okutulacak kitapların Bulgaristan'da hazırlanıp basılması

⁵² Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 219-220.

⁵³ Menteş, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri...*, s. 31.

Özlem, *Soğuk Savaş Sonrası Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu*, s.32.

⁵⁴ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s.236-237.

şartı getirildi. Bu doğrultuda Türk Öğretmenler Birliğinin çabalarıyla 1924-1927 yılları arasında Bulgaristan'da birçok Türkçe ders kitabı basıldı. Ancak daha sonraki dönemlerde Bulgaristan yönetimi Türkçe kitaplar üzerinde sıkı bir denetim uygulamaya başladı ve birçok kitabın basılmasını yasakladı.⁵⁵

1928 yılında Türkiye'de Latin Alfabesi ile eğitime geçilmesi ve Bulgaristan'daki Türk Öğretmenler Birliğinin Bulgaristan'daki Türk okullarında da Latin harfleriyle eğitime geçilmesi konusunda girişimlerde bulunması da eğitim konusunda yaşanan önemli bir sıkıntı olmuştur. Çünkü başta Baş müftülük olmak üzere Türkiye'deki gelişmelere tepki duyan Bulgaristan'daki tutucu kesim bu girişimi engellemek için Bulgaristan Eğitim Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Bunun sonucunda Bulgaristan Eğitim Bakanlığı 10 Ekim 1928 tarih ve 34423 sayılı genelge ile Latin harfleriyle basılacak ders kitaplarının Türk okullarında dört yıl süreyle okutulmasına onay verilmeyeceğini ve bu kitaplarla eğitim yapılmasının yasal olmadığını belirtmiştir. Ancak bu karar Türk hükümeti ve Türk Öğretmenler Birliği tarafından büyük bir tepkiyle karşılanınca Bakanlık 14 Ocak 1929 tarihli bir genelge ile Türk okullarında Latin harfleriyle eğitime ve 1930'dan itibaren de ders kitaplarının Latin harfleriyle basımına izin vermiştir.⁵⁶ Ancak bu karara rağmen bazı okullarda Arap harfleriyle eğitime devam edilmiştir. Bu durumda Türk Öğretmenler Birliği ve Türk hükümetinin girişimleri sonucunda Bakanlık, Eylül 1930'da yeni bir genelge yayınlarak Türk azınlık okullarında Arap harfleriyle eğitimin yasaklandığını bu yasağa uymayan okulların kapatılacağını açıkladı. Böylece 1930'dan itibaren Bulgaristan'daki Türk okullarının tamamında Latin harfleriyle eğitime geçildi. Ancak bu çok uzun sürmedi. Mayıs 1934'te yapılan bir darbeyle Bulgaristan'da hükümetin faşist bir yönetimin eline geçmesi sonucu Türk okullarının üzerindeki baskılar yoğunlaştı. İlk olarak seçimle iş başına gelmiş olan okul encümenleri dağıtılıp yerlerine Türkiye'deki cumhuriyete karşı olan Baş müftü Hüseyin Hüsnü Efendi tarafından tutucu kişiler atandı. 1935'ten itibaren Latin harfleriyle kitap basılması

⁵⁵ Ibid, *Toplama Kampından Meclis'e*, s.237-238.

⁵⁶ Mahmut Bolat, *Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği (1906-1933)*, Tarihîn Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2020, sayı 23, s. 236-237.

yasaklandı ve Türk azınlık okullarında yeniden Arap harfleriyle eğitime başlandı. Özellikle köy okullarında Arap harfleriyle eğitime geçildi. Şehir ve kasabalarda ise aydın kesimin çabalarıyla Latin harfleriyle eğitime devam edilmesi Türk azınlık okullarında iki farklı alfabe kullanılmasına neden oldu. Köylerde çocuklarını okula göndermeme durumu söz konusu olmaya başladı. Müftüler bu hareketin Şeriata ve Bulgar yönetimine karşı olduğunu öne sürdüler ve söz konusu kişiler hakkında soruşturma açılmasını, bunların baskı ve para cezalarına maruz kalmalarını sağladılar. Bu durumda azınlık mensupları bu cezalandırmalardan kurtulmak için çocuklarını Bulgar okullarına göndermek zorunda kaldılar. Bunun yanı sıra Bulgarca dersleri arttırılıp Türkçe derslerinin saatleri azaltılmaya başlandı. Türk hükümetinin ısrarlı tutumuyla 1938 yılında yeniden Latin harfleriyle eğitime geçildi. Ancak sorunlar bitmedi. Türk okullarının kapatılması, Türk öğretmenlerin çeşitli nedenlerle görevlerinden uzaklaştırılması, eğitim araç gereçlerinin, kitapların teminindeki zorluklar devam etti. Aynı zamanda okul encümenlerinin seçilmesi, yetkileri ve bütçe kullanımları ile ilgili olarak da Bulgar yönetiminin müdahalesi söz konusuydu. Ayrıca Türk okullarının elinden arazileri alınmış, verilen ödenekler kesilmiş ve Türk öğretmenlere göre daha fazla maaş alan Bulgar öğretmenlerin maaşlarının ödenmesi işi Türk okullarının encümenliklerine bırakılmıştı. Ancak okullar bu koşullarda bu maaşları ödeyemez duruma düşmüştü. Maaşların ödenememesi durumunda Bulgar hükümeti sağlık koşullarını bahane ederek Türk okullarını devlet okulu haline getirmişti.⁵⁷

1933 yılından sonra Müslüman-Türk azınlık sosyal hayatta da rahatsız edilmeye başlanmış, “Dobruca” ve “Trakya” adındaki silahlı örgütlerin tacizlerine maruz kalmışlardır. Bu örgütler, azınlık mensuplarına dövme, öldürme, müezzinlerin taşlanması, kadınlara tecavüz, camilere haç resimlerinin asılması, cami ve çeşmelerin üzerindeki Türkçe yazıları silip “Burası Bulgaristan’dır.” yazılması, mezarlıkların talan edilmesi gibi uygulamalarla tacizde bulunmuşlardır.⁵⁸ Bulgaristan Hükümeti bunları kınıyor gibi görünse

⁵⁷ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis’e*, s.238-244.

⁵⁸ Emrah Tekin ve Yılmaz Altunsoy, *Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitleli Göçler*, Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, sayı. 2, s.131.

de pek bir şey yapmamıştır.⁵⁹ Bu dönemde Müslüman Pomaklar da zorla Hristiyanlaştırma çabalarına maruz kalmışlardır. Pomak köylerindeki camiler kiliseye dönüştürülmüş, Pomaklar zorla vaftiz edilip dini ayinlere katılmaya zorlanmışlardır.⁶⁰ 1942 yılında Bulgar Parlamentosunda Pomakların isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirilmesi yönünde bir yasa kabul edilerek, 2. Dünya Savaşı'nın ağır koşullarından yararlanılarak bu yasa uygulamaya geçirildi. Bu dönemde birçok temel ihtiyaç maddesi karneye bağlanmış ve Pomakların bunları alabilmeleri için Bulgar isimlerini kullanmaları şart koşulmuştu. Bu dönemde yaklaşık 60.000 kişinin ismi Bulgar ismi ile değiştirildi. Pasaport almalarının da iyice zorlaştığı bu dönemde birçok Pomak yasa dışı yollardan Bulgaristan'dan kaçmaya çalışırken Bulgaristan-Yunanistan sınırında vurularak öldürüldü. Bu durum 1944 yılında faşist yönetimin iktidardan uzaklaşmasına kadar devam etti. Vatan Cephesi hükümeti 1945 yılında Pomaklara isimlerini geri iade ettiyse de kısa bir süre sonra yeni asimilasyon politikaları ile karşı karşıya kaldılar. Bu, ülkedeki bütün azınlıklarla birlikte Müslüman-Türk azınlığı da yoğun bir devlet baskısına maruz bırakan bir ortamdı.⁶¹

Azınlığa uygulanan baskı ve yapılan saldırılar 1930'lu yılların sonuna kadar yoğunluğunu korudu. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile mihver devletlerle birlikte savaşa katılan Bulgaristan, Türkiye'nin dostluğunu kazanmak ve doğu sınırını güvence altına almak amacıyla baskıları azalttı.⁶² Ülkede yaşayan vatandaşlarının, ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı yapmadan temel insan hak ve hürriyetlerini koruma garantisi verdi.⁶³ Ancak bu dönemde Türklere yönelik saldırılar azalırken, Nazi yanlısı yeni yönetim Romanlara yönelik saldırılara başladı. 8 Nisan 1944 tarihinde yaklaşık 4 bin Roman Osvienism Toplama kampında öldürüldü.⁶⁴

⁵⁹ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 258-260.

⁶⁰ Fırat, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri...*, s. 32-33.

⁶¹ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 227-228.

⁶² Ibid, s. 263.

⁶³ Nevin Türker Yıldız, *Bulgar Komünist Partisi İktidarı Döneminde Uygulanan Politikalara Karşı Türk Azınlığın Gündelik Direnişi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2021, s.87.

⁶⁴ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s.275.

Bulgaristan'da yapılan tüm bu baskılar ve asimilasyon çalışmaları Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye göç isteklerini kamçılayıp 1950-1951 göçünün temellerini hazırlamış oldu.

1.2. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ve Türkiye'ye 1950-1951 Göçleri

1.2.1. Politika Değişiklikleri ve 1950-1951 Göçü

1.2.1.1. 1950-1951 Göçünün Hazırlık Dönemi

Bulgaristan, 2. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katıldı ve Almanya savaştan yenik ayrıldı. 8 Eylül 1944'te Sovyetler Birliği Bulgaristan'a girdi. Oradaki faşist rejim devrildi. 9 Eylül 1944'te ise Sovyetler Birliği destekli olarak Vatan Cephesi iktidara geldi. Bu iktidarda komünistler, sosyal demokratlar, çiftçiler, liberaller ve bağımsız aydınlar yer alıyordu. Bundan sonra Bulgaristan hızla Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girdi. 8 Eylül 1946'da yapılan halk oylaması ile krallık rejimine son verilip 15 Eylül 1946'da cumhuriyet ilan edildi.⁶⁵ Bundan sonra Bulgaristan'da yaklaşık kırk beş yıl sürecek sosyalist yönetim başlamış oldu. Bu süreçte Todor Jivkov Bulgaristan Komünist Partisi Genel Sekreterliği ve Devlet Başkanlığı görevlerinde bulundu.

9 Eylül 1944'te iktidarı kansasız bir şekilde ele geçiren komünistler “ Vatan Cephesi” iktidarı altında Müslüman- Türk azınlıkla ilişkilerini düzeltmeye çalışmışlardır. Bunu da faşist dönemi kötülemenin üstüne kurup, azınlıklara ait olan yayın organı *Işık (Yeni Işık)* isimli gazeteyi kullanarak yapmaya çalışmışlardır.

10 Şubat 1947 tarihinde Paris Anlaşmasını imzalayan Bulgaristan'da sonraki dönemde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda önemli gelişmeler yaşandı.⁶⁶

Vatan Cephesi hükümeti iktidara geldiğinde toplumun her kesiminin taleplerinin göz önünde bulundurulacağını söylemiş ve

⁶⁵ Ibid, s.275.

⁶⁶ Mithat Atabay, “1950-1951'de Bayramiç'e Gelen Bulgaristan Göçmenleri,” *Bayramiç Sempozyumu*, (3-4 Ağustos 2007), Bayramiç Belediyesi ve Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Bayramiç 2007, s. 67.

buna yönelik birtakım uygulamalar da yapmıştı. Türk Azınlığı için bir komisyon kurup çeşitli etkinliklerde bulunmalarını sağlamış, Türkçe olarak *Işık* isimli bir gazete yayınlanmasını sağlayarak azınlığın desteğini kazanmıştı. Ayrıca azınlık haklarını kısıtlayan yasaların yürürlükten kaldırılması, Türk okullarının yeniden açılması, yeni okullar inşa edilmesi gibi uygulamalar dikkat çekiciydi.⁶⁷

Ancak bu iyileştirme döneminde dahi, azınlığın bütün karşı çıkımlarına rağmen Türk okullarının devletleştirilip Bulgar yönetiminin kontrolüne alınması kararı alınmıştır.⁶⁸ Diğer taraftan toprakların kooperatifleştirilmesi ve Türklerin topraklarını kaybedip buralarda işçi gibi çalıştırılmaya başlanması da Türk azınlığı huzursuz eden ve göç sürecini hazırlayan önemli unsurlardan birisidir. Yine bu dönemde Müslüman-Türk azınlığın şalvar, başörtüsü ve fes gibi geleneksel kıyafetlerinin yasaklanması da Türk azınlık tarafından dini yaşamlarına müdahale olarak algılanmıştır.

Dinin Türklerin hayatında önemli bir yer tutması komünistleri rahatsız etmiş, bunu önlemek için 26 Nisan 1951 tarihinde okullardaki Kur'an eğitimine son verip eğitimin Türkçe ve yanı sıra Bulgarca okutularak yapılması kararlaştırılmıştır. Amaç eğitimi laik temellere dayandırmaktır. BKP Türkler üzerinde İslam dininin etkisini azaltmak amacıyla Türkçe eğitim ve Türkçenin kullanımını teşvik etmiş, bu da Türklerle Bulgarlar arasındaki sosyal ayrılığı gözler önüne sermiştir. Ancak Türkler BKP'nin arzuladığı gibi, Bulgarlara ve önemli mevkilere sahip Türklere özenmemiş, tam tersi bu koşullarda gelişen bir Türk kültürü ortaya çıkmıştır.⁶⁹

Bundan sonra Bulgaristan Sovyet dış politikasıyla paralellik gösteren bir politika yürürlüğe koydu. Bu çerçevede 14 Mayıs 1955'te oluşturulan Varşova Paktına dâhil oldu. 1944'ten itibaren Bulgaristan SSCB'nin en yakın müttefiki, hatta 16. Cumhuriyeti oldu.⁷⁰

Bir süre sonra Vatan Cephesi hükümeti ve BKP iktidarının azınlıklara karşı tutumu değişmeye başladı. Balkanların yalnız

⁶⁷ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 279-280.

⁶⁸ Menteş, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri...*, s. 35.

⁶⁹ Ibid, s. 36-37.

⁷⁰ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 276.

Balkanlılara ait olması gerektiği ile ilgili demeçler vermeye başlanmasıyla azınlıklar konusundaki tutum değişmeye başladı. İlk olarak Türk azınlığın okullarının devletleştirilmesi ile işe başlandı. Böylece Türk azınlık okulları tamamen Bulgar devletinin kontrolü altına giriyordu. 1947 anayasasıyla azınlık hakları konusunda düzenlemeler yapıldı. Ancak Soğuk Savaş ortamı ve Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile Doğu-Batı gerginliğinin artması ve Türk- Bulgar ilişkilerinin bozulmaya başlamasıyla Bulgaristan'ın azınlığa karşı tutumu sertleşmeye başladı. Türk azınlık potansiyel güvensiz bir unsur olarak nitelendi. Bulgaristan, azınlıkları ülkenin kanayan bir yarası olarak tanımlandı.⁷¹

BKP iktidarı özellikle Türk azınlığı asimile etmenin yolunun eğitimden geçtiğini, azınlığın bilinçlerinin yükselmesini sağlamak için eğitim ve kültür seviyelerinin yükseltilmesi gerektiğini ve bunun için gereken önlemlerin alınmaya başlanmasını şart koşuyordu.⁷² Onların sosyalist anlayışta bir eğitimle milli bilinçlerini kaybedip birleşmiş bir Bulgar sosyalist kimliği sahipleneceklerini düşünmüşlerdi. Ancak bu uygulama tam tersi bir etki yarattı. Türklerin yanı sıra Tatarlar ve Pomakların da kendini Türk olarak tanımlamaya başlaması BKP yönetimini daha da tedirgin etti. Bu konuda yeni politika arayışlarını başlattı. Önce isim değiştirme ve dini inançlarını değiştirmeleri konusunda 1948 yılında bir kampanya başlatıldı. 1952 yılına kadar bu politika devam etti ve buna karşı çıkan Pomaklar aileleriyle birlikte ülke içinde sürgüne gönderildi.

Bu dönemde isim değiştirme politikasının yanı sıra 1947'de tarım alanlarının kolektifleştirilip üretim araçlarının devletleştirilmesi çoğunluğu çiftçi olan azınlığı doğrudan etkiledi. Birçok Türk köylü işsiz ve topraksız kaldı.⁷³

Yürütülen asimilasyon politikası, Bulgaristan Türklerinin eğitimini de olumsuz yönde etkiledi. Özel Türk okullarının

⁷¹Ibid, s. 280-281.

Hilal Çimen, *1.950-1.951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Basına Yansıması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, 2019, s.28..

⁷² Türker Yıldız, *Bulgar Komünist Partisi İktidarı Döneminde Uygulanan Politikalara Karşı Türk Azınlığın Gündelik Direnişi*, s.72.

⁷³ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 281.

kapatılması, bilinçli öğretmenlerin işten atılması birçok Türk çocuğunun okul dışı kalmasına sebep olmuştur. 27 Eylül 1946 tarihinde Türk azınlık okullarının devletleştirilmesi kabul edilmiş ve Türk okulları özel okul statüsünden çıkarılıp “resmi okul” statüsüne alınmış ve bu okulların mal varlıklarına el konulmuştur. Böylece Türklerin en büyük manevi dayanağı olan okulların kontrolü Bulgarların eline geçmiştir.⁷⁴

1948 yılında Dimitrov, merkez komitesi toplantısı sırasında yaptığı konuşmada güneyde bazı bölgelerde (Şumnu, Razgrad gibi) Türklerin yoğun olarak yaşamalarında rahatsız olduğunu, bunun için bu bölgelerde yaşayanların bir iç göçe tabi tutulabileceğini belirtmiştir. İş gücüne duyulan ihtiyaçtan dolayı dış göçü göze alamayan Bulgaristan, Temmuz 1948’de elli vagon Türk’ü Rodoplar bölgesinden alıp Dobruca’ya göçe zorlamıştır. Ekim 1949’da da 28 tren dolusu Türk Zlatograd bölgesinden Bulgaristan’ın kuzeyine, yine Eylül 1950’de de 63 yük treni ile Krmovgrad’dan alınıp Razgrad ve Şumnu bölgelerine yerleştirilmiştir. Geride kalan malları kamulaştırılmış olan gidenlere yeni yerlerinde arazi verileceği söylenmiş ancak bu tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Ancak bu zorunlu iç göç Bulgaristan yönetiminin Türkleri asimile konusundaki isteklerine cevap vermemiş ve 1950-1951 göçünün temelleri bu şekilde atılmıştır.⁷⁵

Ayrıca Bulgaristan yönetimi azınlığa uyguladığı ağır vergiler ve Türk çocuklarını, “Trudovak” denilen işçi asker kamplarına alıp çalıştırarak azınlığa yıldırma politikası uyguluyordu. Sudan sebeplerle Türklerin ileri gelenlerini tutukluyor, okul çağındaki çocuklarını “Brigadir” adı verilen kısa süreli işçi taburlarına alıp çalıştırıyorlardı.⁷⁶ Bu uygulamalardan huzursuzluk duyan ve ekonomik sıkıntı çekmeye başlayan Türk azınlık Türkiye’ye göç etmenin yollarını aramaya başladı. Bu durum Bulgaristan’ın işine geliyordu. Çünkü bu yolla önce

⁷⁴ Hüseyin Memişoğlu, *Bulgar Zulmüne Tarihi Bir Bakış*, Devran Matbaası, Ankara 1989, s. 22-23.

⁷⁵ Menteş, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri...*, s. 37-38.

⁷⁶ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)...*, s. 214-215.

azınlığı göçe zorlayıp sayıca azaltacak, sonra da kalanları asimilasyon politikalarıyla Bulgar sosyalist toplumuna entegre edecekti.⁷⁷

Bulgaristan planladığı bu göç hareketi ile Türkiye'yi zor durumda bırakmak, çok kısa bir sürede çok sayıda Türk göçmeni Türkiye'ye göndererek Türkiye'nin iç huzurunu bozmak ve kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle göçe zorladığı Türklerin mallarını ucuza satmalarını sağlamak istiyordu. Hatta bu dönemde Türkiye'ye göç edecek kişilere hazırlanmaları için Bulgar hükümeti tarafından sadece on beş günlük bir süre verildiği için bu göçe "15 Hicreti" denilmiştir.⁷⁸ Bütün bu uygulamalar 1925'te imzalanan Dostluk Anlaşması'nın amaç ve içeriğine uygun olmamasına rağmen Bulgaristan hedeflediği politikaları uygulamaya devam etmiştir.

Bulgaristan'ı Türk toplumuna karşı Bulgarlaştırma politikası uygulamaya iten en önemli etken Bulgaristan'daki Türk nüfusunun hızlı artışı ve etnik Bulgarlar arasında özellikle 1950'lerden bu yana nüfus artışının neredeyse durmaya yakın oluşudur. Bulgaristan yaptığı bütün uygulamalara rağmen bu durumu değiştiremiyordu. 1878'den itibaren sürekli Türkiye'ye göçler olmasına rağmen Bulgaristan'daki Türk nüfus azalmamıştı. 1956'da yapılan sayımlarda Bulgaristan'daki Müslüman- Türk nüfus (Buna Müslüman Pomaklar da eklenmiştir) 860.000 kadar olup bu Toplam nüfusun %12'sini oluşturmaktadır. 1960 yılında ise Bulgaristan'daki Müslümanların sayısı 1,600,000 civarında olup, Toplam nüfusun %20'sini oluşturmaktadır.⁷⁹

Bu amaçla 10 Ağustos 1950'de Türk hükümetine bir nota verdi. Buna göre 10 Kasım 1950 tarihine kadar 250.000 kişilik bir azınlık kitlesinin Türkiye'ye göçmen olarak alınmasını istiyordu. Türkiye ve Bulgaristan arasında Kasım 1950 ve Kasım 1951 tarihleri arasında karşılıklı notalar verildi. Krizler yaşandı. Sınırlar iki kez açılıp kapatıldı. Bu sürede 154.393 kişi Türkiye'ye göçmen olarak geldi.⁸⁰ Nisan 1951'de Türk Hükümeti 1950'den itibaren gelen tüm göçmenlerin iskânlı göçmen statüsüne alınmasını sağlayan bir karar

⁷⁷ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 282.

⁷⁸ Atabay, *1950-1951'de Bayramiç'e Gelen...*, s. 68.

⁷⁹ Kemal H. Karpat, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 278, 282- 283.

⁸⁰ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 283.

çıkardı. Bu durum karşısında Bulgaristan göçü tamamen durdurdu ve göç kelimesinin kullanılmasına bile izin vermedi.⁸¹

1.2.1.2. 1950-1951 Göçü Öncesi Bulgaristan'ın Azınlıklara Karşı Tutumu

8 Eylül 1946 tarihinde Bulgaristan'da yapılan referandumda %92'lik bir katılım gerçekleşmiş, katılanlar %95'lik bir oranla Bulgaristan'ın bir Halk Cumhuriyeti olması yönünde oy kullanmıştır. Bundan sonra Bulgaristan'da krallık sona ermiş, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Ekim 1946'daki seçimlerde Vatan Cephesi tekrar iktidara gelmiştir.⁸² 4 Aralık 1947'de Bulgaristan parlamentosu yeni bir anayasa kabul ederek Sovyet tipi sosyalizmi uygulama yolunda çalışmalara başlamıştır. Ülkedeki tüm tarafsız kuruluşlar kapatılmıştır. Vatan Cephesi ve Halk Gençliği Birliği hükümetin elindeki yönetim gücünü kullanma açısından en önemli kuruluşlar olmuşlardır. Muhalefet partilerinin yasaklanmasıyla da Bulgar İşçi Partisi, Bulgar Komünist Partisi (BKP) adını almış, bundan sonra sosyalizmi inşa aşamasında kamulaştırma işlemlerini gerçekleştirmek ve Stanilizm'e hizmet için çalışmıştır.

9 Eylül 1944 tarihinden birkaç hafta önce Komünist Parti, Pomakların isimlerini zorla değiştiren "Rodina" isimli dayanışma örgütünü illegal bir kuruluş olarak ilan ederek, Türklerin ve Pomakların desteğini alma çabasına girmiştir. Ayrıca bu dönemde azınlıklara komünistler iktidara geldiğinde ayrımcılık ve baskılara son verileceğine dair sözler verilmiştir. Nitekim ülkede komünizmin kurulması ancak toplumun tüm kesimlerinin bu sürece katılmaları ile mümkün olacağından komünistler, Bulgaristan'daki farklı etnik gruplar arasındaki farklılıkları gidermeye çalışmışlar ve bu gruplardan destek görmüşlerdir.⁸³

1946'da Türklerin komünistlere destek vermesine yol açacak toprak reformu kabul edilmiştir. Bu reforma göre 45.000 Türk kökenli

⁸¹ H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi Göç*, Kum Saati Tarih Dizisi, İstanbul 2001, s. 312.

⁸² Murat Gül ve Emrah Karapınar, *Bulgaristan: Yok Olmanın Eşiğinden Batı Ortaklığına*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2020, cilt. 11, sayı.1, s.11.

⁸³ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...*, s. 19-21.

köylüye tarım yapabilecekleri araziler hükümetçe bağışlanmıştır. Ayrıca tütün ticareti için tekel oluşturulup, bunun vurguncuların elinden alınması da çoğunluğu çiftçi olan Türkleri memnun edecek bir uygulama olmuştur. Ancak Kırcaali bölgesinde durum aynı şekilde gelişmemiştir. Çünkü daha önce, genellikle çiftçi olan Türk azınlık, Bulgar Milli Çiftçi Birliği Partisi'ni desteklemiş, komünistler iktidara geldiklerinde bu partinin üyelerini haksız yere suçlayıp idam etmişlerdir. Bu da Türklerin Bulgar Komünist Partisi'ne mesafeli durmasında etkili olmuştur.⁸⁴

BKP'nin iktidara geldikten sonraki, Türklerin ve azınlıkların entegrasyonu ve sosyal hayata katılımı konusunda her kesimin birlikte hareket etmesini sağlayacak ortak amaç olan sosyalizmin inşası ve sosyalist amaçların gerçekleşmesi konusunda yapılan uygulamalar, en fazla Türkleri ilgilendirmiştir. Çünkü yıllarca Bulgarlardan ayrı bir hayat yaşayan Türkler, sadece sosyalist hayata değil, Bulgarların yaşam biçimine de ayak uydurma konusunda baskıya maruz kalmışlardır. Bunun için 9 Eylül 1944 sonrası dönemde Türk azınlığın uyumunu sağlamak için sosyal, ekonomik siyasi ve kültürel önlemler alınmıştır. Bu önlemlerin bir kısmı Türklerin ayrı bir azınlık grubu olarak gelişmesine katkıda bulunurken, diğer taraftan Türklüğü zayıflatma, geleneklerinin kötülenip Türk kültürünün Bulgarlaştırılmaya çalışılması gibi uygulamalar olumsuz bir etki yaratmıştır. Bu uygulamaların hedefinde, öncelikli olarak Türk aile yapısı ve sosyal hayatı, eğitimi ve dini bulunmaktadır. Türklerin aile içinde kadına tutumu eleştirilip, Bulgarların buna benzemesi durumunda modern kişiler olmayacağını belirtildiği konuşmalarla, Türklerin gelenekselliği ve geri kalmışlığı, Bulgarların da modernliği temsil ettiği düşüncesi yayılmaya çalışılmıştır.

Bu entegrasyon sürecinin başlangıcında, Şubat 1947'de Sofya'da *Vatan Gazetesi* Türkçe- Bulgarca olarak iki dilde basılarak, Vatan Cephesinin bütün Bulgar vatandaşlara eşit haklar verdiği vurgulanmaya çalışılmıştır. Yine aynı yıl mayıs ayında komünistler tarafından kendi propagandalarının yapılması amacıyla Türkçe olarak *Işık* gazetesi çıkarılmıştır. Gazetede birçok zaman daha önceki faşist

⁸⁴ Ibid, s. 26-27.

yönetimin Türklere uyguladığı kötü muameleyi anlatan haberlere yer verilmiştir. Bu gazetede Komünist Partisinin azınlık politikasının tanıtımı yapıp Türk gençlerinin ayırım yapılmaksızın eğitilip sosyal hayatın her alanında yer verilerek entegrasyonun sağlanacağı anlatılmıştır.⁸⁵

Vatan cephesinin yönetici gücü olan komünistler, Bulgaristan'ın Toplam nüfusunun %10'unu oluşturan Türklerin desteğine büyük önem vermişlerdir. Bu desteği kazanmak içinde 1940'lı yılların sonuna kadar Türkler lehine düzenlemeler yapmış ve alınan kararlara öncülük etmişlerdir. 1950'lerin başlarındaki Kore Savaşı ile Doğu ve Batı Bloğu arasındaki ilişkilerin gerilmesi Bulgaristan'daki Türk azınlığı etkilemiştir. Bundan sonra BKP Türklerin zorunlu göçü de dâhil olmak üzere radikal kararlara imza atarak geçmiş Bulgar yönetimlerinin uyguladığı istikrarsız politikayı 1945 - 1950 yılları arasında da sergilemiştir. Bir yandan Türklerin azınlık olarak gelişmelerini teşvik ederken, daha sonraki dönemde eğitim ve sosyal konularda kısıtlayıcı adımlar atmıştır.⁸⁶ Bulgaristan'daki Türklerin göç etmek yerine ülkede kalarak ağır işlerde, tarım ve hayvancılıkta çalışmasını tercih etmiş, bu doğrultuda çeşitli planlamalar yaparak tek milletli sosyalist bir toplum yaratma çabası içine girmiştir. Ancak Türkler konusunda istediği hedefe ulaşamayan BKP, Sayıları milyonları aşan ve Türklük şuuru giderek güçlenen Bulgaristan Türkleri arasında özellikle Türklük şuurunun gelişmesine öncülük eden aydınların, öğretmen ve din adamlarının ülkeden uzaklaştırılması yoluna gitmiştir.⁸⁷ Bu süreçte Bulgaristan yönetimi amaçladığı sosyalist yönetim biçiminden farklı olarak milliyetçi bir bu yaklaşım içerisine girmiş, Bulgaristan'daki Türklerin din ve dil eğitimi alma haklarını ellerinden almıştır.⁸⁸

1946 yılında yapılan nüfus sayımında, Rodoplar bölgesinde Pomakların köken itibariyle işaretleyebileceği şıklar arasında Türk ibaresine yer verilmeyip bu tercihte bulunanlar “diğer” şikkını,

⁸⁵ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...*, s. 27-29.

⁸⁶ İbrahim Kâmil, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri*, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, 2016, cilt. 5, sayı. 2, s.55.

⁸⁷ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...* s. 20-21.

⁸⁸ Özlem, *Soğuk Savaş Sonrası Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu*, s. 57.

işaretlemek zorunda kalmış, buna rağmen 675.500 kişi kendini Türk olarak tanıtmıştır. Bu o günkü nüfusun % 9,61'ine tekabül etmektedir. Bu kişilerin çoğunun sınır bölgelerinde yaşaması ve diğer şıkkını işaretleyenlerin de oldukça kalabalık bir sayıyı oluşturması BKP'yi ve Dimitrov'u ulusal güvenlik açısından kaygılandırmıştır. Alınan bunca önlem ve uygulamaya rağmen Türklerin Bulgar toplumuna adapte olmamış olması, hatta Pomak ve Çingenelerin de kendisini Türk olarak hissetmeleri bu kaygıları daha da arttırıp başka çözüm yolları arayışını gerektirmiştir.

1948 yılında Bulgaristan'da komünist yaşam tarzı benimsenmiş, her kesimin buna dâhil olması için kampanyalar başlatılmış, buna karşı olan siyasi tutuklular çalışma kamplarına gönderilmiştir. Bu dönemde Belene ve Dobruca bölgelerindeki kamplarda yaşananlar gelecekte Türklerin neler yaşayacağını özetleyen örnekler teşkil etmiştir. Örneğin Dobruca 'nın Bosna köyünde yaşayan Türklerin evleri ve arazileri, tutuklu ve çalıştırma kampı kurulması için kamulaştırılıp köy halkının bir kısmı başka yerlere sürülmüştür. Kampta tutuklu bulunan ve kaçmaya çalışan kadın hükümlüler yakalandıktan sonra yakındaki eski Türk mezarlığının taşlarını sökmekle cezalandırılmışlardır. Bu durumun Türk köylüleri tarafından Sofya yakınlarında protesto edilmesi Türkiye ile Bulgaristan arasında diplomatik bir krizin yaşanmasına yol açmıştır. Bulgar yönetimi durumu, bu kadınların boynuna, bu eylemi kendi istekleriyle yaptıklarını anlatan bir tabela asıp köyün içinde dolaştırarak açıklamaya çalışmıştır. Bu olayla Türklerin ve Türkiye'nin manevi değerlerine saldırıldığında nasıl tepki vereceği ölçülmek istenmiştir.⁸⁹

Ancak yapılan uygulamalarda Bulgaristan tek başına karar alıcı olmamış, "Moskova" da alınan kararlarda etkin bir söz sahibi olmuştur.

27- 28 Aralık 1944 yılında Türk azınlığın desteğinin kazanılması amacıyla Vatan Cephesi tarafından bir konferans düzenlenmiş, Türk azınlığın sorunları, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel durumları hakkında bilgi almak amaçlanmıştır. Türk temsilciler, Türk okullarının açılması, Türkçe gazeteler yayınlanması, Türklerin Bulgar

⁸⁹ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...* s.29- 30.

ordusunda hizmet etme isteklerini dile getirmişler ancak bu talepler Türk azınlığını cazip hale getirir gerekçesiyle Komünist Parti tarafından kuşkuyla karşılanmıştır.

Konferanstan sonra BKP genel sekreteri George Dimitrov görüşmeler yapmak için Moskova'ya gitmiş ve oradan bir açıklama yapmıştır.⁹⁰ Dimitrov bu açıklamasında Ulusal azınlıklara tüm haklarının verileceğini, eşit yurttaşlar olarak ezilmeyeceklerini belirtmiştir.⁹¹ Ancak Türkler konusunda dikkatli olmak gerektiğini, Türk kimliği altında hiçbir milli oluşumun içinde bulunmalarına izin verilmeyeceğini, çünkü bunun Türkiye lehine ajanlık faaliyetleri için uygun bir ortamın oluşmasına yol açacağını söylemiştir. Ayrıca Türk milliyetçiliğini tanımadıklarını, Türkiye'yi Avrupa'dan atmak istediklerini, Bulgarcanın Türk okullarında zorunlu olması gerektiğini dile getirmiştir. Bu açıklama gelecek 45 yılın politikasını özetler nitelikte olup Moskova'dan yapılması da oldukça manidardır.

Bundan üç gün sonra 9-10 Şubat 1945'te bu kez BKP Merkez Komitesi tarafından yeni bir konferans düzenlendi. Bu konferansta Dimitrov, BKP'nin politikasının esaslarını "Türk Nüfusun" kendi varlığını koruyup devam ettirebilmesi, kendi dini ve milli kimliğini koruması için gerekli koşulları sağlamak olarak açıklamıştır. Bunun üzerine Türk delegeler, Türk azınlığın devlet kurumlarında çalışmasına izin verilmesi, ihtiyarlık maaşının bağlanması ve Türk azınlığın orduda hizmet edebilmesi gibi isteklerde bulunmuşlardır. Ancak bu isteklere Bulgaristan yönetimi çok olumlu yaklaşmıştır.⁹²

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ve BKP iktidarı döneminde de Bulgar Prensliği ve krallığı döneminde olduğu gibi Türk azınlığa karşı uygulanan baskı, zulüm ve göç ettirme politikaları çok fazla değişmemiş, göreceli iyileştirme çabaları dışında Bulgaristan'daki Türk azınlığın asimilasyon çalışmalarına devam edilmiştir⁹³

⁹⁰ Ibid, s.22.

⁹¹ Mehmet Akpınar ve Süleyman Köksal, *Türkiyeli Komünistlerin Bulgaristan Türklerinin Dil ve Eğitimindeki Etkisi*, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 2016, sayı.21, s.254.

⁹² Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...*, s. 22-23.

⁹³ Kamil, İ. *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleştirilen 1950-1951 Göçünün Nedenleri*, s.37.

Yapılan tüm uygulamalara rağmen Türkler üzerinde istenen etki oluşturulamamış, iç göçe zorlamak da Türklerin kültürel özelliklerini değiştirememiştir. Üstelik uygulanan kamulaştırma sürecinin de etkisiyle göç amaçlı vize başvurularında artış olmuştur.

Bütün bu gelişmeleri gözlemleyip değerlendiren BKP hükümeti, göç isteğinin sebepleri üzerinde çeşitli araştırmalar yaptırmış ve sonuçları buna göre değerlendirmiştir. Bunun için görevlendirilen Dobri Terpeşev isimli BKP üyesi, Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerde yaptığı çeşitli incelemeler sonucunda hazırladığı raporda çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Terpeşev'e göre Türklerin göç etmek istemelerinin temel nedenleri; okullarda dini eğitimin ve Kur'an derslerinin yasaklanması, TKZS'lerin (Emek Kooperatif Tarım İşletmeleri) oluşturulma sürecinin hızlanmasıdır. Türk kadınlarının sosyal hayata dâhil edilmesi de bu sebeplerden birisidir. Bir başka sebep olarak da Yahudilerin İsrail'e göçüne benzer bir hareketin Bulgaristan Türkleri içerisinde de olduğu olgusuna varılmış, bunun organizatörünün Ankara olabileceği düşünülmüştür. Bu rapor üzerine BKP Merkez Komitesi 28 Temmuz 1949 tarihli bir karar ile Türkleri göçe teşvik edenlerin BKP'den atılıp, işbirlikçilerin çalışma kampına gönderilmesi kararını almıştır. Göç etmek isteyen Türkler ve onların yerlerine yerleştirilecek Bulgarlarla ilgili çalışmalar için Bakanlar Kuruluna bağlı bir komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. Aynı kararlar göç edecek Türklerin mallarını özel kişilere satmaları yasaklanmış, bu tür satışların sadece devlete yapılması uygulaması getirilmiştir. Bu kararlar uygulamaya konulmadan 29 Temmuz 1949'da Stalin ile BKP genel sekreteri buluşup konuyu görüşmüşlerdir. Stalin kendisine Türklerden kurtulmalarını tavsiye etmiştir.⁹⁴

⁹⁴ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...*, s.32- 33.

Kamil, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleştirilen 1950-1951 Göçünün Nedenleri*, s.45.
Meşkure Yılmaz Börklü, *Tarihi Seyir İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları*, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, bilig-10/yaz, 1999, s. 69.

Hatice Bozkurt Çanak, *Bulgaristan Türklerinin Seyhan'a Göçü (1950-1951)*, Atatürk Araştırma Merkezi dergisi, 2023, s.445-446.

BKP, Türklerin göçü konusunda olumsuz propaganda oluşturmak amacıyla Türkiye'yi ve buradaki olumsuz hayat şartlarını kötüleyen çeşitli yayınlar yapmıştır. Amaç, gitmek istedikleri ülkenin o kadar da iyi bir durumda olmadığını, Bulgaristan'daki rahatlığı orada bulmayacaklarını anlatmaktır. Çünkü Bulgaristan 250.000 kişinin aynı anda göç etmesinin ülkeye getireceği olumsuz ekonomik sonuçları engellemek istemektedir. Bulgaristan, rejime muhalif olanlar, sınır köylerinde oturanlar ve halk arasında komünistler aleyhinde söylentiler çıkaranların tamamının Bulgaristan'ı terk edip, komünist ideolojiyi benimseyip sakin bir şekilde yaşayanların ülkede kalmalarını istemektedir.⁹⁵

18 Ağustos 1949'daki Komünist Parti Politbüro toplantısında alınan 80 numaralı karar ile Türk göçü konusunda Bulgar hükümetinin kesin tutumu belirlenmiştir. Buna göre sınır köylerinde ve iç kesimlerde yaşayan Türklerin Türkiye'ye göçü konusunda yerel yönetimler hiçbir zorluk çıkarmayacaktır. Amaç sınır bölgelerinde Türklerin sayısal çoğunluğunun önlemesidir. 250.000 kişinin göç edeceği belirlenmiş olup, göçü organize eden lider kadronun ve eğitimli Türklerin zorunlu göçü kararı alınmıştır.⁹⁶

BKP Merkez Komitesi Politbürosu 18 Ağustos 1949'da göç etmek isteyenlerin sadece gereken ev eşyalarını alıp göç edebilecekleri, eğer Türkiye onları kabul etmezse, bunların zorla Kuzey Bulgaristan'a yerleştirileceği yönünde bir karar almıştır. Bu karardan anlaşılan sonuç, Türk nüfusunun Bulgar-Türk sınırından uzaklaştırılmak istemesidir. Ocak 1950 tarihinde alınan bir kararla, sınıra yakın yerlerde yaşayan 250 bin kadar Türk'ün göç ettirilmesi kararı resmîyet kazanmıştır. 3 Ağustos 1950'de Politbüro bu kararın uygulanması için Türkleri zorla göç ettirecek bürokratik önlemlerin alınmasını içeren kararlar alır.⁹⁷

Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı uyguladığı dengesiz politikalar ve zorlamalar Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye

⁹⁵ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...* s. 34-35.

⁹⁶ Ibid, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...* s. 35.

⁹⁷ Ulvi Özgür, *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007 İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 23.

göç etme isteğini sürekli gündeme getirmiş, göç başvuruları giderek çoğalmıştır.

1.2.1.3. Bulgaristan'dan 1950-1951 Göçünün Başlaması

Bulgaristan'ın Türklere uyguladığı politikalar karşısında Türk azınlık göç edebilmek için Bulgar ve Türk yetkililerini zorlamaya başlayınca Türkiye Bakanlar Kurulu 31 Mayıs 1947 tarihinde toplandı ve göç sorununu görüşüp bir kararname çıkardı.⁹⁸

Bu kararnameye göre;

1.Balkanlardaki Türklerin ilgili devletlerle yapılacak anlaşmalara dayanılarak Türkiye'ye nakilleri işinin daha uygun bir zamana bırakılması,

2.Balkanlardan serbest göçmen vizesiyle veya mülteci olarak gelenlerin kabulleri ve uyrukluğumuza alınmaları,

3.Milletlerarası Mülteciler Teşkilatı tarafından İtalya ve Almanya'da bakılmakta olan, Yunanistan'ın Girit, Selanik ve Şıra kamplarında bulunan Müslüman ve Türk kültürlü unsurlardan durumları 2510 sayılı kanunun 4. maddesine uyanların, umumi ve sağlık vaziyetleri itibariyle durumları memlekete alınmaya muvafık bulunanların pasaport kanununun 22. Maddesine tevfikan yurdumuza mülteci olarak kabul edilmeleri(...)

4.İşgal altındaki memleketlerde bulunan Türk uyruğu Türklerin memlekete getirilmesi için gereken tedbirlerin acele alınması kararlaştırılmıştır.

Birinci ve ikinci maddeler Bulgaristan Türklerinin göçüyle ilgili olup, bu kararlara göre, Türk Hükümeti Balkanlardan toplu olarak göçmen alma işini daha uygun bir zamana erteliyordu. Buna karşılık mülteciler ve serbest göçmen vizesiyle gelenler kabul edilip Türk vatandaşlığına alınacaklardı. Burada “mülteci” olarak adı geçenler, özellikle Trudovaklarda çalıştırılan, pasaportsuz ve vizesiz olarak Bulgaristan'dan Türkiye'ye sığınmış olan Türk gençleriydi.

⁹⁸ Kamil, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleştirilen 1950-1951 Göçünün Nedenleri*, s. 49..

1947'den itibaren Bulgaristan'daki Türk konsoloslukları azar azar serbest göçmen vizesi vermeye başladılar. Bunun için göç edecek kişilerin Türkiye'deki akrabalarının noter huzurunda bir taahhütname imzalayıp gelecek olan akrabalarının bakımını üstlenmeyi kabul etmesi gerekiyordu. İmzalanan bu belgeler o tarihte Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na (SSYB) bağlı bulunan İskân Umum Müdürlüğüne veriliyordu. SSYB' de bu belgeleri toplayıp Bulgaristan'daki konsolosluklarımıza gereken bilgiyi veriyordu. Bunun üzerine konsolosluklar serbest göçmenlik için Türkiye'ye giriş vizesi veriyordu.⁹⁹

Türkiye'ye giriş vizesi alıp Bulgar makamlarından pasaport ve çıkış vizesi alabilmek uzun zaman gerektiren bir işti. Bu yüzden Türkiye'ye gelen göçmen sayısı çok fazla değildi. 1947'de sadece 1763, 1948'de 1514, 1949'da 1670 kişi serbest göçmen olarak Türkiye'ye gelebilmişti. Böyle kısıtlı şartlarda yapılan göç hareketleri Bulgaristan'daki Türk azınlığın göç talebini karşılamıyordu. Çünkü Bulgaristan'ın Türk azınlığa uyguladığı baskı gittikçe artıyordu. Bir yandan da Bulgaristan göçe izin verme konusunda çelişkili kararlar alıyor, bir yandan toplu göçün durdurulmasına çalışırken bir yandan da isteyenlerin hepsinin göç ettirilmesini istiyordu. 1949 yılı Eylül ayından sonra göç konusundaki tutumunu tamamen değiştiren Bulgar hükümeti göç etmek isteyen Türklere daha kolay vize vermeye başladı. Bu kararlardaki en önemli etken de Türkiye'yi zor durumda bırakmaktı. Aynı şekilde Türk konsoloslukları da daha çok vize vermeye başladılar. Öyle ki konsolosluk çalışanları vize vermeye yetişemiyordu ve Sofya büyükelçimiz konsolosluklara yeni memurlar atanmasını istiyordu.¹⁰⁰

Bu süreçte Ankara'da bakanlıklar arasında yapılan yazışma ve görüşmelerle, Bulgaristan'dan göçmen alma konusunda izlenecek politika belirlenmeye çalışılıyordu. 1950 yılında göçmen işlerine bakan Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü, Tarım Bakanlığına bağlıydı. Tarım ve Dışişleri Bakanlıkları ve Başbakanlık arasında göçle ilgili

⁹⁹ Özgür, *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçleri*, s. 22. Bu konuda bkz.

Kamil, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleştirilen 1950-1951 Göçünün Nedenleri*, s. 49.

¹⁰⁰ Özgür, *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçleri*, s. 24.

hızlı bir yazışma trafiği vardı. Yapılan çalışmalarla gittikçe belirginleşen göç politikası Ağustos 1950'de daha da netleşmişti.

Buna göre; Bulgaristan'daki Türkler, belli bir plan ve programla peyderpey Türkiye'ye alınacak, göçmen alma işleri yıllara yayılacaktı. İlk yıl 25-30 bin civarında göçmen alımı yapıp ilerleyen süreçte bu sayı arttırılabilecekti. Bulgaristan'la yapılacak bir anlaşma ile oradaki Türklerin tamamının alınması planlanıyordu. Ancak bu öyle kısa sürede yapılacak bir iş değildi. Maliyeti oldukça yüksek ve zorlu bir süreçti. Türk makamları ilk yıl serbest göçmen olarak 25-30 bin kişiyi alıp diğer kalanların ise yıllara yayılıp iskânlı göçmen olarak almayı planlıyordu.¹⁰¹ Türk hükümeti o döneme ait ekonomik ve sosyal şartları değerlendirerek Bulgaristan'dan göç edecek olan Türklerin kalabalık bir halde gelmesinin çeşitli problemlere yol açacağını düşünmüş, ama Türklerin Bulgaristan'da baskı ve zulme maruz kalmaması için serbest göçmen olarak küçük gruplar halinde göç edebileceklerini söylemiştir.¹⁰² Ancak Bulgar Hükümeti hiç de Türk Hükümeti gibi düşünmüyordu. Türkiye'yi büyük bir göç sorunu bekliyordu. Çünkü Bulgaristan üç ayda bütün göç etmek isteyenleri Türkiye'ye gönderip sorunu kökünden halletmeyi düşünüyordu.¹⁰³

Bulgaristan 1925 tarihli Türkiye- Bulgaristan Dostluk Anlaşması ve Oturma Sözleşmesi hükümlerini ihlal eden zorunlu bir göç politikası uyguladı. Ve bunun ardından 30 Kasım 1951'de göçü yasakladı. Bundan sonraki süreçte iki ülke arasındaki ilişkiler gerildi. Bulgaristan'ın uygulamaları tüm dünyada tepkiyle karşılanması karşısında, Bulgaristan yönetimi azınlık politikasını yeniden gözden geçirmek zorunda kaldı. Azınlıklara yeni birtakım haklar verdi. Ancak bu durum fazla uzun sürmedi. Bir süre sonra azınlıkları yönelik uygulamalarına yeniden başladı.

¹⁰¹ Ibid, s.25.

¹⁰² Kamil, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleştirilen 1950-1951 Göçünün Nedenleri*, s

¹⁰³ Özgür , 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçleri s. 25.

1.2.1.4. Göçün Başlaması Karşısında Türkiye'nin İzlediği Politika

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinde sonra Türkiye'nin dış politikasına yön veren esas konu, Sovyet emperyalizmi ve buna karşı güvenliğini sağlama endişesi olmuştur.¹⁰⁴ Çünkü 1945-1946 yıllarında SSCB hem Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki topraklarını istemiş hem de Boğazlara yerleşme konusundaki isteklerini resmen dile getirmiştir. Bu durum karşısında Türkiye SSCB karşısında denge unsuru olabilecek bir kuvvete dayanıp böyle bir kuvvetle ittifak yapma ihtiyacını duymuştur.¹⁰⁵

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin Boğazlar konusundaki tutumu Türkiye'yi, başta Amerika Birleşik Devletleri(ABD) olmak üzere batılı devletlerle yakınlaştırdı. Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki yakınlaşma 1946 yılında Missouri isimli savaş gemisinin Amerika'da ölen Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini İstanbul'a getirmesi ile başlamıştır. Missouri 'nin İstanbul'a gelmesi Amerika'nın, SSCB'nin toprak talebine karşı Türkiye'yi desteklemesi anlamına geliyordu. Çünkü o zamana kadar iki ülke arasında tarihsel bir geleneğe dayanan sıcak bir ilişki söz konusu değildi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD geleneksel tecrit politikasını bırakıp, Sovyet yayılmasını önlemeye yönelik olarak dünyanın çeşitli bölgelerindeki devletlerle “*containment policy*” adını verdiği, siyasi, askeri ve ekonomik içerikli ittifakları kapsayan bir politika uygulamaya başlamıştır. SSCB'nin uyguladığı yayılmacı politikasına bir tepki olarak ortaya çıkan ve başlangıçta amacı dünya barışını korumaya yönelik olan ABD'nin bu yeni politikası zamanla daha çok kendi çıkarlarını korumaya yönelik bir hal almıştır.

ABD ve SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında başlayan iyi ilişkilerini savaş sonrasında sürdürmeleri mümkün olmadı. Çünkü iki ülkenin evrensel çıkarları uyuşmuyordu. SSCB, savaşın hemen

¹⁰⁴ Selim Deringil, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s.253-270.

¹⁰⁵ Fahir Armaoğlu, *20.yy. Siyasi Tarihi, (1914-1990), Cilt I: (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991, s. 517.

ardından Rusya'nın geleneksel yayılmacı politikasını uygulamaya başlayıp Doğu ve Güney Avrupa ülkelerini işgal etti. Buralara komünizmi ihraç ederek kendi uydusu haline getirmeye başlaması, Çekoslovakya'daki komünistlerin bir darbe ile yönetimi ele geçirmeleri ve Berlin krizi (1948-1949) ile bu yayılmacı politika doruk noktasına ulaştı. Tüm bunlar iki blok arasındaki Soğuk Savaşı daha belirgin bir hale getirdi. 1940'ların sonuna gelindiğinde ABD'nin nükleer silahlardaki tekelinin de bu yayılmacı politika konusunda bir işe yaramadığı anlaşıldı. Çünkü SSCB'nin de kısa veya uzun bir sürede nükleer silah yapabileceği anlaşılyordu. Bu durum ABD'nin 12 Mart 1947 tarihinde, SSCB hakkında bütün dünya barışına yönelik tehdit algılamaları sonucuna bağlı olarak Truman Doktrinini açıklamasına yol açtı.¹⁰⁶

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1947 yılında İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı askeri ve ekonomik yardımları kesip, Yunanistan'daki askerlerini geri çekme kararı aldı ve bunu ABD'ye de bildirdi. Bu durumda ABD cumhurbaşkanının dış politika danışmanı George F. Kennan 1947 baharında, Yakın ve Ortadoğu'da İngiltere'nin çekilmesi ile doğacak boşluğu doldurup İngiltere'nin sorumluluğunu almayı teklif etti. Böylece Yunanistan İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden Truman Doktrininin açıklanmasına kadar geçen sürede kendi iç politika çatışmalarını sona erdirebilmek için İngiltere ve ABD'nin desteğini almaya devam etmiş oldu. Ancak durumun giderek kötüleşmesi sonucu, ülkedeki komünist gerillaların yönetimi ele geçirmesi konusunda endişe duyan ABD'nin o zamana kadar olan dış siyasetini değiştirip evrensel bir sorumluluk alması gerektiğini içeren bir propaganda yapmasına yol açtı. Oysa Amerikan yönetimi SSCB'nin Türkiye'ye olası bir saldırı ihtimaline karşı herhangi bir önlem almamıştı. Başkan Truman için temel amaç Yunanistan'daki iç savaşın bitmesi ve Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasıydı. Truman Doktrini Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasını sağlasa da doktrinin amacı Sovyet tehdidine karşı Türkiye'yi savunması değildi. Ancak Amerikan Kongresinde Truman Doktrini ile ilgili olarak yapılan tartışmalardan anlaşılan Türk- Amerikan

¹⁰⁶ Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2007, s.3- 4

ilişkilerinin gelecekte nasıl olacağı üzerine önemli ipuçlarının elde edilmesidir. Doktrinin en temel amacı Sovyet yayılmacılığını önlemektir. Türkiye ve Yunanistan'ın askeri ve siyasi açıdan desteklenmesindeki en önemli amacın da bu olduğu söylenebilir.¹⁰⁷

1948 yılında Berlin'in Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi ve Çekoslovakya'da komünist parti iktidarı ele geçirdi. 4 Mart 1948'de Brüksel'de bir araya gelen Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa ve İngiltere delegeleri Brüksel Anlaşmasını imzalayarak ortak bir savunma sistemi geliştirmenin yanı sıra ekonomik ve kültürel bağları geliştirme konusunda da anlaşmaya vardılar. Anlaşmanın beşinci maddesine göre; anlaşmayı imzalayan taraflardan birisi bir silahlı saldırıya maruz kaldığında, diğer taraflar Birleşmiş Milletler Beyannamesinin 51. Maddesine göre kendilerine tanınan haktan yararlanıp saldırıya uğrayan tarafa her türlü askeri ve diğer yardımları yapacaklardır.¹⁰⁸

Bu anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra Fransa Dışişleri Bakanı George Bidault, General Marshall'dan, içinde Brüksel Anlaşmasını imzalayan beş ülke ve diğer Avrupa ülkeleri ve ABD'nin bulunduğu bir ortak savunma sistemi getirilmesi konusunda ricada bulundu. Bu rica Atlantik Paktının doğuşu olarak da yorumlanmıştır. Bundan sonra bu konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış, Kuzey Atlantik Anlaşması'nın hazırlık süreci tamamlanmıştır. Ancak dünya barışını ilgilendiren bu çalışmalardan büyük bir memnuniyet duyduğunu belirten Türkiye bu hazırlık çalışmalarına çağırılmamıştır. Konu bu anlaşmanın coğrafi bir savunma konsepti olduğu ve sadece Kuzey Atlantik Ülkeleri ile sınırlı kalacağı belirtilerek açıklanmıştır.

4 Nisan 1949'da Washington'da toplanan, Danimarka, Belçika, Fransa, İngiltere, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, Kanada ve ABD Dışişleri Bakanları Kuzey Atlantik Anlaşması'nı (NATO) imzaladılar. Bu anlaşma imzalanırken Türkiye anlaşmaya dâhil olmak için büyük çaba göstermesine rağmen

¹⁰⁷ Ibid, s. 5-6.

Konu ile ilgili bkz. Saime Yüceer, *Tarihsel Perspektif İçinde Türkiye'nin NATO'ya Girişi ve Meclisteki Yankıları*, Atatürkçü Bakış Dergisi, 2002, cilt. 1, sayı.1, s.76-77.

¹⁰⁸ Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, s. 10.

NATO'ya alınmadı. Bu durumda Türkiye; Yunanistan, İtalya, Fransa, İngiltere ve Türkiye'yi içine alan ve Akdeniz bölgesinin güvenliğini amaçlayan bir savunma paktının kurulmasına büyük ilgi göstermiştir. Türkiye'nin NATO'ya alınmayışı ve Akdeniz Paktı'nın kurulmasının ertelenmesi ile ilgili haberler, Türkiye'de çeşitli huzursuzluklara yol açtı.¹⁰⁹

14 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesi ile birlikte Başbakan Menderes Hükümeti dış politikada, tarafsızlık ilkesini bir kenara bırakarak, özellikle Yakındoğu ve Ortadoğu bölgesinde “bilinçli olarak Batı Kulübünün aktif bir üyesi” rolünü üstlendi. Amaç komünist olmayan ülkelerin bulunduğu bölgedeki “anahtar rolünü” korumaktı.¹¹⁰ Menderes Hükümetinin önde gelen kişileri 18 Temmuz 1950 tarihinde Yalova'da bir araya gelip Kore'ye asker gönderme kararı aldılar. Çünkü Birleşmiş Milletler (BM) kısa bir süre önce Kuzey Kore'yi Güney Kore'ye saldırmakla suçlamış ve Kuzey Kore'ye askeri ve ekonomik yaptırımlar uygulama kararı almıştı. Bu çerçevede BM tüm üye ülkeleri Güney Kore'ye yardımda bulunmaya çağırırdı.¹¹¹

Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 25 Temmuz 1950'de BM Genel Sekreterine cevaben gönderdiği bir telgrafla Türk Hükümetinin Kore'ye 4500 kişilik bir askeri birlik göndermeye karar verdiğini bildirdi.¹¹² Bu zamana kadar kendi sınırları dışında herhangi bir askeri müdahale veya harekâta katılmamış olan Türkiye için bu çok “cesaretli” bir karardı. Batılı ülkelerle “kızıl tehlikeye” karşı ortaklaşa bir güvenlik safında yer alma kararı veren Menderes Hükümetinin aldığı “radikal” bir karardı. Sonuçları itibarıyla önemini günümüzde de koruyan bu karar Türkiye'de yeni iş başına gelmiş olan hükümetin “aktif” ve “dinamik” dış politikasının kayda değer bir yönüdür. Öncelikli olarak bu kararın Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ne danışılmadan alınmış olması Anayasaya aykırı bir durum oluşturmuş

¹⁰⁹ Hüseyin Efe, *NATO'ya Üyelik Sürecinde Türkiye ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri*, 2019, History Studies, cilt. 11, sayı. 2, s.608.

¹¹⁰ Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, s. 37.

¹¹¹ Ibid, s. 20.

¹¹² Sedef Bulut, 38. *Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri*, Mavi Atlas Dergisi, cilt. 6, sayı. 1, 2018, s. 91.

gibi oluyordu. Muhalefet partileri özünde Kore'ye asker gönderilmesine karşı olmamakla birlikte bu kararın alınmasında Anayasa'nın ihlal edildiği görüşündeydi.¹¹³

Menderes hükümetinin Kore'ye asker gönderme kararı Türk kamuoyu ve basınında üzerinde çok konuşulan bir durumdur.¹¹⁴ Türkiye'nin Amerika'dan sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygue Lie'nin Güney Kore'ye yardım çağrısına karşılık veren ilk ülke olması kamuoyunda büyük bir gurur kaynağı oldu. Türkiye bu kararıyla diğer ülkeleri de sorumluluk altına aldığı ve Türkiye'nin buna benzer bir durumla karşılaşması durumunda bu ülkelerin de Türkiye'ye yardıma geleceği inancındaydı. Daha sonraları Cumhurbaşkanı Celal Bayar Birleşmiş Milletlerin kararlarına saygı duydukları için bu kararı almış olduklarını söyledi.

Kore'ye asker gönderme konusu Türk basınından büyük bir destek gördü. *Son Telgraf*, "*Savaş Beklentisi*" isimli bir makalede Moskova'nın kızıl dünyanın merkezi, Bulgaristan'ın da Rus İmparatorluğu'nun Balkanlardaki ileri karakolu olduğunu belirtip, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ve Bulgaristan gibi ülkelerle komşu olduğuna dikkat çekiyordu. *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Son Posta*, *Yeni İstanbul*, *Vatan* gibi gazeteler de Hükümetin aldığı bu kararı desteklediler. Genel kanı ilerde Türkiye'nin başına böyle bir şey gelirse, Türkiye ancak Kore'nin savunmasına katılması durumunda Birleşmiş Milletlerden yardım talep edebilirdi.¹¹⁵

6 Aralık 1950'den 11 Aralık tarihine kadar TBMM'de, 25 Temmuz 1950 tarihli, Kore'ye asker gönderilmesi kararı tartışıldı. Muhalefet lideri İsmet İnönü bu tartışmalara katılmadı. Kararın tartışılması için bağımsız Milletvekili Kemal Türkoğlu ile birlikte önerge veren Millet Partisi Milletvekili Osman Bölükbaşı, Başbakan Adnan Menderes'e hükümetin neden güvenlik açısından hiçbir garanti almadan yurt dışına asker gönderme kararı aldığını, ayrıca Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin kabul edilmediği sürece Kore'ye asker göndermenin kendi savunmasını zayıflatacağını söylüyor, bunların

¹¹³ Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar* s. 19-20.

¹¹⁴ Bulut, 38. *Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri*, s. 90-91.

¹¹⁵ Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, s. 20-21, 24.

sebebinin soruyordu. Başbakan Menderes bu sorunun cevabını bir yıl sonra *Vatan* gazetesine verdiği röportajda, ülkenin selameti için risk aldıklarını ve dış politikada inisiyatif kullandıklarını, Kore'de saldırgana karşı büyük güçlerle meydan okuyan Amerika'yı yalnız bırakamayacakları şeklinde veriyordu. Bu kararın ülke bir saldırıya maruz kaldığında o saldırıyla nasıl mücadele edilmesi gerektiği konusunda örnek teşkil ettiğini ve NATO'ya dâhil oluşumuzda bu konudaki çabanın nasıl etkili olduğunu, Türkiye'nin artık uluslararası ilişkilerde "büyük bir güç" şeklinde algılandığını belirtiyordu.¹¹⁶

25 Haziran 1950'de başlayan Kore Savaşında Türkiye, bir tugaylık kuvvetini BM emrine vermiş ve savaşa en aktif bir şekilde katılan birkaç devletten birisi olmuştur. Bu savaşta büyük bir kahramanlık ve mücadele azmi gösteren Türk askerinin başarısı Türkiye'nin NATO üyeliğine yapılan itirazların bertaraf edilmesinde oldukça etkili bir rol oynamıştır.

Türkiye'nin NATO'ya üye olma çabaları Sovyetler Birliği'ni çok rahatsız etmiş, bunu önlemek için çok çaba harcamıştır.¹¹⁷

Bu dönemde Türkiye, ABD merkezli bir politikanın etkisinde olup Sovyetlerin etkisinde olan ve Varşova Paktı'na dâhil olan Bulgaristan ile ilişkileri gergin bir durumdadır. Türkiye'nin NATO üyeliği de bu gerginliği arttırmıştır. Bu da Bulgaristan Türklerinin göç sürecini ve göçün durdurulmasından sonraki süreci olumsuz etkileyen bir unsur olmuştur.¹¹⁸

Bulgaristan'ın 1950-1951 yıllarındaki göçü başlatmasının en temel nedeni Türk azınlığa uyguladığı politikalarından bir sonuç

¹¹⁶ Tüm bu olayların ardından, Amerikan Dışişleri Bakanlığı 15 Şubat 1952'de yaptığı bir açıklamayla Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya tam üyeliklerinin kabul edildiğini ve tüm NATO üyesi ülkelere bu konuda bilgi verildiğini bildirdi. Türkiye bu antlaşmayı kendi parlamentosunda onaylattığı anda tam üyeliği alabilecekti. TBMM'de yapılan oylamada NATO üyeliği 1 çekimser, 404 evet oyuyla kabul edildi. Amerikan Büyükelçisi Mc Ghee' nin yaptığı açıklamaya göre; Türkiye'nin NATO üyeliği sadece Türkiye'nin stratejik öneminin tanınması olarak kalmamış, Türklerin her zaman olmak istedikleri yerde olmaları da sağlanmıştı. Bu Türkler için aynı zamanda Avrupalı olmalarının bir onayı idi. Ibid, s. 24-26.

¹¹⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1990)*, Cilt I: 1914-1980, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991, s. 520-521.

¹¹⁸ Alper Zülkarıoğlu, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç (1950-1951)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2010, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 72.

alamaması karşısında Türklere kararlılığını göstermek istemesi, bunun en kısa vadede de göçle sağlanacağını düşünmesidir. Çünkü Bulgaristan yaptığı uygulamalarda başarısız olduğunu anlamıştır. Bunun en önemli sebepleri olarak, Türklerin aile yapısı, akrabalık ilişkileri, komşuluk ilişkileri gibi kapalı toplum özelliklerine sahip olduğunu ve Bulgarlarla kaynaşmalarının oldukça uzun bir zaman alacağını düşünmesidir.

Aslında Bulgaristan Türkleri, sade, gösteriştten uzak bir yaşam şekline sahip, çalışkan bir köylü grubu oluşturmaktadır. Hiçbir zaman isyan ve düzensizlik çıkarmamışlardır. Sadece İslam inancının özelliklerini taşıyan gruplar dışında hiçbir siyasi kuruluşa dâhil değillerdir. Bu yönleriyle herhangi bir tarım ülkesinin isteyeceği özelliklere sahiptirler ve bu özellikler onların bütün problemlere rağmen Bulgaristan'da tutulmalarının temel sebebidir.

Türklerin bu özelliklerine rağmen göç ettirmek istenmelerinin temel sebeplerinden birisi, Bulgaristan'ın Türkiye'ye komünizm propagandası yapacak insanları göndermek istemesidir. Ayrıca Kore Savaşı'na asker gönderen Türkiye, SSCB tarafından bu vesileyle cezalandırılmak istenmiştir. Çünkü bu durum Türk ekonomisini zor durumda bırakacak, askeri harcamaların kısılmasına sebep olacaktı. Göçün diğer bir sebebi de Bulgaristan'ın uyguladığı kamulaştırma çalışmaları nedeniyle oluşan hoşnutsuzlukları Türk tehlikesi bahanesiyle geçiştirmek istemesidir.

Bir diğer sebep de Stalin'in henüz NATO üyeliği gerçekleşmemiş olan Türkiye'yi komünist bloğuna çekme gayretiydi. Bu göçle Bulgaristan sadece rejime ve kamulaştırmaya karşı çıkan Türklerden kurtulup, tamamının göçüne izin vermemeliydi. Çünkü geriye kalanlarla yapılacak iyi işler sayesinde Türklerle çalışılabileceği gösterilmiş olacak, Türkiye'nin de komünist cepheye geçmesi özendirilmiş olacaktı. Ama bu düşünce gerçekleşmedi.¹¹⁹

Bulgaristan tüm bu sebepleri göz önünde bulundurarak 1950-1951 göçünü başlatma kararına vardı. Göç kararı karşısında Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Bulgaristan ne kadar göçmen gönderirse

¹¹⁹ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...*, s. 39-40.

göndersin Türkiye'nin bu göçmenlere sahip çıkacağını belirtmiştir. Başbakan Adnan Menderes de Bulgaristan'ın izlediği politikanın yanlış olduğunu belirtip, oradaki Türklerin Türkiye'ye gelmelerinin o dönem için az nüfuslu bir ülke olan Türkiye için ekonomik anlamda büyük bir fırsat olacağını söylemiştir.¹²⁰

1950-1951 göçü bu koşullar altında 10 Ağustos 1950 yılında başlamış ve 15 ay sürmüştür.

1.2.1.5. 1950-1951 Göçü Sırasında Yaşanan Sorunlar

Toprakların kooperatifleşmesi, okulların devletleştirilmesi, ateist yönetime duyulan tepki, müftülerin devlet tarafından atanması gibi unsurlar Bulgaristan'daki yönetime duyulan güvensizliğin sebebinin oluşturmaktadır. Türkiye ve Bulgaristan arasında yıllık göçmen sayısı konusunda da bir anlaşmazlık olmuştur. Türkiye yıllık 30.000 Türk vatandaşını göçmen olarak kabul etmek istemiş ancak Bulgaristan bunun ekonomik ve sosyal açıdan zararlı sonuçlar doğuracağını düşünerek göçün bir kerede gerçekleşmesinin zorunlu olduğunu belirtmiştir. Bu durumda karşılıklı nota verme sürecini başlatmıştır.¹²¹

Bu süreç 10 Ağustos 1950'de Bulgaristan'ın Türkiye'ye verdiği 304.50.1. sayılı nota ile başlamıştır. Bu notada Bulgaristan Hükümeti, Türk Hükümeti'nden Bulgaristan'da bulunan 250 bin Türk'ü üç ay içerisinde göçmen olarak kabul etmesini istiyordu. Ayrıca Türk Hükümeti'nin göçmenleri kabul etmeyerek onların Bulgaristan'da mallarını mülklerini satıp işsiz durumda sefalet çekmelerinin sorumlusu olarak gösteriyordu.

Oysa Türk hükümeti Bulgaristan'daki Türkleri ilk yıl 25-30 bin kişilik serbest göçmen olarak almayı, daha sonraki yıllarda ise iskânlı göçmen olarak belirli kontenjanlarla Bulgaristan Türklerini yavaş yavaş Türkiye'ye alarak soruna köklü bir çözüm bulmayı düşünüyordu. Bulgaristan Hükümeti ise geniş çaplı bir göç hareketi başlatmıştı. Sorunu bir defada halletmeye hedefliyordu. Amaç üç ayda

¹²⁰ Pınar, Mehmet, *1950-1951 Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler ve Demokrat Partinin Göçmen Politikası*, Atatürk Eğitim Merkezi Yayınları, Temmuz 2014, s.66.

¹²¹ Zülkaroğlu, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç...*, s. 19.

bütün göç isteyen Türkleri gönderip sınırları kapatmak ondan sonra da herkesin işine gücüne sarılmasını sağlamaktı. Göçmenlik işi uzadıkça Bulgar ekonomisi zarar görebilirdi. Bütün bunların sorumlusu olarak da Türkiye gösteriliyordu.¹²²

Bulgaristan Türklerinin alelacele göç etmek zorunda bırakılmaları Türkiye'yi zor bir durumda bıraktı. Çünkü göçmenlerin barınma sorununu çözmek ciddi bir bütçe gerektiriyordu. Bu yüzden Türk hükümeti Bulgar hükümetinin notasına 28 Ağustos 1950 tarihli bir notayla sert bir cevap verdi. Bundan sonra Bulgaristan'a 1925 Türk-Bulgar Anlaşması hatırlatılarak göç edecek kişileri karşılıklı olarak mal ve mülklerini diledikleri gibi tasfiye etmelerinin sağlanması belirtilmekteydi. Ayrıca göç eden bu kişiler menkul mallarını ve paralarını dışarıya çıkarma hakkına sahipti. Oysa Bulgar yetkililerin buna izin vermediği dile getiriliyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin soydaşlarını her zaman kabulü hazır olduğu ancak bunun doğal bir seyir halinde mümkün olabileceği söylendi. 250 bin kişinin kısa bir sürede memlekete alınmasının imkânsızlığı vurgulandı.¹²³

Bu dönemde Türkler, mallarını tasfiye ederken çeşitli zorluklar yaşamıştır. 100.000 leva değerindeki bir at arabası satılığa çıkarıldığında birkaç bin liraya dahi alıcı bulamamaktaydı. Çünkü yeni alıcının elindeki mala hükümet bir bahane ile el koyabiliyordu.¹²⁴

Göç devam ederken yeni bir bunalım ortaya çıktı. Bulgarlar Türk göçmenlerin arasına vizesiz bazı kimseleri ve Çingeneleri karıştırdılar. Oysa 1934 yılı 2510 sayılı İskân yasasına göre sadece Türk soyundan olanlar Türkiye'ye göçmen olarak alınabiliyor ve çingeneler Türk soyundan sayılmıyordu. Bu yüzden Türk hükümeti 12 Eylül 1950'de sınırları kapattı. Ancak kısa bir süre sonra Bulgar hükümeti ile yeni bir protokol yapıp sınır yeniden açıldı. Edirne'ye

¹²² Ibid, s. 78-79.

Kamil, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1.950-1.951 Göçünün Nedenleri*, s.49-50.

¹²³ Zülkaroğlu, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç...* s. 80.

¹²⁴Nuri Korkmaz ve Ayhan Öztürk, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskân ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu*, ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Aralık 2917, cilt.1, sayı.3, s. 274.

Türklerin mallarının ucuza satılması durumu, bu çalışma ile ilgili araştırma sırasında göçmenlerle yapılan görüşmeler aşamasında da görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

gelmiş olup çingene olduğu anlaşılan 360 kişi Bulgaristan'a geri iade edildi ve göçmen akını hızla devam etti. Günlük 300- 600 civarında göçmen gelmekteydi.¹²⁵

Türkiye Cumhuriyeti göç sırasında Bulgaristan'ın Türk azınlığa uyguladığı tehcir hareketini ve vizesiz kişileri Türkiye'ye sokma girişimlerini BM'ye arz edip Bulgaristan'daki Türk azınlıkla ilgilenilmesine işaret etmiştir. Ayrıca 4 Kasım 1950'de Avrupa Konseyi Dışişleri Bakanlarına sunulan bir takrirle, Bulgaristan'ın Türk azınlığa uyguladığı tehcir harekinde Avrupa Konseyinden destek istenmiştir. Bununla ilgili olarak, Roma'da devam eden Avrupa Konseyinde sorun ele alınıp bir karara varılmış, Avrupa Konseyinin manevi bakımından Türkiye'yi desteklediği bildirilmiştir. Bu kararda Bulgaristan'ın üç ay içinde 250.000 kişinin Türkiye'ye göç ettirilmesini istemesi protesto edilmiştir. Bu durum bir huzursuzluk hali ve sefalet yaratılmaya meyyal görülüp, Bulgaristan'ın bu göçler konusunda hiçbir karar almaması ve iki devlet arasında yapılacak bir anlaşma ile göç meselesi halledilmedikçe göçmenlerin mallarının tasfiyesine gidilmemesi sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda Amerika Dışişleri Bakanlığı da Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ettirilecek 250.000 gibi geniş bir kitlenin göç hareketinin bir yerleştirme güçlüğü ve emniyet sorununu ortaya çıkartacağından, Türkiye'nin göçün peyderpey ve düzenli bir şekilde yapılması talebini anlaşılır bulmuş ve Türkiye'yi desteklemiştir.¹²⁶

Bulgar hükümeti 22 Eylül 1950'de yeni bir nota verdi. Türk hükümeti 16 Ekim 1950 de buna karşı bir nota ile yanıt verdi. Bu noktada 250.000 Bulgaristan Türk'ünün üç ay içinde Türkiye'ye gönderilmek istenmesinin Türk ekonomisine zarar vereceği ve Bulgaristan hükümetinin bunu düşünmediği belirtilmektedir. Ayrıca Bulgaristan'a Türklerin göç sebebi olarak dini göstermesinin gerçeklikten uzak olduğu belirtilmiştir. Yine notada Bulgar hükümetinin Türk- Rum nüfus mübadelesini örnek göstermesinin bu

¹²⁵ Sarıkoyuncu Değerli ve Karakuzu, 1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü, s.320.

¹²⁶ Pınar Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri ve İki Göçmen Grubunun Kültürel Özelliklerinin Karşılaştırılması: Bursa Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2014, Uludağ Üniversitesi, Bursa, s. 75.

durum için yanlış olduğu, çünkü bu mübadelenin iki yönlü olup yedi yılda gerçekleştiği vurgulanmıştır.

Robotniçesko Delo gazetesine göre Türklerin Bulgaristan'dan göç etmesi oradaki ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Bu yüzden Bulgaristan göçü durdurmanın yollarını arıyordu.¹²⁷

Bulgaristan hükümeti, 22 Ekim 1950 de Sofya Türk Büyükelçisine bir nota verdi. Aynı şekilde Türk hükümeti de Bulgar hükümetine bir nota ile karşılık verdi.

Yapılan görüşmeler sonucu varılan anlaşmalara göre 2 Aralık 1950'de Türk- Bulgar sınırı yeniden açıldı. İki ülke arasında yapılan anlaşma sonucuna göre Bulgaristan vizesiz olarak Türkiye'ye soktuğu çingeneleri geri alacak ve bundan sonra da vizesiz geçişlere izin vermeyecektir.¹²⁸

Türk hükümeti Haziran-Ekim 1951 tarihleri arasında Bulgar hükümetine altı nota daha vererek göçle ilgili sorunları vurguladı. 8 Kasım 1951 tarihinde Türkiye, göçmenlerin kabulü ve yerleştirilmesi ile ilgili problemler, gelen göçmen sayısının çok fazla olması gibi sebeplerle Türk-Bulgar sınırını kapattı.¹²⁹ Ayrıca Bulgaristan'ın Türkiye'nin bütün uyarılarına rağmen vizesiz Kıptileri Türkiye sınırından geçirmeye devam etmesi de sınırların kapatılmasında önemli bir etken oldu.

Türkiye 8 Kasım 1951'de sınırı kapattı. Daha sonra da Bulgaristan'ın anlaşmaları ihlal ederek uyguladığı zorunlu göçle gelen bütün göçmenleri iskânlı göçmen statüsüne aldığını açıkladı.¹³⁰ Bunun üzerine Bulgaristan Hükümeti 30 Kasım 1951'de bir tebliğ yayımlayarak Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü tamamen durdurduğunu kamuoyuna bildirdi. Bundan sonra Bulgaristan'da kalan ve pasaport almış bulunan bütün Türklerin pasaportlarını toplayıp göç konusunun konuşulmasını bile yasakladı. Hatta pasaport ve vize almış bulunan 1500 Bulgaristan Türk'ü Bulgar sınırından geri

¹²⁷ Zülkaroğlu, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç...*, s. 83.

¹²⁸ Pınar Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri...*, s. 76.

¹²⁹ Zülkaroğlu, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç...*, s. 87.

¹³⁰ Mithat Atabay, "Cumhuriyet Döneminde Çanakkale'ye Göçler", Çanakkale Tarihi içinde, c.VI, Değişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 3327.

çevrildi. Türk Hükümeti bunları yurda kabule hazır olduğunu bildirdiği halde göç etmelerine izin verilmedi. Göçmenlikten söz edenler cezalandırıldı. 1968 göç anlaşmasına kadar da göçe izin verilmedi.¹³¹

1 Ocak 1950 ile 30 Eylül 1951 tarihleri arasında 212 bin 150 kişiye Bulgaristan'dan Türkiye'ye giriş vizesi verildi. Ancak bunlardan 189 bin 470 kişi Türkiye'ye gelebildi. Bundan sonra 1969 yakın akraba göçüne kadar hiç gelen olmadı. Bu da birçok ailenin parçalanmış bir halde iki ülke arasında kalmasına sebep oldu. Bulgaristan'da vize alan Türkler mallarını mülklerini ellerinden çıkarıp göçü beklerken sınırların kapanmasıyla işsiz evsiz bir halde Bulgaristan'da kaldılar aileler parçalandı ve birçok sıkıntılar yaşandı.¹³²

1950-51 yılında çok büyük bir göç gerçekleşti. Bulgaristan o dönemde NATO'ya girmeye çalışan ve Kore'ye asker gönderen Türkiye'yi zor durumda bırakmak için bir ara sınıra birçok Türk'ü, bunun yanı sıra çingeneleri ve ülkesinde istemediği kişileri de yığdı. Türkiye duruma itiraz edince de soydaşlarımıza “*Türkiye sizi istemiyor*” diyerek sınırları kapattı.¹³³

Bu durumda devam eden göç süreci yarım kaldı. Birçok ailenin bütünlüğü bozuldu. Aile bireyleri sınırın iki tarafında kaldı. Ve bu süreç tam 17 yıl sürdü.

1.2.2. 1950-1951 Göçü ve Karşılaşılan İskân Sorunları

1.2.2.1. Göç Sırasında Yürürlükte Olan Göçmen Mevzuatı

Türkiye gerekli mevzuatta yaptığı düzenlemelerle gerek iki ülke arasında yapılan anlaşmalarla iskânlı göçmen olarak, gerekse kendi isteği ile serbest göçmen olarak Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türklerin; barınma, iş ve çalışma imkanlarına kavuşturulması, getirdikleri eşya ve malların gümrük muafiyeti, sermaye, toprak ve hayvan yardımları yapılabilmesi, kredi temin edilmesi, Türkiye'de

¹³¹ Pınar, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri...*, s. 83.

Bkz. Korkmaz ve Öztürk, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskan ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu*, s. 272-273.

¹³² Zülkarıoğlu, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç...*, s. 88.

¹³³ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri...*, s. 212-229.

huzur ve güvenlik içinde yaşamalarını sağlamak için elinden geleni yapmıştır.¹³⁴

1624 sayılı kanunla İçişleri Bakanlığı İskân Genel Müdürlüğüne verilen iskân işleri, 1934 yılında 2510 Sayılı İskân Kanunu ile SSYB'ye devredilmiştir. Bu kanunun a bendinde Bulgaristan'dan gelen göçmenleri ilgilendiren esaslar mevcuttur. Buna göre:

14 Haziran 1934 tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu ile Türkiye'ye gelecek göçmenlere yapılacak iskân ve vatandaşlık işlemleri, aynı ve nakdi yardımları, vergi ve gümrük muafiyetleri, askerlik işlemleriyle ilgili hükümler belirlenmiştir. 5. Maddeye göre özel bir durum dolayısıyla Türkiye'ye zorunlu olarak gelenler, yapılan anlaşma hükümlerine ve hükümetçe verilen kararlara göre ülkeye kabul edilir.¹³⁵

1934 tarihli yasadan sonra da çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. 5 Şubat 1948'de 3/6992 Sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilen programın 5098 sayılı yasanın 1. Maddesinin iskân programına göre;

Türk soyundan olan ve Türkçe konuşan göçmenler alışık oldukları ortamlara uygun yerlere iskân edilecek, gerekirse yeni bir köy kurulabilecektir. Yeni kurulacak olan köyler demir ve kara yollarına yakın, tarım ve sağlık koşullarına uygun yerlerde kurulacaktır.

Anadili Türkçe olmayanlar ise kendi soyundan ve kendi dillerini konuşan kişilerin oldukları yerlerde ve Trakya ve Doğu sınır boyunda iskân edilemeyeceklerdir. Ayrıca bunların bulundukları yerdeki nüfusa göre oranları %10' u geçmeyecektir. Bu duruma gezginci Çingenerler de dâhildir.¹³⁶

2510 ve 2848 sayılı kanunlara göre Türkiye'ye gelen göçmenlere, toprak ve tohumluklar, ihtiyacı olanlara çift hayvanı, tarım aletleri, sanatkârlara dükkân ve sermaye verilmiştir. Ayrıca gelen göçmenlerin bir yıllık iaşeleri temin edilip bütçe imkânlarına

¹³⁴ Pınar Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri...*, s. 84.

¹³⁵ Ibid, s. 85.

¹³⁶ Zülkarıoğlu, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç...*, s. 91.

göre evleri yapılmıştır. Bu evlerin bir kısmı mevcut köylere yapılırken, bir kısmı da yeniden köyler kurmak suretiyle inşa edilmiştir. Böylece eski köylerin canlanması ve ülkenin imarı için örnek köyler oluşturulması hedeflenmiştir.¹³⁷

1950-1951 yılları arasında Türkiye'ye gelen göçmenler iskânlı göçmen muamelesi görmüştür. Bu dönemde gelen iskânlı göçmenlerin iskân defterine kayıtları yapılmış, göçmenler ilk önce geçici misafirhanelere yerleştirilerek sağlık kontrolü, vatandaşlık işlemleri ve diğer resmi işlemleri yapılmıştır. Ayrıca gelenlerin Bulgaristan'da yaşadıkları yerlere uygun bölgelere yerleştirilmesi için de çeşitli araştırma ve anketler yapılmıştır. Daha sonra misafir olarak kalacakları geçici ikamet yerlerine nakledilmişler ve geçici iskân alanlarının mümkün olduğunda sürekli iskân alanı olmasına gayret gösterilmiştir. Göçmenlerden de bu yönde hareket etmeleri istenmiştir.

İskân çalışmalarında üzerinde durulan iki önemli konu vardır. Bunlardan birincisi gelenlere daha önceki uğraşlarına uygun çalışma şartları hazırlamak, diğeri de bunu yaparken bir yandan da iskânı sağlamaktır. Gelen ailelerin çoğunluğunun çiftçi olması iklim ve toprak özelliklerinin dağıtımını önemli hale getirmiştir. İskân kararları alınırken, iklim, finansman zorlukları, ulaşım imkânları, nüfus yoğunluğu ve nüfusun yapısı gibi etmenler etkili olmuştur.¹³⁸

1950-1960 yılları arasında Türkiye'ye gelen göçmenlerin yerleştikleri iller şöyledir. Adana(1.442 aile), Ankara (1.136 aile), Balıkesir (1.744 aile), Bursa (2.185 aile), Konya(1.523 aile), Manisa(1.383 aile), Tekirdağ (1.619 aile) bu ailelerin çoğunluğu çiftçilikle uğraşan ailelerdir. Sanatkâr ailelerin çoğunluğu Bursa (1.356 aile), İstanbul (3.100 aile), Eskişehir (1.16 aile), İzmir (1.160 aile) illerine yerleştirilmiştir.¹³⁹ Göçmenlerin yerleştirilmesinde sahip oldukları meslekler ve Türkiye'deki yakınlarının nerede yaşadığı göz önünde bulundurulmuştur.

¹³⁷ Mithat Atabay, “Çanakkale’de Nüfusun Yapısı, Niteliği ve Göçler”, *Aşklar, Savaşlar, Kahramanlar ve Çanakkale*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s. 425.

¹³⁸ Pınar, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989’da Türkiye’ye Göçleri...*, s. 86-87.

Korkmaz ve Öztürk, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskan ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu*, s. 282, 284.

¹³⁹ Pınar, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989’da Türkiye’ye Göçleri...*, s. 87.

1.2.2.2. Göçmenlerinin İskân ve İstihdam Edilmesi

1950- 1988 yılları arasında Türkiye'ye Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin yerleştirildikleri ilk 10 il arasında Bursa birinci, İstanbul ikinci sırada yer almaktadır. Göçmenler yerleşmek için daha çok Marmara ve Ege bölgelerini tercih etmişlerdir.¹⁴⁰

1950- 1951 Yıllarında Türkiye'ye gelen göçmenlerin kesin yerleşim yerlerinin belirlenmesinde gelenlerin mesleklerine göre bir sınıflandırma yapılmış, iklim ve tarımsal faaliyetler bakımından daha farklı bir yapıya sahip olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, kısmen Orta Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri göçmenleri yerleştirmede çok fazla tercih edilmemiştir.

Hangi ile ne kadar göçmen yerleştirileceğinin tespiti için hükümet, valiliklerden mevcut imkânların araştırılmasını istemiş, ancak alınan cevaplarda 7.211 çiftçi, 1.117 sanatkâr olmak üzere 8.323 aileye mensup 41.000 kadar nüfusun iskân edilebileceği anlaşılmış, iskân sahası olarak seçilen 40 ilde 32. 446 ailenin iskânı konusunda karar alınmıştır.¹⁴¹

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen göçmenler için uygulanan politikalar ve sağlanan yardımlar 2510 sayılı kanunla belirlenen iskânlı ve serbest göçmen tanımına göre farklılık göstermiştir. Göçmenler bu kanunun 3. maddesine göre Türkiye'deki yakınlarının referansı ile 5. Maddesine göre de iki devlet arasında yapılan anlaşmaya göre Türkiye'ye gelmektedir. Serbest göçmen olarak gelenler Türk Hükümetinden yardım talep etmemektedir. İskânlı göçmenler ise aynı kanunun 15. maddesine göre Türk hükümeti tarafından iskân edilmişlerdir. Bu kanunda 16.06.1970 tarihinde bir değişiklik yapılmış, 1923- 1960 yılları arasında göçmenlere uygulanan politikalarda göçmenlerin barınma, iş ve çalışma şartları ve iş imkânının sağlanması önem kazanmıştır.¹⁴²

¹⁴⁰ Korkmaz ve Öztürk, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskan...*, s. 279.

¹⁴¹ Pınar, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri...*, s. 84.

¹⁴² Ibid, s. 84.

1.2.2.3. Göçmenlere Yardımlar ve Yardım Kampanyaları

Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1950-1951 yıllarında gerçekleştirilen büyük göç belki de göçlerin en planlısı olarak değerlendirilebilir. Bu göç, göçmenlerin Bulgaristan'dan ayrılışından Türkiye'deki iskân ve istihdam konularına kadar oldukça planlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Daha önceleri göç eden göçmenler İskân Kanununa göre serbest göçmen kategorisinde sayılırken 1950 yılından sonra göç edenlerin iskanlı göçmen kategorisinde sayılması kararı alınmıştır.¹⁴³

1950-1951 göçünde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen Türk göçmenler çok perişan ve bitkin bir halde yurda sığınmışlardır. Bu kişiler göç süresince çok ağır şartlara maruz kalıp, büyük sıkıntılar çektiklerini ifade etmişlerdir. Gelen göçmenlerin mallarını, paralarını yanlarında getirmelerine izin verilmemiştir. Bu durum Türkiye'de genel bir bilinç uyandırmış, kurulan yardım komiteleri vasıtasıyla her yerde göçmenlere nakdi ve ayni yardımlar toplanmaya başlanmıştır.¹⁴⁴

Türkiye ve Bulgaristan arasında daha önceden imzalanmış olan Türk- Bulgar İkamet Sözleşmesine göre göçmenlerin göç sırasında, yanlarında menkul mallarını ve hayvanlarını götürmek ve gayrimenkullerini serbestçe tasfiye etme hakları karara bağlanmış olmasına rağmen, 1950-1951 göçü sırasında Bulgaristan, Türk göçmenlerin bu haklarını kullanmalarına izin vermemiştir.¹⁴⁵

Türkiye'nin önüne konulan bu göç probleminin en zor tarafı maddi yönüdür. Çünkü o yıllarda hükümet bütçesinde bu konuda ayrılmış bir ödenek mevcut değildir. Hükümetin yaptığı araştırmalar sonucu öngördüğü masrafların tutarı 250-300 milyon lira olup bunun temini için yardım cemiyetleri kurulması, tuz, sigara, posta pulu, içki gibi maddelerin fiyatlarına zam yapılması, her ilde kurulmuş olan yardım komitelerinin yatak, yorgan, giysi gibi eşyaları toplamasına karar verilmiştir.¹⁴⁶

¹⁴³ Korkmaz ve Öztürk, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskân* ..., s. 278.

¹⁴⁴ Özgür, *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin...*, s. 97-99.

¹⁴⁵ Korkmaz ve Öztürk, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenler*, s.274.

¹⁴⁶ Özgür, *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin...*,s. 98, 100.

1950 yılı sonunda göçmenlere yapılacak yardımları koordine etmek ve Toplamak üzere, Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği isimli bir cemiyet kurulmuştur.¹⁴⁷ Cemiyetin ilk toplantısı 22 Aralık 1950 günü Kızılay Merkez binasında Celal Bayar başkanlığında yapılmıştır. Cemiyetin başkanlığına TBMM Başkanı Refik Koraltan getirilmiştir. Kızılay bünyesinde faaliyetlerini yürütmekle görevlendirilen cemiyet Kızılay dışında müstakil bir hürriyete sahip değildir.¹⁴⁸

Göçmenlere ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği'nin çalışmalarıyla; göçmen misafirhaneleri, Türk- Bulgar sınırındaki göçmen kabul istasyonu, göçmenlerin yerlerine gönderilip yerleştirilmeleri gibi önemli işler hızlıca düzene konulmuş oldu.¹⁴⁹ Yurdun her tarafında göçmenlere yardım için büyük bir seferberlik söz konusuydu. Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği üzerinden gerçekleştirilen yardımları yapanların, 1953 yılına kadar gelir ve kurumlar vergisi matrahlarının makbuz karşılığında indirilmesi hakkında çıkarılan kanun ile yardımlar teşvik edilmeye çalışılmıştır.¹⁵⁰

Bu kapsamda göçmenlere yapılan yardımlar şöyleydi: Merkez Bankası, Refik Koraltan başkanlığındaki Milli Komiteye 600.000 TL verdi. İlk bağış 2500 TL ile Cumhurbaşkanı Celal Bayar yaptı. Refik Koraltan da 500 lira bağış yaptı. Ayrıca göçmenlerin ilk ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Konya Milletvekili Saffet Gürol'un önerisiyle kabul edilen kanun projesinin kabulünden sonra mart ayında çekilen piyangodan 4 milyon lira gelir elde edildi.

Kayseri Milli Eğitim çalışanları tarafından 3.550 lira, Sason ilçesi yardım komitesi tarafından 340 lira paranın yanı sıra 3,5 ton yiyecek, Arpaçay yardım komitesi tarafından 1.500 lira, Arapkir yardım komitesi tarafından 1000 lira, Pertek yardım komitesi tarafından 500 lira para yardımı elde edilmiştir. Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan tarafından TBMM'ye göçmen pulu basımı konusunda

¹⁴⁷ Esra Sankoyuncu Değerli- Hasan Karakuzu, *1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü*, Akademik Bakış Dergisi, Eylül- Ekim 2016, sayı.57. s.329.

¹⁴⁸ Pınar Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri...*, s. 79.

¹⁴⁹ Özgür , *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin...*, s. 102-103.

¹⁵⁰ Sankoyuncu Değerli ve Karakuzu, *1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü*, s.329-330.

bir tasarı verilip, göçmen konusunun önemli bir konu olduğu ve geçici tedbirlerle halledilemeyeceği belirtilmiştir. Yapılan tasarıda göçmen işleri sürdüğü sürece her türlü tütün, sigara, alkollü içki, özel araç, resmi evrak, sinema, tiyatro, piyango, ulaşım biletleri gibi çeşitli alanlarda bu pulların kullanılmasının zorunluluğu bildirilmiştir. Bu pulları gereken yerlere yapıştırmayanlara pul bedelinin 10 katı ceza verilmesi istenmiş ve bu cezalardan ve pullardan elde edilecek gelir göçmenlere yardım amaçlı kullanılması öngörülmüştür.¹⁵¹

İstanbul'daki Fenerbahçe, Beşiktaş, Galatasaray ve Vefa spor kulüpleri ise Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliğine başvurarak birlik menfaatine futbol karşılaşması düzenleyeceklerini bildirmişlerdir. 13 Ocak 1951 tarihinde başlayan spor müsabakalarından elde edilen geliri cemiyete vermişlerdir.¹⁵²

Birçok Türk sanatçı da göçmenler yararına düzenledikleri konserlerden elde edilen geliri göçmenlere yardım için vermiştir. Çocuk tiyatroları ve ressamların sergilerinden elde edilen gelirler de göçmenler yararına kullanılmıştır. Osmanlı Bankası göçmenler için 500.000 lira yardım yapmıştır. Çeşitli illerde askeri birlikler de yardım faaliyetlerine katılmışlardır. Ege bölgesindeki tütün ve pamuk yetiştiricileri de göçmenlere yardım faaliyetlerine katılmışlardır.

Göçmenlere yapılan yardımlar “çiftçi” ve “sanatkâr-esnaf” gruplarına yapılan yardımlar olarak iki grup altında toplanmıştır. Çiftçilere; yeteri kadar toprak, çift hayvanı, tohumluk, tarım araçları ve kredi gibi çeşitli yardımlar yapılmıştır. Sanatkâr göçmenler ise şehir ve kasabalara yerleştirilmiş, sermaye ve kredi sağlanarak geçimlerini temin etmeleri amaçlanmıştır.¹⁵³

1950-1951 yıllarında göç eden vatandaşlar iskânlı göçmen sayılıp kendilerine devlet tarafından konut da sağlanmıştır. Türkiye’de yerleştirilen göçmenler beş yıl süreyle bina, arazi ve diğer vergilerden muaf tutulup, hükümet tarafından bu göçmenlere sağlanan arazi ve yapılardan veraset ve intikal vergisi, kazanç ve resim alınmamıştır.

¹⁵¹ Pınar Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989’da Türkiye’ye Göçleri...*, s. 80.

¹⁵² Ibid, s. 80.

¹⁵³ Özgür, *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göçleri...*, s. 102, 103-104.

Göçmenler için noterlikler tarafından düzenlenen borçlanma senetleri pul ve harçtan muaftır. Vize ve pasaport işlemleri de vergiden muaf tutulmuştur. Göçmen ve mülteciler ülke içinde bir yerden bir yere ücretsiz nakledilmişlerdir.

Yirmi iki yaşını bitirmiş olan göçmen vatandaşlarımız muvazzaf askerliğe tabi değildir. Emsalleriyle birlikte askere alınırlar. Göçmenler nüfusa kayıtları yapıldıktan iki yıl sonra askere çağrılırlar.¹⁵⁴

Bulgaristan göçmenlerine yapılabilecek yardım imkânlarını incelemek için Milletlerarası Mülteci Teşkilatı Heyeti Türkiye'ye gönderilmiştir. Gelen uzmanlar Edirne, Kırklareli, Bursa ve Kırşehir'de yaptıkları incelemelerde göçmenlerin, kabul, barınma ve bakımla ilgili problemlerini ele alıp incelemiş ve konuyla ilgili hazırladıkları raporu 24 Ocak 1951'de devlet bakanlığına sunmuşlardır. 30 milyon lira civarında bir yardım yapılacağı tahmin edilmektedir. Bu günlerde Hasan Tatari ve eşi Kartal civarındaki 600.000 metre karelik arsalarını göçmenlere bağışlamışlardır. Göçmenler için yapılan Toplam arazi bağışı 650.900 metre kare civarındadır.¹⁵⁵

Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1 Kasım 1951 de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı açıklamada, Türkiye Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği aracılığı ile göçmenler için yurt genelinden 8.327.560 TL, yurtdışından ise 289. 650 lira olmak üzere toplamda 8.627.210 TL yardım toplandığını söylemiştir. Ayrıca para yardımının yanı sıra yurt genelinden 111.560 parça giyecek, 9.360 ton yiyecek, 100 ton yakacak, 211 canlı hayvan, 53.388 parça eşya, yurt dışından 200 ton süt tozu olmak üzere çeşitli yardımların yapıldığını belirtmiştir.¹⁵⁶

Dünyanın her yerinden, 15 ülkenin Kızılay ve Cenevre Kızılhaç Dernekleri göçmenlere bir miktar yardım yapmışlardır. Dünya Sağlık Örgütü,1 Şubat 1951 Türk Hükümeti'nin isteğiyle 50 bin dolarlık

¹⁵⁴ Ibid, s. 95, 99.

¹⁵⁵ Ibid, s. 102.

¹⁵⁶ Sarıkoyuncu Değerli ve Karakuzu, *1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye*, s.330.

“tıbbi yardım” yapma kararı alıp DDT, penisilin, antibiyotikler vb. olmak üzere ilk yardım malzemeleri yollamıştır.¹⁵⁷

Bağımsız Milletvekili Halide Edip Adıvar Amerika'ya, Ömer Rıza Doğrul da Arap ülkelerine gidip buralarda verdikleri konferanslarda göçmenlerin gördükleri muameleyi anlatmışlar, göçmenlere yardım için halk arasında yardım listeleri açmışlardır. Amerika'daki Amerikan - Türk Cemiyeti tarafından da para ve battaniye toplanmış, Türkiye'ye gönderilmiştir. Amerikan Kızılağaç Derneği de 7.000 dolar değerinde giyecek yardımı göndermiştir.¹⁵⁸

Göçmenlere yardım konusunda yurtiçinde ve yurtdışında faaliyet gösteren birçok göçmen derneği aktif bir rol oynamış, yardımların organizasyonunu yapmıştır. Türkiye'de Mülteci Yardım Komitesi, Türkiye'deki Mülteciler İçin Ortak Yardım Komitesi, Uluslararası Mülteci Yardım Komitesinin Türkiye şubesi, Uluslararası Göçmen Örgütü, Göçmen Yardım Komitesi, Uluslararası Kurtarma Komitesi, Dünya Kiliseler Konseyi ve Amerikan gönüllü yardım kuruluşları bu derneklerin başlıcalarıdır.¹⁵⁹

Bulgaristan'dan göç eden vatandaşlarımızın ihtiyaçlarının karşılanması ve bir an önce normal yaşantılarına kavuşmaları için yapılan çalışmalardan birisi de Marshall planından da yardım sağlanması konusunda görüşmeler yapılması ve göçmenlere yardım için otuz milyon lira temin edilmesidir.

Tüm bu faaliyetler ve görüşmeler devam ederken hükümet göçmenlere yardım konusuyla yakından ilgilenmiş, onların iskân ve istihdamı için gereken tedbirleri almaya başlamıştı. Bakanlıklar arası kurulan bir komisyonla hükümet bütçesinden 15 milyon liralık bir bütçe ayrılmıştır. Ayrıca göçmenlerin Bulgaristan'da kalan mal varlıklarıyla ilgili işlerle ilgilenmek için Sofya Büyükelçisi Şefkatli İstinyeli' nin başkanlığında kurulan komisyon da çalışmalarına başlamıştır.¹⁶⁰ Ayrıca nüfus cüzdanı olmadığı için zor durumda

¹⁵⁷ Özgür, 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçleri s. 102.

¹⁵⁸ Pınar Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri...*, s. 80.

¹⁵⁹ Sarıkoyuncu Değerli ve Karakuzu, 1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye s.331.

¹⁶⁰ Pınar Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri...*, s. 81.

bulunan göçmenlerin durumuyla ilgili olarak Bakanlar Kurulu aldığı kararla; 1950 yılı başından itibaren Bulgaristan'dan Türkiye'ye serbest göçmen vizesi ile gelen bütün göçmenlerin tamamı Türkiye Cumhuriyeti (TC) vatandaşı kabul edilmiştir.¹⁶¹

Türkiye, 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin ülke içinde sıkıntı çekmemesi, ülkeye kolayca uyum sağlayabilmesi için elinden gelen çabayı göstermiştir. Gelen göçmenlerin iskanı ve mülk edinmesi konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında 1950-1951 Göçü oldukça planlı bir göç olmuştur.

¹⁶¹ Ibid, s. 79.

BÖLÜM II

1969-1978 YAKIN AKRABA GÖÇÜ ANLAŞMASI

2.1. 1950-1951 Göçünün Durdurulması ve Parçalanmış Aile Sorunu

2.1.1. Göçün Durdurulması Sonrası Ara Dönem (1952- 1968)

1950-1951 yıllarında gerçekleşen Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç sırasında Bulgaristan'ın Türkiye'ye vizesiz kişileri ve çingeneleri gönderme politikası sonucu Türkiye sınırlarını kapatmış ve durumu Birleşmiş Milletlere götürme kararı almıştır. Bu karardan çekinen Bulgaristan Türkiye'nin isteklerini kabul etmiş, sınırlar tekrar açılmıştır. Ancak Bulgaristan'ın önceki uygulamalarına devam etmesi yüzünden Türkiye sınırları tekrar kapatmıştır. Bu durumda Bulgaristan göç olayını kesin olarak durdurduğunu açıklamıştır. 1950-1951 yılları arasında 154.000. 393 kişi Türkiye'ye göç etmiş, 111.000 kişi göç edememiştir. Bunlardan 58.000 kişinin elinde Türkiye'ye giriş vizesi bulunmaktadır. Bulgaristan'ın bu kararı üzerinde daha önce Türklerin anavatanına göç ettirilmesi gerektiğini ifade eden, ancak 1951 yılında bu tutumunu değiştiren Stalin'in önemli bir etkisi vardır.¹⁶²

Şubat 1953'te Türk- Bulgar sınırı yeniden açılmasına rağmen Bulgaristan hiç göçmen göndermedi. Bu yıllar boyunca Bulgaristan işgücü kaybına uğramamak için Türklere yeni bir göç için izin vermedi. Bir yandan da asimilasyon çalışmalarına devam etti.

1953-1954 döneminde Müslüman romanların bir kısmını isimleri değiştirildi. Nisan 1956'dan sonra BKP azınlıkların asimile politikasıyla ilgili yeni kararlar aldı. Buna göre Müslüman azınlığın isimleri kesinlikle Bulgar isimleriyle değiştirilecekti. 1960'ta Nüfus Yasasında yapılan değişiklikte isteğe bağlı olarak Bulgar soyundan olmayan Bulgaristan vatandaşlarının isim ve soy isim

¹⁶² Korkmaz ve Öztürk, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskan....*, s. 273.

değiştirebilmeleri kabul edildi. Böylece bundan sonraki isim değiştirme uygulamalarının yasal dayanağı hazırlanmış oldu.¹⁶³

İsim değişikliği uygulamalarına ilk maruz kalan azınlık Makedonlar oldu. 1956'da Makedonlara Bulgar kimlikleri verildi ve Makedonların sayısı göreceli olarak oldukça azalmış oldu. Aynı uygulama Müslüman Romanlara da yapıldı. Bulgarca ve Romanca olarak yayınlanan gazeteleri sadece Bulgarca olarak yayınlanmaya başladı. Tiyatroları kapatıldı. Göçebe halde yaşayan Romanların yerleşik hale getirilmesi için çalışmalar başlatıldı. Müslüman Romanların bir kısmının isimleri değiştirildi.¹⁶⁴

Bulgaristan hükümetinin bir sonraki uygulaması Türkçe eğitimin engellenmesi ve Müslümanların dinsel özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalar oldu. BKP hükümeti Türkçenin Türk azınlığının asimilasyon çalışmalarında en büyük engel olduğunu düşünüyordu. Bunun için 1958 /1959 ders yılından itibaren Türk okullarının Bulgar okullarıyla birleştirilip eğitimin Bulgarca yapılması kararını aldı. Bu uygulama Türk okullarının kapatılması anlamına geliyordu. Bundan sonra Türkçe ders saatleri yavaş yavaş azaltıldı ve 1974'te Türkçe eğitim tamamen sona erdi.¹⁶⁵

1959 yılında Türk okulları Bulgar okullarıyla birleştirilmiştir. Bulgarca eğitim veren Bulgar okullarında eğitim görmek zorunda kalan Türk öğrenciler için Türkçe eğitim dili olmaktan çıkarılmıştır. Bulgaristan'ın bu uygulaması Türk azınlıktaki rahatsızlığı arttırmış, 1963 yılından itibaren Türkiye Büyükelçiliğine ve Başkonsolosluklara göç için dilekçeler verilmeye başlanmıştır. Oysa bu dönemde Bulgar Hükümeti göç için dilekçe verilmesini suç saymaktadır. Tüm engellere rağmen altı aylık dönemde 380.000 kişi göç için dilekçe vermiştir. Bu sayı Bulgaristan'daki Türk nüfusun yarısına eşittir.¹⁶⁶

Bu dönemde Müslüman Türk azınlığı birbirine bağlayan en önemli unsur olan din kurumuna yönelik çeşitli yasaklamalar

¹⁶³ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 285.

¹⁶⁴ Ibid, s. 286.

Ahmet Akgün, *Bulgaristan'da Asimilasyon ve "Zavallı Pomaklar" Adlı Bir Risale*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2.005, cilt. 8, sayı. 13 (1), s.6.

¹⁶⁵ Ibid, s. 286.

¹⁶⁶ *Tarihte Türk- Bulgar ilişkileri*, ..., s. 141.

yapılmaya başlandı. Kuran kursları yasaklanmaya, okullarda din dersleri müfredattan çıkarılmaya, rejim aleyhtarı bahanesiyle din dersi öğretmenleri tutuklanmaya, öğrenciler arasında din karşıtı propagandalar yapılmaya başlandı. Oruç tutmak, dini bayramları kutlamak, dini nikâh kıymak ve çocukların sünnet ettirilmesi yasaklandı.¹⁶⁷ Bu konuda önemli bir örnek de Türklerin TKZS ahırlarında domuzların bakımından sorumlu tutulmasıdır. Bu uygulama özellikle din görevlilerine yaptırılmış ve bu durum onlar için onur kırıcı olmuştur. Ayrıca toplu yemek yenilen yemekhanelerde yemeklerde domuz eti verilmesi de bu konudaki bir başka uygulamadır. Yine Türklerin kültürel hayatlarına müdahale konusunda genç kızların ellerine yaktıkları kınaların çıkartılması için camlarla ellerinin kazıtılması, dini bayramlardan önce komşu evlerden çörek toplayan çocukların engellenmesi gibi çeşitli örnekler mevcuttur¹⁶⁸

Nisan 1962’de Politbüro’nun aldığı bir kararla Müslüman Roman, Tatar ve Pomakların Türkleşme sürecinin kesinlikle engellenmesi için çalışmalar başlatıldı. Öncelikle bu eğilimin sebebi incelendi. Sebepler arasında bu grupların Müslüman olması, Türk ve Arap isimleri taşıması, Türklerin propagandalarının etkisinde kalmaları, 1948-1952 döneminde Rodoplarda yaşayan Pomakların Türklerin yaşadıkları yerlere göç ettirilmeleri, Türklerle yapılan evlilikler ve askerlik hizmeti sırasında ayrı Müslüman birliklerinin kurulmasına bağlı olarak Pomak, Roman ve Tatarların kendilerini Türk gibi hissettikleri belirlendi. Bundan sonra Türklerin bu topluluklar üzerindeki etkisinin ortadan kaldırılması için yerel yöneticilere bu toplulukların Türk-Arap isimlerini bırakıp Bulgar isimleri almaları ve Bulgar etnik kimliğini benimsemeleri konusunda ikna edici çalışmalar yapılması, Pomak ve Romanların Türklerin yoğunlukta olduğu köy ve şehirlere gitmelerinin engellenmesi konusunda talimat verildi. Ayrıca bu azınlık gruplarının çocuklarının Türkçe eğitim yerine Bulgarca eğitim almaları, okullarına Türk öğretmen atanmaması, bu öğrencilerin Türk öğrencilerle aynı yurtta

¹⁶⁷ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis’e*, s. 287.

¹⁶⁸ Türker Yıldız, *Bulgar Komünist Partisi İktidarı Döneminde Uygulanan Politikalar...*, s. 98-99.

ve aynı eğitim ortamında bulunmalarının engellenmesi istendi. Ayrıca bu grupların yaşadıkları köylere Türk din adamlarının atanmasının önlenmesi direktifi verildi.¹⁶⁹

Politbüro'nun verdiği bu direktifler üzerine 1962 yılında Yukarı Cuma bölgesinde Pomakların ismini değiştirmek, dini inanç ve geleneklerinden vazgeçirmek için yerel yöneticiler harekete geçti. Azınlığa alınan kararları uygulamak için güç kullanıldı ve azınlığın direnmesiyle şiddetli çatışmalar yaşandı. Bu durumda Politbüro 12 Mayıs 1964'te bir kararname ile isim değiştirme uygulamasından vazgeçti. Pomaklara eski isimlerinin iade edilmesine karar verildi. 1965'te ise tekrar isim değiştirme faaliyetleri başladı. 100.000'den fazla Müslüman Roman'ın ismi Bulgar isimleriyle değiştirildi. Aynı şekilde 1971-1974 döneminde kimi kaynaklara göre 120.000, kimi kaynaklara göre de 220.000 kişinin ismi zorla değiştirildi. Bu isim değiştirmeler sırasında pek çok azınlık mensubu kötü muameleye maruz kaldı. Hatta ölümler oldu.¹⁷⁰ 11 Mayıs 1972 tarihinde Batı Rodopların Beliça, Kraişt, Yakuruda, Avramovo ve Babek köylerinde 395 Pomak Bulgarlaştırma işlemlerini kabul etmedikleri için öldürüldü. 475 kişi ise askeri araçlarla Razlog şehrine götürülüp vahşice dövüldüler. 18 Mayıs 1972'de Samokov dolaylarındaki derelerde 131 Pomak cesedi bulundu.¹⁷¹ Bulgaristan'ın bu tür baskıcı karar ve uygulamalara sevk eden en önemli sebeplerin başında Türk nüfusunun hızla artması karşısında Bulgar nüfusun zamanla azınlığa düşme tehlikesi içinde bulunması kaygısı yapmaktadır. Bu kaygı Bulgar yetkililer tarafından çeşitli toplantı ve raporlarda ifade edilmiştir¹⁷² Bu süreçte birçok Pomak tutuklandı veya uzun süreli zorunlu çalışma cezalarına çarptırıldı. Birçok Pomak aile de Bulgarların yoğunlukta olduğu çeşitli yerlere sürgüne gönderildi. Yeni kimlik almayan Pomakların maaş almaları, bankalardan para çekmeleri, kamu kurumlarında herhangi bir işlem yaptırılmaları

¹⁶⁹ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e* s. 287-288.

Türker Yıldız, *Bulgar Komünist Partisi İktidarı Döneminde.....*,s. 102.

¹⁷⁰ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e* s. 288-289.

¹⁷¹ Hüseyin Memişoğlu, *Bulgar Zulmüne Tarihi Bir Bakış*, Devran Matbaası, Ankara 1989, s. 27.

¹⁷² Yılmaz Börklü, *Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu Ve Türkiye'nin.....*, s.70.

yasaklandı. Hepsi işlerinden atıldı ve yeni bir işe başvurmaları engellendi.¹⁷³

1960'ların ortalarından itibaren Müslüman nüfus, Bulgar hükümetinin, Türk okullarını, Türkçe gazeteleri kapatmak gibi uygulamalarına karşı tepkiler vermeye başladı. Türkler eleştirilerini dile getirip açıklama istediler. Bulgar hükümeti bu tepkilere baskılarını arttırarak karşılık verdi. Ne olursa olsun Türklerin göçüne izin vermeyi düşünmüyordu. Çünkü Bulgaristan, büyük çoğunluğu tarım sektöründe ve oldukça ucuza çalışan Türklerin emeklerine bağımlı bir haldeydi. Türkler olmadan Bulgaristan'ın tarım ve hizmet sektörü çökebilirdi. Bu durum Bulgar hükümetinin kendi etnik azınlıklarının göçlerine karşı çelişkili politikasını da açıklayan bir durumdur. Türkleri ülkede istemiyor, fakat onlarsız da yapamıyordu. Bunun için 1960'tan itibaren Türk hükümetinin Türkiye'ye gelmek isteyen bütün Bulgaristan Müslümanlarını kabule hazır olduğunu sıklıkla dile getirmesine rağmen Bulgaristan tek bir Türk'ün bile göçüne izin vermedi. Artık hiçbir seçeneğinin kalmadığını düşünen Bulgar hükümeti, Müslüman vatandaşlarının göçüne izin verirse ekonomisinin bir gecede çökeceğinden endişe ediyordu. Ancak Müslümanların ülkede kalmaları durumunda da hızla çoğalarak Bulgar etnik kökenli vatandaşlarının azınlık durumuna düşeceğinden korkuyordu. Bu durumda çareyi acımasızca Bulgarlaştırma çalışmalarına ağırlık vererek isim değiştirme adı altında baskılarını sürdürdü, hatta işi "*Bulgaristan'da hiç Türk yoktur*" diyecek kadar ileri boyuta taşıdı.¹⁷⁴ Bulgaristan, 1965'ten sonraki dönemde Bulgaristan Türklerinin Osmanlı döneminde "Türkleştirilmiş Bulgarlar" oldukları yolundaki iddiaları çeşitli yayın organları aracılığıyla yaymaya çalıştı.¹⁷⁵

Tüm bu asimilasyon kampanyaları sırasında Türkiye'den ve diğer ülkelerden çok fazla bir tepkinin gelmemesi Bulgar yönetimini uyguladığı politikayı genişleterek devam ettirme konusunda cesaretlendirdi ve bu tutum 18 Mayıs 1971 tarihli yeni Bulgar

¹⁷³ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 290.

¹⁷⁴ Kemal H. Karpat, *Balkanlarda Osmanlı Mirası...*, s. 288-289.

¹⁷⁵ Ahmet Akgün, *Bulgaristan'da Asimilasyon ve "Zavallı Pomaklar" Adlı Bir Risale*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2.005, cilt. 8, sayı. 13 (1), s. 6.

anayasasına da yansdı. 1971 Anayasasında azınlıklarla ilgili hiçbir düzenleme yapılmadığı gibi azınlık kelimesi dahi yer almadı. Bundan böyle farklı etnik kökene sahip Bulgar vatandaşlarının devletin gözündeki yeri, bağlı bulundukları kökenle değil, kaynaşmış Bulgar sosyalist milleti olarak adlandırılan kollektiviteye aidiyetleriyle belirlenecekti.¹⁷⁶

Bulgaristan yönetimi Pomak ve Romanlardan sonra asimilasyon konusunda dikkatini ülkedeki en büyük azınlık olan Türklere yöneltti. Aslında böyle bir politika 1944 yılından beri yürütülüyordu ve bu yüzden önemli bir Türk nüfusu 1950-51 döneminde Türkiye'ye göçe zorlanmış, kalanlara da önce yumuşak bir asimilasyon politikası uygulanmış ancak bu uygulamadan istenilen sonuç elde edilemeyince daha sert önlemler alınması gerektiği BKP'nin ileri gelen isimleri tarafından dile getirilmeye başlanmıştı. Amaç Türk azınlık içinde ulusal direnci yüksek olanları göçe zorlayıp geriye kalanların asimile edilmesi idi. Bu amaç çerçevesinde Bulgar hükümeti Türkiye ile 22 Mart 1968'de "*Yakın Akraba Göçü Antlaşması*"nın imzalanmasını kabul etti. Aslında Bulgaristan hükümeti 1950-1951'deki zorunlu göçten sonra 30 Kasım 1951'den itibaren Türk azınlığın Bulgaristan'dan göçünü yasaklamış ve uzun bir süre bu tutumunu devam ettirmişti. Ancak 1950-1951 göçünden sonra yakın akrabaları Türkiye'ye göç etmiş olan azınlık mensuplarının huzursuzluğu giderek artmış, göç etme talepleri sürekli gündeme gelmişti. Bu durum Bulgaristan'a ulusal direnci yüksek azınlık mensuplarının göç ettirilmesi stratejisini hayata geçirme fırsatı verdi. 1965'te yapılan nüfus sayımında Türk azınlığın nüfusunun 780.928 gibi bir sayı ile Toplam nüfusun % 9.5 gibi bir oranını oluşturması Bulgar hükümetinin daha da kaygılanmasına yol açtı ve Türkiye ile göç antlaşması kararı aldı.¹⁷⁷

1969-1978 Yakın Akraba Göçü diye bilinen bu son göç dalgası aslında kökü 1950'lere dayanan yirmi yıllık bir birikimin sonucuydu. Çünkü 1949-1951 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye

¹⁷⁶ Dayıoğlu, *Toplama Kampından Meclis'e*, s. 290.

¹⁷⁷ Ibid, s. 292.

Konu ile ilgili bkz. Yılmaz Börklü, *Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu*s.71.

yaklaşık 156 bin Türk göçmeni gelmiş ve Kasım 1951’de göçün birden kesilmesi sonucu binlerce Türk ailesini parçalamıştı. Bu parçalanmış aileler birleşmek, yakınlarına kavuşmak istiyorlardı.¹⁷⁸

Ayrıca 1950-51 göçünün aniden kesilmesi ve daha sonra tamamen yasaklanması nedeniyle o dönemde göçe hazırlanmış pek çok Türk yüzüstü kalmıştı. On binlerce Türk pasaportunu, vizesini almış, malını mülkünü elinden çıkartmış ancak göç edememişti. Oysa Bulgar hükümeti Ağustos 1950’de 250 bin Türk göçmeni göndereceğini Türkiye’ye resmen bildirmiş, ancak 156 bin kişi Türkiye’ye göç edebilmişti. Geriye kalan 100 bine yakın Türk hep Bulgaristan sınırının bir gün yeniden açılacağı umuduyla yaşıyordu.¹⁷⁹ Bu durum iki komşu ülke arasında he zaman potansiyel bir problemdi. Bulgaristan hükümeti her ne kadar bu problemin üstünü örtmeye, yok saymaya çalışsa bile Türkiye’de bulunan Bulgaristan göçmenleri ve onların geride kalmış yakınları Türk ve Bulgar hükümetlerini göç konusunda sıkıştırıyorlardı. Çünkü 1949-1956 yılları arasında Bulgaristan’da yapılan toprakların kolektifleştirilmesi hareketi yüzünden çoğunluğu çiftçi olan Türk azınlık topraklarını kaybederek işsiz kalmıştı. Bu durum onların anavatana göç isteklerini artırdı ve Bulgaristan’daki Türk temsilciliklerine on binlerce dilekçe verildi. Hatta bu konuda Bulgaristan Türkleri göçmen olarak Türkiye’ye kabul edilmeleri konusunda yalvarmışlardır. Aynı tarihlerde Bulgaristan Türklerini Türkiye’deki yakınları da Başbakanlık Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğüne ve Türkiye Dışişleri Bakanlığına on binlerce dilekçe vererek Bulgaristan’da kalan yakınlarını Türkiye’ye getirmek istediklerini bildirdiler. Üstelik onlar gelecek olan yakınlarının her türlü bakım ve barınma ihtiyaçlarını kendilerinin üstleneceğini belirttiler. Bu konuda o kadar çok dilekçe geldi ki bunların tek tek cevaplanması imkânsız hale geldi. Bu dilekçelere tek tip basılı bir cevap verilmesi uygun görüldü. Bu cevapta Bulgaristan hükümetinin 30 Kasım 1951 tarihinden beri göçü durdurması yüzünden oradaki Türklerin Türkiye’ye gelemediği ancak en azından yakın akrabaların bir an önce ülkeye getirilmesi için çalışıldığı

¹⁷⁸ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s.314-315.

¹⁷⁹ Ibid,s. 315.

belirtilmiştir.¹⁸⁰ Böylece daha 1955-1956 yıllarından itibaren Ankara ve Sofya elçiliğinde ilerde Türkiye'ye göç edecek yakın akraba listeleri birikmeye başladı.

Ancak bu yıllarda Bulgaristan hükümeti göçe izin verilmesi konusunda yapılan bütün girişimleri reddederek hiçbir zaman Türkiye'ye göç olmayacağını propagandasını yapıyordu.¹⁸¹ Göçten söz eden Türkler vatan haini sayılıyordu. Bulgaristan hükümetine göre Bulgaristan Türklerinin vatani sosyalist Bulgaristan'dı. Sosyalist Bulgaristan'dan kapitalist Türkiye'ye göç söz konusu olamazdı. Türk azınlığı Türkiye'ye göçü unutup sosyalist Bulgaristan için çalışmalı, kapitalist ajanların Bulgaristan'ın ekonomik kalkınma planlarını bozmaya yönelik çalışmalarına kanmamalıydı. Bulgaristan hükümeti buna izin vermeyecekti.¹⁸²

Ancak tüm engellemelere rağmen 1963 yılının ilk altı aylık döneminde Türkiye Büyükelçiliğine ve Başkonsolosluğuna verilen dilekçelerle göç için başvuranların sayısı 380.000'i aşmıştır. Bu sayı neredeyse Bulgaristan'daki Türk nüfusun yarısına eşittir. Bulgaristan'ın, Türkiye'nin ekonomik sıkıntı yaşayan bir ülke olduğuna dair yaptığı vurguya rağmen Türk azınlığın ısrarla Türkiye'ye göç etmek istemesi Bulgar yetkililerini şaşırtmıştır. Konuyla bizzat ilgilenen dönemin başbakanı Todor Jivkov Türklerin göç etmek istediklerine dair haberlerin yalan olduğunu açıklamıştır.¹⁸³

Türkiye 1963-1964 yıllarında Kıbrıs sorununun sebep olduğu kriz nedeniyle Bulgaristan'daki Türk azınlığın göç kampanyasına destek verecek bir tavır almamıştır. 1965 yılında Türkiye'de iktidar olan Adalet Partisi Hükümeti, ekonomik kalkınmayı hedef aldığından Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkileri düzeltme yolunda çaba sarf etmiştir. Bulgar Başbakanı Todor Jivkov 'un Türkiye'yi ilk ziyareti sırasında, 24 Şubat 1968 tarihinde, Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Başev ile Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından bir göç anlaşması imzalanarak bu yönde bir

¹⁸⁰ Ibid, s. 316.

¹⁸¹ Yılmaz Börklü, *Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu Ve Türkiye'nin.....*, s. 71.

¹⁸² Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)....*, s. 317.

¹⁸³ *Tarihte Türk- Bulgar İlişkileri*, s. 141.

adım atılmıştır. Bu anlaşmaya göre; 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş soydaşlarımızın Bulgaristan'da kalan, karı veya kocaları, ana babaları, büyükanne ve büyükbabaları, çocukları, torunları ve bunların eş ve çocukları Türkiye'ye göç edebilecekler, taşınmaz mallarını istedikleri gibi tasviye edebilecekler ve taşınır mallarını da Türkiye'ye getirebileceklerdir.¹⁸⁴

Türkiye'deki göçmen temsilcileri de gelecek göçmenlerin haklarının en iyi şekilde korunmasını istiyordu. Bu amaçla Göçmenlere Yardım Derneği Yönetim Kurulu ve İstişari Kurulu üyelerinin tamamı tarafından imzalanan bir muhtırayla bu konu dile getiriliyordu.

Bu hakların en önemlisi de soydaşlarımızın orada edindiği emeklilik ve sosyal sigortaları ile ilgili haklarının devridir. Ayrıca ilerde Bulgaristan'da kalan diğer soydaşlarımızın da anayurda göç edebilme imkânları anlaşmada saklı tutulacaktır. Aksi takdirde bunun sorumluluğu Bulgar hükümetine ait olacaktır.¹⁸⁵

Ancak Bulgaristan'dan 1969-1978 yılları arasında Yakın Akraba Göçü kapsamında Türkiye'ye göç eden Türklerin orada edindiği emeklilik ve sigorta gibi sosyal hakları nakledilememiş, bu durum göç edip gelen vatandaşlarımızın mağduriyetine sebep olmuştur. Özellikle Bulgaristan'dayken emekli olmuş ve ileri yaşlarda göç etmiş bulunan vatandaşlarımız Türkiye'ye serbest göçmen olarak geldikleri için devletten de vergi muafiyeti dışında herhangi bir yardım almamış ve yeniden iş bulup çalışmaları gerekmiştir. Ancak özellikle 65 yaşın üstünde bulunan göçmen vatandaşlarımız için bu durum hiç de kolay olmamıştır.

2.1.2. Türkiye ile Bulgaristan Arasında Yakın Akraba Göç Antlaşmasının Yapılması

1951 yılında sınırların kapatılması sonucu göçe hazırlanan birçok aile sınırın iki tarafında parçalanmış bir halde kalmıştır. 22 Mart 1968'de bu parçalanmış aileleri birleştirmeye yönelik bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma, Bulgaristan başbakanı Todor

¹⁸⁴ Ibid, s. 141.

¹⁸⁵ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s. 321-322.

Jivkov ve Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Başev' in Türkiye'yi ziyaretleri sırasında Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ve İvan Başev tarafından imzalandı. *Türk Kültürü* dergisinde tam metni yayınlanan ve Kısa adıyla “ *Yakın Akraba Göçü*” olarak adlandırılan bu anlaşma kapsamına giren kişiler şöyledir:

- a. Karı, koca,
- b. Ana, baba, büyükanne, büyük baba ve bunların anne ve babaları,
- c. Çocuklar ve torunların eş ve çocukları,
- d. Anlaşma tarihine kadar evli olmayan kız ve erkek kardeşler ile ölü kız ve erkek kardeşlerin bekâr ve reşit olmayan çocukları¹⁸⁶

Bu şartlara uyan kişilerin tamamının Türkiye'ye göçü, Nisan-Mayıs ayları arasında gerçekleşecektir. Göçmenler, ev ve kişisel eşyalarını, ihracı yasak olmayan meslek ve sanat araç gereçlerini, herhangi bir ihraç vergisine tabi tutulmaksızın getirebileceklerdir. Göçmenler göç etmeden önce taşınmaz mallarını ve hayvanlarını serbestçe tasfiye edebilecekler, gayrimenkullerin tasfiyesinde Bulgar makamları yardımcı olacaktır. Göçmenler, söz konusu tasfiyeden elde edilen paralarla Bulgaristan'dan ihracı ve Türkiye'ye ithali yasak olmayan malları satın alıp getirebileceklerdir. Bu anlaşmanın hükümleri sadece tespit edilen kategorilere dâhil şahıslara uygulanacaktır. Anlaşma, tasdiknamelerin teatisinden sonra yürürlüğe girecek ve bu konuda her iki taraf ülke bildiri yayımlayacaktır.¹⁸⁷ Göç etmek isteyenler anlaşma yürürlüğe girdikten sonra altı ay içinde Bulgar makamlarına başvuracaklar, kendilerine 45 gün içinde pasaport verilecektir.¹⁸⁸

Amacı parçalanmış aileleri birleştirmek olan bu anlaşma gerçekte bu amacından epey uzak kalıyordu. Çünkü evli kardeşler anlaşma dışı bırakılmıştı. Oysa 1952 yılından önce birbirinden ayrılma durumunda olan kardeşler aradan geçen 16 yıl sonunda evlenmişti. Ayrıca amca, dayı, teyze, hala, yenge ve bunların çocukları da anlaşma

¹⁸⁶ Eroğlu, *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu*, s. 37.

¹⁸⁷ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s. 323.

¹⁸⁸ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon*..., s. 71.

dışında bırakılmış, Türkiye'ye göç izni verilmemişti. Kısaca göç edecek kişiler bakımından anlaşma çok dar kapsamlıydı. Bu durum Türkiye'ye göç etmek isteyen Bulgaristan Türklerinin göç arzularını karşılamak, parçalanmış aileleri birleştirmekten çok uzaktı. Bu yüzden yakınları göç ederken kendileri göç edemeyen bazı Türkler yakınlarına kırılmış, onları yolcu etmeye bile gelmemişlerdi.

Göç kapsamına giren kişilerin dar bir kapsamda ele alınmasının sorumlusu Bulgaristan hükümetinin ayak diremesiydi. Çünkü geniş bir göç işgücü kaybına yol açacağı için Bulgar ekonomisine zarar verebilirdi. Özellikle Türklerin çoğunlukla tarım sektöründe çalışıyor olması tarımsal faaliyetleri olumsuz etkileyebilirdi.¹⁸⁹

Türkiye için gelen göçmenlerin sayısı çok fazla sorun teşkil etmiyordu. Çünkü gelecek olan göçmenler “serbest göçmen” kategorisinde göç edecek ve Türkiye'deki akrabalarının sorumluluğu altında olacaklardı.¹⁹⁰ Türk Hükümeti, göçmenlerin beslenmesi, barındırılması, iskânı, ev bark sahibi yapılması ve üretici duruma geçirilmesi konusunda herhangi bir sorumluluk almıyordu.¹⁹¹

Bulgaristan göçmenlerin kapsamını kendisi dar tuttuğu halde tam tersi bir propaganda ile Bulgaristan'daki Türklerle “*Türkiye sizi istemiyor. Bulgaristan gönderiyor, Türkiye almıyor*” diyerek onları üzüyordu. Göç kapsamı dışında kalan Bulgaristan Türkleri büyük bir üzüntü içindeydiler. Kendileri ile röportaj yapan gazeteci Salih Uygur'a en sık sordukları soru Türkiye'nin neden gelmelerini istemediği idi.¹⁹²

Bulgaristan yaptığı bu olumsuz propagandanın yanı sıra göçmenlerin mallarının tasfiyesi sırasında uyguladığı politikalarla da onları üzüyordu. Yakın Akraba Göçü Antlaşmasına göre serbest göçmen olarak Türkiye'ye gelecek olan göçmenlerin mal ve eşyalarını yanlarında getirebilecekleri ya da mallarını rahatça tasfiye edip değerinde satabilecekleri, Bulgar makamlarının bu hususta göçmenlere gerekli kolaylığı göstereceği, kendilerine emeklilik ve

¹⁸⁹ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*...,s. 324

¹⁹⁰ Yılmaz Börklü, *Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu*..., 71.

¹⁹¹ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*...,s. 324.

¹⁹² Ibid, s. 325.

sigorta hakları konusunda Bulgar hükümetince tazminat ödeneceği hüküm altına alınmış olmasına rağmen uygulamada bu durum gerçekleşmemiştir.¹⁹³ Çünkü Bulgaristan kooperatifleştirme yoluyla, Türklerin ellerinde bulunan tarla bağ, bahçe, çayır, koru ne varsa almıştı. Bulgaristan bunları daha önceden devletleştirdiği için bunlara tek kuruş bedel ödemiyordu. Türklerin ellerinde taşınmaz mal olarak sadece evleri vardı. Bulgaristan, değerinin çok altında elden çıkarılan bu evler karşılığında elde edilen paranın nakit olarak dışarıya çıkarılmasına izin vermiyordu. Göçmenler sadece bazı Bulgar mallarını satın alıp yanlarında getirebilecekti. Yani vatandaşlarımız bir ömür çalışarak elde ettiği, babasından dedesinden kalan varını yoğunluğunu Bulgaristan'da bırakmak zorunda kalıyordu. Emeklilik ve sosyal sigorta haklarının Türkiye'ye nakli de aynı şekilde sıkıntılıydı. Yıllarca Bulgaristan'da hizmet vermiş, ücretinden sigorta primi ödemiş olan göçmenler bu haklarından vazgeçmek zorunda kalıyorlardı. Bütün bu uygulamalar göçmen vatandaşlarımızı çaresiz bırakıyordu.¹⁹⁴ Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler sırasında göçmen vatandaşlarımızın en çok dile getirdiği konulardan birisi bu haklarından mahrum kalmak olmuş, bu durum onların Türkiye'de ekonomik anlamda zor duruma düşmelerine yol açmıştır.

2.1.3. Yakın Akraba Göçünün Başlaması ve Göç Süreci

82 kişilik ilk göçmen grubu 8 Ekim 1969 Çarşamba günü, Edirne'nin Karaağaç istasyonuna geldi.¹⁹⁵ Grup törenlerle, marşlarla karşılandı. Edirne belediye bandosu “*Yaslı gittim, şen geldim*” ve “*Alay Marşı*” ile göçmenleri karşıladı. Duygulu sahnelerin yaşandığı bu karşılamada göçmen yakınlarının yanı sıra Edirne valisi, mülki ve idari amirler, Kızılay Genel Başkanı Rıza Çerçel başkanlığında bir heyet ve gazeteciler hazır bulundu. Göçmenler “*Hoş Geldin*”, “*Göçmen kardeş anayurt seni sevgiyle kucaklar.*” yazılı pankartlarla karşılandılar.

¹⁹³ Tekin ve Altunsoy, *Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitleli Göçler*, s.139.

¹⁹⁴ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s. 326.

¹⁹⁵ Hasan Demirhan, *Sözlü Anlatımlarla 1984-1989 Yılları Arasında Bulgaristan'da Türklere Uygulanan Asimilasyon Politikaları*, Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, sayı.16, s.330.

“*Hoş geldiniz*” diyerek göçmenleri karşılayan Vali Haydar Özkın, gelen göçmen grubun başkanına Türk bayrağını hediye etmiş, bayrağı öperek teslim alan grup başkanı İsmail İsaef ve oradaki herkes gözyaşlarına boğulmuş, hıçkırıklarla ağlamışlardır. Gelenler toprağı öpüp sevinç gözyaşları içinde dualar ederek birkaç günlüğüne kendileri için hazırlanan konukevine inip yerleşmiş, Kızılay tarafından hazırlanan yemeklerini yemişlerdir.

Türk ve Bulgar makamları arasında yapılan anlaşmaya göre her hafta çarşamba günleri en çok 300 kişilik bir göçmen kafilesi Türkiye’ye gelecekti. Ancak bu ilk katile için ancak 82 kişi yetiştirilebilmişti. Bu kişiler genelde Şumnu ve Eski Cuma bölgelerindendi. Gelenler arasında en çok ilgi çekenlerden birisi de cihan pehlivanımızın adını taşıyan Koca Yusuf’un torunu ve ailesiydi. Bu aile Manisa’daki yakınlarının çağrısı üzerine gelmişti.¹⁹⁶

8 Ekim 1969’dan 1978 yılına kadar on yıl boyunca Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç sessiz sedasız devam etti. Aralık-Mart aylarında göçe ara verildiği için bahar aylarındaki göç akını tahminleri aşmıştı. Gazetelerde sürekli göçle ilgili haberler yayınlanıyordu. Bu haberler içinde en dikkat çekici olanlardan birisi göç anlaşmasına göre 30 bin kişi olacağı tahmin edilen göçmen sayısının bunu çok aşıp 200 bin kişiye yaklaşabileceği ve bu durumun iş gücü kaybı açısından Bulgar hükümetini endişelendirdiği konusundaydı.

Göç anlaşmasının kapsamı biraz daha geniş tutulsaydı gelecek olanların sayısı kat kat artardı. 1969 Göç Anlaşmasından sonra Bulgaristan’da Türkler arasında inceleme ve röportaj yapan gazeteci Salih Uygur’un izlenimlerine göre bu sayı iki milyonu bile bulabilirdi. Ona göre göç süreci başladıktan sonra Türklerin neredeyse tamamı göç arzusunda olup orada başladıkları işleri bile yarım bırakmış göç etme hazırlığına başlamışlardır. Çünkü Türkler Kral Boris zamanında kendilerine yapılan eziyetleri hiç unutmamış ve her zaman o kötü muamelelere maruz kalma endişesini yaşamışlardır.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s. 328-330.

¹⁹⁷ Ibid, s. 331-332.

Ama ne yazık ki göç anlaşmasının kapsamı sınırlı tutulmuş, bu durum oradaki birçok Türk için hayal kırıklığı yaratmıştır. O yıllarda Türkiye'ye göç edemeyenlerin birçoğunun 1989 yılında gerçekleşen göçle birlikte Türkiye'ye geldikleri yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır.

2.1.4. Türk Basınında Yakın Akraba Göçünün Yansımalarına Örnekler

Türk basınında 1969 Yakın Akraba Göçü çok dikkat çekmiş, bu konuda birçok inceleme yapılmış, yazılar yazılmıştır. Konuya ilişkin çeşitli gazete haberleri örnekleri aşağıda yer almaktadır.

Türk - Bulgar görüşmeleri bitti

Bulgar Başbakanı Todor Jivkov, Başbakan Süleyman Demirel ile görüşmeleri dün tamamladıktan sonra, Başbakanlıktan ayrılırken gazetecilerin Kıbrıs konusunda yönelttikleri bir soruya cevap olarak: «Kıbrısta Türk ve Yunan topluluklarının varlığını dikkate alarak, bu sorunun Kıbrıs hakkındaki lehine çözümlemesine taraftarız» demiştir.

Dün sabah T. B. M. M. binasını gezen konuk Başbakan daha sonra Başbakanlıkta Başbakan Süleyman Demirel ile resmî görüşmelerin sonuncusunu yapıyor. Bu görüşmede de, özellikle iki ülke arasındaki ilişkilerin bir muhasebesi yapılmış ve bundan sonra hangi alanlarda ne gibi ilişkiler kurulabileceği konu su üzerinde durulmuştur.

Bu görüşmeden sonra konuk Başbakan Jivkov, gazetecilere şunları söylemiştir:

• Sayın Başbakan Süleyman Demirel ve onun meslek arkadaşları ile yaptığımız müzakerelerden ve çalışmalarımızdan edindiğimiz inatla fevkalâddir. Uluslararası sorunlar ve iki büyükli ilgilendiren konular ile gelecek ilişkiler üzerinde kendileri ile görüş tesisinde bulundu. Gelecekteki ilişkilerin iki ülkenin lehine olarak gelişeceğine emnimin ve tamamiyle iyimserim. Bu gelişmelerin dünyada ve Balkanlarda barışın lehine olacağına inanıyorum. »

Kıbrıs konusunda Bulgar Hükümetinin görüşlerini öğrenme amacını güden bir soruyu Jivkof şöyle cevaplamıştır.

•Kıbrıs sorunu ile ilgili görüşümüz bellidir. Bunu birçok defalar açıklamıştık. Biz, bu meseleinin Kıbrıs halkının lehine olarak halledilmesini taraftarız. Tabii, Kıbrıs'taki Türk ve Yunan topluluklarının var olduğu günü dikkate alarak.»

Bulgar Başbakanı daha sonra saat 16 da askeri törenle İzmir'e uğurlanmıştır.

Türk - Bulgar İlişkileri

Edirgenart Başbakanı Sayın Tüder Jivkov'un devlet konusunu ele alan resmi bir konuşması. İlk olarak Ankara'da yaptığı ziyaret, Türk kamu ekonomisi olumlu yankılar yayıncıdır. Radikalıların ve basının ki güdüler bu yankıları daha da güçlendirdi. Başbakan'ın la Hükümet Başbakanı ve öteki ilgililer arasında çok basıncı görüşmelerinde sonunda yakın görüşmelerde bir anlaşma sağlandı. Bu görüşmelerde verilen bir gelişme gösteren dostluk ilişkilerimiz daha da ileri geçmiştir. Her Türkiye, hem de Bulgaristan'ın çıkarları için, bir eylem edileceği bir kuvvete umuvarız. Türkiye Bulgarlar, tarih ve geografisi konularında bir arada yaşamışlardır. Bu arada, bir zamanlar Yüzyıllar boyunca, kıl zaman aynı devletin etimsini, kıl zaman kaderiniği etmiş, kıl zaman aynı karayısı apanı, kıl zaman aynı yarıyısı ve beraber yaşamışlardır.

Bu itibarla destingin ve iyi komsuların değerini birlikte takdir edebilmek terürleriyle nefsimizde taşıyorus demektir. Uslularımıza adına bu terürlerebilen en iyi bir biçimde yararlanmak bugün bizi bekleyen halıman bir işi devlet yöneticilerinin en kutsalması görevidir.

Ne süre, atakamiller olarak bulundugu Sırt'da Atatürk, Bulgar komsularımızı daha yakından tanımak fırsatını bulmuş ve calsınan, doğru sözlü, mert Bulgar halkını sevmiştir. Atatürk'ün Sırt'ta birkin tiki anılarına taşıyorus genü, bulgar halkını sevmiştir. Bu sevmiştir ekin altında, Bulgaristan'ın big göremleri olmasın bile, Bulgar dostlarımız da ha bir yakınılık duyorus olmuştur.

İkinci Cihan Savaşından sonra Bulgaristan bir büyük devrim geçirmiş, sosyal ve ekonomik müesseselerini baştanbaşa değiştirmiş. Bu yüzden konsumuz büyük güçlüklerle uğraşmak, yüksekte engelleri tek başına aşmak zorunda kalmıştır.

Bu, süphesiz kolay olmamıştır. Yıllar yılı kemerleri sıkımsak, yerle bir edilen eski sosyal yapının yerine bir yenisini kurabilmek için can deri içinde gece gündüz çalışmak gerekmiştir.

Ama emekler bosa gitmez, komünizm sühayat üslupunu kalkarma yolunda gerekçen talimat ve defter tasamaları alınmıştır. Türkiye'nin edindirdi ösullar, Bulgaristan'ın elde ettiğ sücucları itihaz edilecek seydlirdir. Terizm alanda yapılanlar gözden geçirilmiştir. Bulgaristan'ın mamekamlarıdır. Karadeniz'de Varna, Burgaz ve çevreleri her mevsim yüz binlerce yarıncaya yarıncaya seyahat eden insanlar, salınmaktadır. Balık bğleirleride bu sporları için avıyın yerler, gemi - yaktı, herkesi memnun edebilecek bir Bulgaristan'la Türkiye arasında geliştirilecek ekonomik ilişkiler, iki ülkenin yenecekleri ba-lamından çok önemlidir. Türkiye'nin de bu yarıncı yarıncı yarıncı halecekler. Karıştıkları cıkarılmaları kolaylayarak varılacak amaçlar, itihaz ettiğ sücucları itihaz ettiğ edileceklerdir. Türkiye'nin de bu yarıncı yarıncı yarıncı haleceklerdir. TİF.

Bu anlayış havası içinde Balkanlar, Ortadoğu ve dünya barışı hesabına politik işbirliğini güçlendirmek de elbette daha kolay olacaktır.

Rizece bütün bu olumun gelişmeleri sağlamanın en güvenilir yolu uluslarımız arasındaki kültürel, bilimsel ve artistik ilişkileri önem vermektir.

İyi komşuluğun, dostluğun ve barışın korunup güçlendirilmesi ancak ulusların birbirlerini daha yakından tanımaları ve sevmeleri ile mümkündür. Bunu en iyi başarabilecek olanlar ise elbette herkesten önce bilim ve sanat adamlarıdır.

NADİR NADİ

Türk - Bulgar resmi görüşmeleri başladı
Bugün, "Göç Anlaşması,, imzalanıyor

ANKARA, (Cumhuriyet Bürosu)
Bulgaristan Başbakanı Todor Jivkov ve Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel arasında dün sabah ve öğleden sonra olmak üzere iki resmî görüşme yapılmış ve sabahki görüşmede konuk Başbakan, Dünya sorunları hakkında görüşlerini açıklamış, öğleden sonraki oturumda ise Demirel, aynı konularda Türk Hükümetinin politikasını anlatmıştır.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından kabul edilen konuk Bulgar Başbakanı gerek Sunay'ı ve gerek Demirel'i Sofya'ya resmî ziyarette bulunmaya davet etmiştir. Bulgar Dışişleri Bakanı Ivan Raşev bu resmî görüşmelere katılırken, Enerji ve Yakıt Bakanı Konstantin Popov ile Refet Sergin ve Adalet Bakanı Bayan Svetla Daskolava, Hasan Döğer ile ayrı ayrı birer görüşme yapmışlardır. Enerji Bakanlarının görüşmelerinde iki ülke arasında «Enerji mübadelesi» konusu ele alınmıştır.

Bugün de görüşmelere devam edilecek ve «Göç Anlaşması» imza edilecektir.

Sunay'ı dâvet

Dün sabah saat 10 da Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Bulgar Başbakanı Todor Jivkov ile konuk üç Bakanı kabul etmiş ve kendileri ile bir süre görüşmüştür. Bu görüşme (Arkam Sa. 7. Sü. 1 de)

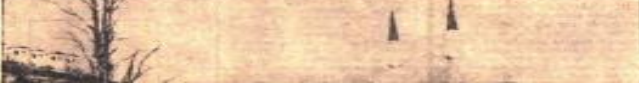
Bulgaristan'la Göç Anlaşması dün imzalandı

1 NİSAN - 30 KASIM ARASINDA YAPILACAK OLAN GÖÇTE, HAFTADA ANCAK 300 KİŞİ GELEBİLECEK

ANKARA
(Cumhuriyet Bürosu)

Bulgaristan'da yaşayan Bulgar uyruklu Türk soydaşlarımızın Türkiye'ye göçlerini sağlayacak olan emirli göç anlaşması, Bakanlar Kurulu toplantısı sonunda Bulgaristan Dışişleri Bakanı Ivan Biserov ile Türkiye Dışişleri Bakanı İsmet Sahri Çağlayangil arasında dün saat 21 de imzalandı.

Anlaşmanın imzalanmasından sonra bir konuşma yapan Çağlayangil, «Bu anlaşma ile ilke olarak belirli sayıda bulgarcıların Türkiye'ye göç etmelerine imkan sağlanmıştır ve bu sayede bulgarcıların Türkiye'ye göç etmelerine imkan sağlanmıştır» dedi.

Bulgaristan'la

-(Baştarafı 1 inci sahifede)

İki Dışişleri Bakanından başka tarafların diğer yetkilileri ile Türk ve Bulgar gazetecilerinin izledikleri imza töreninde Çağlayangil şu konuşmayı yapmıştır:

«Bulgaristan'da yaşayan Türk soydaşlarımızdan Bulgar uyruklular içinde Türkiye'de akrabaları bulunanlardan arzu edenlerin Türkiye'ye göçlerini sağlayan bu anlaşmayı imza etmiş bulunuyoruz. Birbirlerini çok yakından tanıyan ve müzide yakın ilişkileri bulunan memleketlerimiz arasında bu göçmenler bir destluk köprüsü kuracaklardır. Tarihten gelen ilişkilerimizin bir canlı sembolü olan ve Bulgaristan'da yaşayan Türk soylu Bulgar uyruklulara Bulgar Hükümeti tarafından gösterilen anlayış ve hüsnü muamele ve iyi niyet, bunların iyi Bulgar vatandaşları olmalarını sağlamıştır. Hızlı gelişmelerden memnuniyet duyduğumuz ve Bulgaristan Başbakanı sayın Jivkov'un gelişi ile en yüksek seviyeye çıkması imkânını ve ortamını yaratan bu durumun her iki ülkenin menfaatine olmasını temenni ederim.»

rim.»

Başev ise şu karşılıklıta bulunmuştur:

«Bulgar Hükümetinin yetkili bir üyesi olarak, bizim için önemli olan bu belgeyi imzalamış bulunuyorum. İmza ettiğimiz anlaşmanın olumlu yönde gelişmekte olan ilişkilerimizin güzel bir belirti olduğunu kabul ediyorum. Bu belgede insanlık, insaniyet ve iyiniyet duyguları sezilmektedir. Bulgar Hükümeti anlaşmanın uygulanmasında, aynı ilkeleri gözönünde bulunduracaktır. Bu anlaşmanın sayın Başbakanımızın ziyareti sırasında yapılması da ayrıca bir önem taşımaktadır. Başbakanlar tarafından yaratılan yeni hava ileride de olumlu yönde gelişmelerin olmasına yardımcı edecektir.

Anlaşmanın esasları

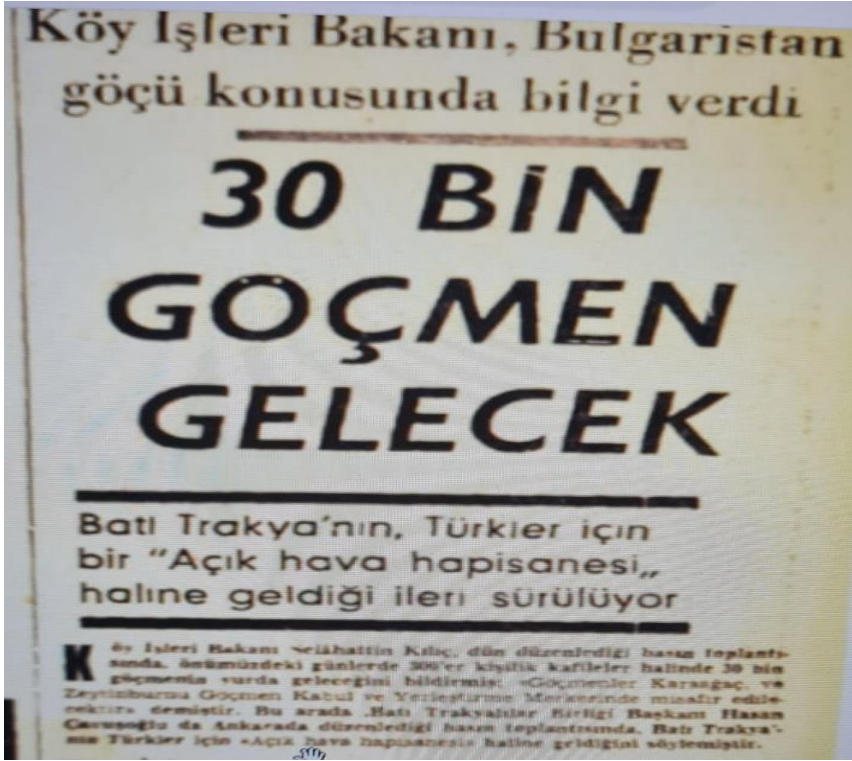
14 maddelik bu anlaşmanın öngördüğü hususlar özetle şu noktaları kapsamaktadır:

● Türkiye'de akrabaları bulunanlardan akrabalık ilişkileri şu derecelere kadar olanlar:

a) Karı, koca,

199

[illegible]

Hürriyet Gazetesi Muhabiri Doğan Uluç, Yakın Akrafa Göç Anlaşması imzalandıktan sonra Bulgaristan'daki Türklerle Görüşerek 'Büyük Göç' isimli beş günlük yazı dizisini hazırlamış, bu yazı dizisi Hürriyet Gazetesinde 24-28 Mart 1968 tarihlerinde yayınlanmıştır. Bu yazı dizisinde Bulgaristan'da yaşayan Türklerin zorlu yaşam koşulları anlatılmış, BKP'ye üye olan ve "Kırmızı" olarak adlandırılan Türklerin bu zorluklara maruz kalmadığı, bu kişilerin göçmen gibi Türkiye'ye göç edebilecekleri endişesi dile getirilmiştir. Yazıya ilişkin gazete kütürleri aşağıda yer almaktadır.²⁰³

²⁰² Cumhuriyet Gazetesi, E-Arşivi, 23 Mart 1968, s.1. Erişim Tarihi: 05. 07.2024.

²⁰³ Hürriyet Gazetesi Arşivi, 24-28 Mart 1968. s.5. İzmir Milli Kütüphane.

BÜYÜK GÖÇ

Röportaj : Doğan ULUÇ

KAZAKISTAN'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

Gerekli tedbirlerin alınmasını isteyen Türkler aralarında Kırmızıların göçmen gibi yurda girmelerinden endişeleniyor

KAZAKI'nın Hacer Hande Ergin Çağatay'ın yazdığı gıda yurda yakın 200 bin kişiye bir Türk köyüne göçtükten çok sayıda göçmenlerden çok sayıda göçmen...

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

Bulgaristan'da yaşayan Türkler, Kazakistan'da yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

DÜNMEK İSTİYORUZ

Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

TÜRKİYE ÇOK DİKKATLİ OLMALI

Bulgaristan'da yaşayan Türkler, Kazakistan'da yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

...göçmenlerin bir kısmı, Kazakistan'da ağır şartlar altında yaşayan Türk köylülerinden bir grup köyleri önünde yürüyor. (F. HA)

Bulgaristan'da zor koşullar altında yaşayan Türklerin içlerinde hep bir göç umudunun olduğu, Türkiye'ye göç etmek için varını yoğunu gözden çıkarttığı da bu yazı dizisinde ifade edilmiştir.²⁰⁴

²⁰⁴ Hürriyet Gazetesi Arşivi, 25 Mart 1968, s.5. İzmir Milli Kütüphane.

BÜYÜK GÖÇ Röpörtaj : Doğan ULUC

En güç, en ağır işler Türklere yaptırılır

Yayıcı pek az olan Komünist Partisi üyesi Kırmızı,, Türkler ise konfor içindedir

İrkdaşları bu halde iken

Kırmızılar keyif çatarlar

ÇOĞU TÜTÜN İÇİŞİ

Bulgar Türkleri ile cumhuriyetin bütün işleri...
Kırmızılar keyif çatarlar...
Türkler ise konfor içindedir...

205

²⁰⁵ Hürriyet Gazetesi, 24-28.03. 1968, s.5. İzmir Milli Kütüphane.

Bando ve Millî Oyunlar ekibinin karşıladığı göçmenlere Kızılay da lokum dağıtmıştır. Resimde, göçmenleri getiren tren ve karşılayıcıları görülmekte... [SELÂHATTİN GÖKHAN]

Bulgaristan'dan ilk göçmen kafilesi geldi

SUAT TÜRKER, EDİRNE'den yazıyor

TÜRK ve Bulgar Hükûmetlerinin anlaşmasıyla Bulgaristan'daki ırkdaşlarımızdan «Göç izni verilen» 82 kişilik bir grup dün trenle Edirne'ye gelmiştir. Göçmenler Ka-

Devama Sâ. 11. Sû. 5 de

206

²⁰⁶ Milliyet Gazetesi, E-Arşivi, 9 Ekim 1969, s.1. Erişim Tarihi: 21.07.2024.

207

Bulgaristan'ın Türklerin göç etmesi konusunda zorluklar çıkardığı, yukarıdaki haberde yer aldığı gibi çeşitli sebeplerle Türklerin göç etmesine engel olduğu görülmektedir.

²⁰⁷ Milliyet Gazetesi E-Arşivi, 9 Ekim 1969, s.1. Erişim Tarihi: 21.07.2024

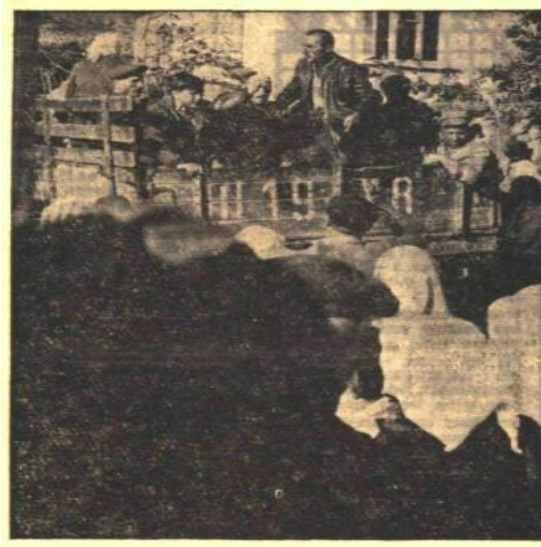

9 Ekim 1969'da Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yakın Akraba Göç'ünün başladığı çeşitli gazete haberlerinde ilk sayfada yer almıştır.

²⁰⁸ Cumhuriyet Gazetesi, E-Arsivi, 9 Ekim 1969, s.1. Erişim Tarihi: 05. 07.2024.

²⁰⁹ Hürriyet Gazetesi Arşivi, 9 Ekim 1969, s.1. İzmir Milli Kütüphane.

Kamyon yakın akrabalar tarafından doldurulunca hareket başladı... Giden kendisini uğurlamaya gelen köy sakinlerine son bir defa el sallıyordu...

TÜRKİYE KOKUSU

ALMAK İÇİN

Türk gazetecisi olduğumu anıyan kalabalıkta, sevince benzer bir hareket görüldü. Önce yaşlı, genç erkekler elimi sıkıma, kadınlar «Türk kokusunu, Türkiyeden gelen kokuyu» almak için yanaklarımdan öpmeye, saçımı koklamaya çalıştılar. Sonra sırası nereli olduğuma, Türkiye hakkındaki sorulara, akrabalarını tanıyıp tanımadığıma, göçün kimleri tutup tutmadığına geldi. (Türkiye'ye kimlerin gelebileceğine). Türkiye'deki akrabalar sayılıp, topluluğun en azından yirde sekseninin Türkiye'ye gelebileceği anlaşıncaya, «Bizi neden almıyorsunuz?» sorusunun cevabı istendi. Asgari 3 - 4 sene daha hiç bir tımet olmadığı ortaya çıkınca da, topluluk, yine acı çekmeye alışmış insanlara hâs bir irade ile eski sessizliğine büründü. Sadece aralarında Türkiye'den gelmiş bir insanın bulunmasından duydukları sevinç belirtmek için tek tek kucaklamalarına devam ediyor, yaşlı bir kadın, her halde torunu için kuşağının içinde sakladığı üç şeker hediye ediyor, genç bir gül kokusu veriyor ve hepsi de resim çekilmeden için fırsat hazırlamaya çırpınıyordu...

210

1951 yılında Bulgaristan'ın sınırları kapatması ile yarım kalan göç sonrası akrabalarına ve Türkiye'ye hasret kalan Türklerin duygudurumu yukarıdaki haberde ele alınmış, göçün ve vedalaşmaların oluşturduğu hüznün dile getirilmiştir.

211

²¹⁰ Cumhuriyet Gazetesi, E-Arşivi, 9 Ekim 1969, s.5. Erişim Tarihi: 05. 07.2024.

²¹¹ Tercüman Gazetesi Arşivi, 9 Ekim 1969, s.1. İzmir Milli Kütüphane.

BULGARİSTAN'DAN GÖÇ EDEN «KOCA YUSUF»UN TORUNU
YUSUF HACİHASİMOF, EŞİ VE 4 ÇOCUĞUYLA...

**BULGARİSTAN'DAN GELEN GÖÇMENLER,
DAHA İLK GÜNDE GÜÇ DURUMDA KALDI**

Koca Yusuf'un torunu Manisa'ya yerleşecek

EDİRNE — Bulgaristan'dan göç eden ırkdaşlarımızın ilk kafilesinde bulunan «Koca Yusuf»un torunu Yusuf Hacıhasımoğlu, dün bütün gün, Anavatanı kavuşmanın sevincini yaşamıştır. Beraberinde eşi ve 4 çocuğu bulunan Hacıhasımoğlu, Manisa'ya yerleşeceğini tekrarlıyarak kendilerini, adı geçen ilimizdeki akrabalarının çağırıldığını söylemiştir.

Basın mensuplarının ısrarı üzerine belden yukarıya soyunmuş olarak poz veren 1.85 boyunda ve 93 kilo ağırlığındaki Yusuf Hacıhasımoğlu, bugüne kadar mindere çıkmamış olduğunu ürüntü ile söylemiştir.

İçmiş, «Yirmi yıl önce anavatanı gelmem mümkün olamazdı, dedemin şöhretine lâyık bir pehlivan olmaya çalıştım» demiştir.

(Arkası Sa. 7, Sö. 2 de)

212

²¹² Cumhuriyet Gazetesi, E-Arşivi, 10 Ekim 1969, s.1. Erişim Tarihi: 05.07.2024.

Bulgaristan'ın Yakın Akraba Göçü sırasında göç edenlerin yanlarında para getirmelerine izin vermemesi göç eden Türkleri zor durumda bıraktığını, onların sınırda parasız kalmalarına sebep olduğunu içeren çeşitli haberler basına yansımıştır. Manisa'daki yakınlarının yanına gelmeye çalışan Koca Yusuf'un torunu Yusuf Hacıhaşımof de bunlardan birisidir.

CUMHURİYET 11 Ekim 1969

GÖÇ

RÖPORTAJ:
ŞÜKRAN SONER

kalanlar ağlıyordu

Göç başlarken köyde büyük hazırlık başladı

Bulgaristan'ın Şumnu kazası Çerence köyünde bütün köylüler, beyaz badanalı, iki katlı boş bir evin önünde toplanmışlardı.. Çocuklu, ihtiyarlı kalabalık beş yüzyı aşığı halde, etrafı büyük bir sessizlik kaplamıştı. Gençler ayakta, yaşlılar bahçe duvarlarına yaslanmış, ya da taşlara çömelmiş olarak, yanlarındakilerle sessizce konuşuyor, acı çekmeye alışmış insanlara hâs bir tevekkülle başlarını sallıyorlardı. Sadece komşu evlerin bahçelerinde toplanmış yaşlı kadınlar sessiz güzyaşları döküyorlardı. Türkiye'ye göç edecek olan Mustafa Mehmet ailesi ise, yakın akrabaları ile birlikte son öğle yemeğini komşu evlerden birinde yiyordu.

pol ise 20 - 25 dakika tutuyordu. Göç kalmalarına dair yapılan bir çok konuşma sonra Türkiye'ye hareketi başladı Mustafa Mehmet, karısı ve üç çocuğu, Türk, Bulgar kendilerini uğurlamaya gelen bütün köy sakinleri ile vedalaşmaya başladılar.. Yakın akrabaların bir arada son trenlerini gördü. Kuzakmaklar akrabalık derneği aracılığıyla, yeni kadınlarda akın sessiz gün yaşları önce yaşı eskinlere, sonra bütün kalabalıkla yayıldı ve en sonunda da kamyon üçer dörder yolumluk başlamış oldu. Bulgar bu salınımı, bile tevekkülle alıyor, Türkiye'ye gitmek üzere yola çıkan oğulları bu yolumluktan o anda bile bir neşeye mensurluk duyuyordu. Kalanlar kamyonun arkasından seslice bakarken, sadece kamyonun en arkasında oturan ve Türkiye'ye gelmeyecek olan Mustafa Mehmet'in erkek kardeşi yutunlu kapama, hıçkırarak ağlıyordu.

KALANLARIN HİKAYESİ..

ve kardeşleri 1961 yılında Türkiye'ye gelmişlerdi. Beş kişilik Mehmet ailesi göç, harem tarafından tutulmuş. Mustafa Mehmet'in annesi ve kardeşleri ise göç alamamışlardı. Karanlık Türkiye'ye gelmişlerdi. Fakat ailesinin bütün üyeleri, göç etme imkânı olan Mustafa Mehmet karısı ve çocuklarını Türkiye'ye göndermek istiyorlardı. Ne anası, ne kardeşleri, Mustafa'yı tutmaya çalışmıyorlardı. O da çocuklarını satılık bali için, karısından ve kardeşlerinden ayrılmayı göze alarak, yola koyulmuştu.

213

Cumhuriyet Gazetesinden Şükran Soner, Bulgaristan Türkleri arasında incelemelerde bulunmuş, ilk gelen göçmen kafilesiyle Şumnu'dan Edirne'ye kadar, göçmenler arasında yolculuk yaparak göç olayını kaleme almıştır. Gazeteci Şükran Soner, aralarına katıldığı ilk göçmen kafilesinin Türkiye'ye gelişini şöyle anlatır:

“Göç treninin ilk hareket noktası Şumnu istasyonu olup çevreden gelen göçmenler burada toplanmıştır. Tren hareket eder ve yolda trene yeni vagonlar eklenerek gittikçe katar uzar. Polis kordonunda giden göç treni, Svilengrad'da Türk makamlara teslim edilir. Bu kez katarın önüne bir Türk lokomotif takılır ve göçmenler Edirne'nin Karaağaç istasyonuna getirilir.

²¹³ Cumhuriyet Gazetesi, E-Arşivi, 11 Ekim 1969, s.5. Erişim Tarihi: 05. 07.2024.

Göç treni polis kordonuna alındı

Şükran Soner, 1969 yılında Türkiye'ye göç eden bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

İRADENİN YOK OLUĞU AN...

Bu 13 Eylül tarihinde, Türkiye'ye gelen bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

TÜRKİYE'DEKİ HAYATLA İLK BAĞLANTI

Türkiye'ye geldiğinde, Şükran Soner, Türkiye'deki hayatla ilk bağlantıyı kuruyordu. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

Şükran Soner, 1969 yılında Türkiye'ye göç eden bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

ÇALIŞMAYAN KORKMUYORLAR

Şükran Soner, 1969 yılında Türkiye'ye göç eden bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

Şükran Soner, 1969 yılında Türkiye'ye göç eden bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

İRADENİN YOK OLUĞU AN...

Bu 13 Eylül tarihinde, Türkiye'ye gelen bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

TÜRKİYE'DEKİ HAYATLA İLK BAĞLANTI

Türkiye'ye geldiğinde, Şükran Soner, Türkiye'deki hayatla ilk bağlantıyı kuruyordu. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

Şükran Soner, 1969 yılında Türkiye'ye göç eden bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

ÇALIŞMAYAN KORKMUYORLAR

Şükran Soner, 1969 yılında Türkiye'ye göç eden bir kadın. O dönemde, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi için trenler kullanılıyordu. Şükran Soner, bu trenlerden birinde yer alıyordu. Fotoğraf, Şükran Soner'in trenin kordonuna alındığı anı göstermektedir.

Ayrılık anında duygulu sahneler yaşanır. Göçen aileler komşuları tarafından gözyaşları ile uğurlanır. Vedalaşma anında herkes sessiz gözyaşı dökerken sarılmalar uzar. Kamyon hareket etmek üzereyken göçmenin erkek kardeşi hıçkırarak ağlamakta ve sessizliği hıçkırığı yırtmaktadır.²¹⁵ İfadesi ile göçün birey ve toplum üzerinde nasıl bir etki yarattığını anlatmaya çalışmıştır.

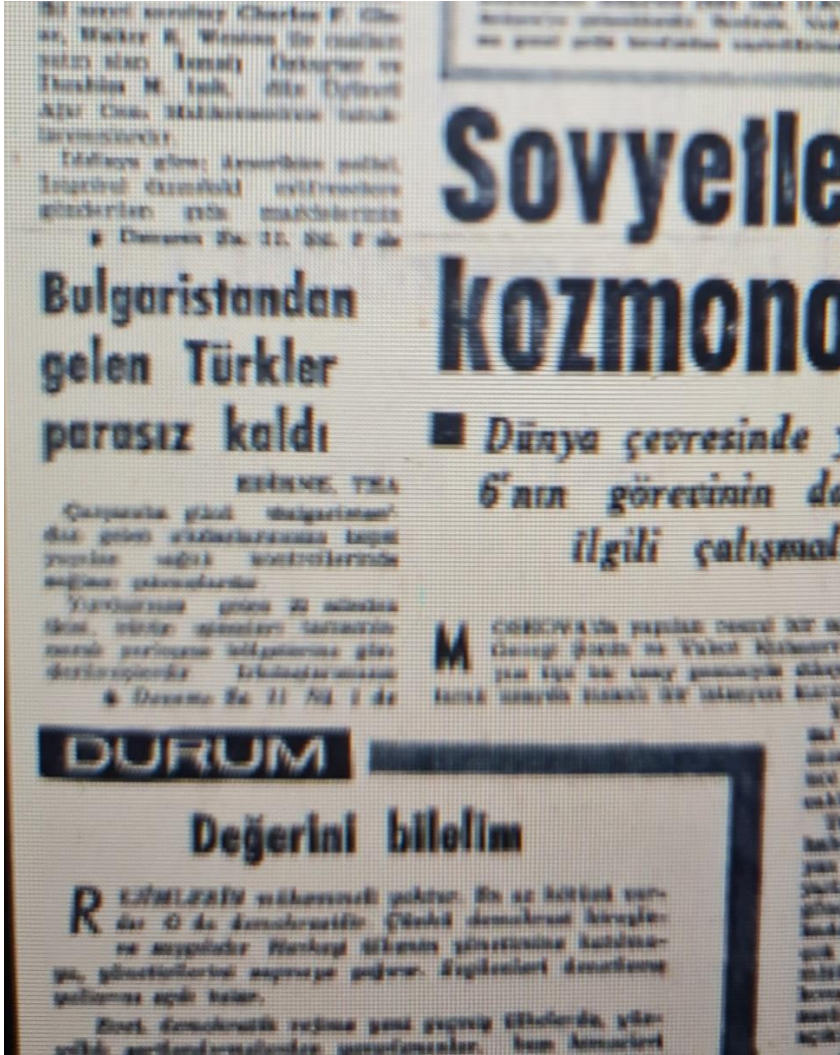
Yakınlarına kavuşabilmek için heyecanla yola çıkan Türkleri taşıyan trenin polis kordonunda hareket ettiğini bildiren Şükran Soner, onların umut ve kaygılarını 12 Ekim 1969 tarihli yukarıdaki yazısında anlatmıştır.

Şükran Soner'in 11-15 Ekim 1969 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde "Göç" başlıklı röportajında anlattığına göre; Bulgaristan Türklerinin büyük bir çoğunluğu belki bir yolunu bulup gidebilme umuduyla Bulgar makamlarından pasaport almıştır. Bulgar makamları bu insanların gidemeyeceklerini bile bile onlara para karşılında pasaport vermiştir. Her pasaport 95 leva olup bu Bulgaristan'daki bir Türk işçinin iki aylık ücretine eşittir. Ve pasaportlar her üç ayda bir yenilenmek zorundaydı. Yenileme ve uzatma için de 35 leva ödenmesi gerekiyordu. Türk aileler sadece göç edebilmek umuduyla bu durumlara boyun eğiyorlardı.²¹⁶

²¹⁴ Cumhuriyet Gazetesi, E-Arşivi, 12 Ekim 1969, s.5. Erişim Tarihi: 05. 07.2024.

²¹⁵ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s. 359-360.

²¹⁶ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s. 357.

222

Yeni Gazete’de yazan Salih Uygur da konuyla ilgili birçok röportaj yapmış, onların neden göç ettiklerini kendi ağızlarından şöyle anlatmıştır:

“Çocuklarımızın Türklerle evlenmesini istiyoruz. Partililer bize çok eziyet yapıyor. İkinci sınıf vatandaş muamelesinden bıktık, usandık.

²²² Milliyet Gazetesi, E Arşivi, 12 Ekim 1969. Erişim Tarihi: 21.07.2024.

Türk okulları kapatıldı. Çocuklarımız Türkçeyi zor konuşur oldular. Anadillerini unutmalarına gönlümüz razı değil. Bir dam ile 6 dekardan fazla toprak sahibi olamıyoruz. Bu da bize yetmiyor."²²³

Salih Uygur gerçekleştirdiği röportajlarda imzalandığı günden itibaren Yakın Akraba Göçü'nün Bulgaristan'da yaşayan Türklerin ilgisini çektiğini, kimlerin göç edip kimlerin geride kalacağını merak konusu olduğunu anlatmıştır.²²⁴

Şumnu'da, genç bir Türk karı, koca, iki çocukları büyük babaları ile beraber. "— Aceba, hangimiz gidecek, hangimiz kalacak?", diye soruyorlar. Bu tipik ailenin binlercesi, Türkiye'deki yakınlarına kavuşmak uğruna, bir kerre daha bölünecekler. Ya sonra ne olacak?

225

²²³ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*..., s. 356.

²²⁴ Salih Uygur, *Tuna Boylarından Anavatana Göç*, 1969, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

²²⁵ Uygur, *Tuna Boylarından Anavatana Göç*.

Şumnu'da, iki Büyük baba, iki torun. Dedeler gidecek, torunlar kalacakmış. Anlaşma öyle diyormuş.... Anlaşma böyle, ama, torunlar dedelerinden, dedeler de torunlarından ayrılmaya razı değil işte...

226

Razgrad'da, yolda, tesadüfen karşılaştığım bir Türk ailesi. Türkiye'nin pek çok yerinde, yakın akrabaları var.. Ama, Türkiye, Bulgaristan Anlaşmasını merak ediyorlar. Acaba, kim gidebilecek, kim kalacak?

227

²²⁶ Uygur, Tuna Boylarından Anavatana Göç.

²²⁷ Uygur, Tuna Boylarından Anavatana Göç.

1969 Ekim ayında Bulgaristan'dan gelmeye başlayan göç trenleri hemen her hafta çarşamba günleri üç yüz kadar göçmeni Karaağaç istasyonuna bıraktı. Bu süre içerisinde Toplam yüz otuz bin kadar göçmen Türkiye'ye geldi. Çünkü göç başlamadan önce 25-30 bin kadar göçmenin geleceği tahmin ediliyordu. Oysa gelenlerin sayısı tahminlerin oldukça üstündeydi. Üstelik bu sayı Bulgaristan'da kalan Türklerin ancak onda biri kadardı. Türk-Bulgar ilişkileri dostça geliyor gibiydi ve geride kalan Türkler de bir gün Türkiye'ye göç edebileceklerini umuyorlardı. Bu umut da birçok baskı ve yaşanan acı olaylardan sonra 1989 yılında yapılan zorunlu göçle gerçekleşmiş oldu.²²⁸

Bulgaristan'dan 1950-1951 yıllarında Türkiye'ye göç etmiş bulunan ve sınırların kapanması ile parçalanan aileler, 1969 yılında başlayan *Yakın Akraba Göçü* ile bir araya gelmiştir. Bu göçle 130.000 civarında Türk Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Göç 1978 yılında sona ermiştir.

²²⁸ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*..., s. 361.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMA BÖLÜMÜ

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

3.1.1. Araştırmanın Amacı

1969-1978 yılları arasında gerçekleşen Yakın Akraba Göçü'nün bu çalışmanın konusu olarak ele alınmasındaki temel amaç, hâlâ hayatta olan ve görüşmeyi kabul eden göçmenlerle yüz yüze görüşüp 1969-1978 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan Yakın Akraba Göçü'nün etki ve sonuçlarına ilişkin veriler elde ederek bunları içerik analizi yoluyla analiz edip söz konusu göç kapsamında; göç eden göçmenlerin göç öncesi, göç sırasında ve göç sonrasında yaşadıklarının sözlü tarih çalışmaları çerçevesinde değerlendirilmesidir. Böylece Yakın Akraba Göçü'ne ilişkin tarihsel süreci aktararak bu göçün o dönemki göçmenlerin hayatını nasıl etkilediğinin, Bulgaristan'dan bu göçle gelen vatandaşlarımızın nereden, niçin göç ettiklerinin, Türkiye'de nereye yerleştiklerinin, hangi işlerde çalışarak hayatlarına devam ettiklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmada, 21 kişi ile yüz yüz yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi ve sonuçları ön planda tutulmuş, bunun yanında Yakın Akraba Göçü'nün gazete arşivlerinden derlenen Türk basınına yansımalarına ilişkin haber ve görseller ayrı bir başlık olarak ele alınmış, böylece göç sürecinin daha somut olarak aktarımı hedeflenmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Evren araştırmanın konusu ve alanını oluşturan birey ve nesnelerin tamamıdır.²²⁹ Bu araştırmanın evreni 1969-1978 yılları

²²⁹ Aysel Aziz, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Nobel Yayınları, 2014, Ankara, s.33.

arasında gerçekleştirilen Yakın Akraba Göçü çerçevesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerdir. Araştırmının örnekleme ise Trakya bölgesine iskân edilen göçmenler olup bu bölgeye iskân edilen 21 göçmen vatandaşımızla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 21 görüşme sonucunda elde edilen verilerin yeterli doygunluğa ulaşmasıyla görüşmeler sona erdirilmiştir. Araştırmada kartopu örnekleme modeli kullanılmıştır. Kartopu örneklemede, çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan birkaç kişi ile başlanıp onların tanıdıkları ile araştırmaya devam edilir. Bir başka ifade ile az sayıda denekle başlayıp giderek çoğalan bir örneklem türüdür.²³⁰

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma sözlü tarih çalışması yöntemiyle yapılmıştır. Kişilerle geçmişe ait konularla ilgili görüşme yapma tekniğine dayanan sözlü tarih çalışmaları, belli bir olay veya döneme ilişkin kişisel tanıklık veya yaşantıların kaydedilerek derlenmesi yoluyla toplumların tarihlerini dinamik bir eksende eleştirel bir gözle yeniden kurmalarına katkıda bulunmakta, yazılı belgeye dayalı tarihin saptayamayacağı bilgilere ulaşılmasını sağlamaktadır.²³¹

3.1.4. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanması için araştırma konusu çerçevesinde hazırlanan 25 soruluk açık uçlu yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme soruları kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme, araştırmacı ile görüşme yapılanlar arasında görüşmecilerin kendi yaşamları, deneyimleri veya durumları hakkındaki bakış açılarını kendi sözleriyle ifade ettikleri, yüz yüze yapılan araştırma türüdür.²³²

²³⁰ Anol Bhattacharjee, *Social Science Research: Principles, Methods and Practices*, Scholar Commons University of South Florida, Florida, 2012, s. 70.

²³¹ Aziz, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, s.121.

²³² Ranjit Kumar, *Research Methodology*, SAGE Published, New Delhi, 2011.

3.1.5. Araştırmanın Soruları

1. Yakın Akraba Göçü ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlarımızın göç etmeden önceki yaşantıları nasıldır, Bulgaristan'da nerede yaşamışlardır?
2. Yakın Akraba Göçü ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlarımız, göç ettikleri dönemde neler yaşamış, ilk önce nerelere yerleştirilmişlerdir?
3. Yakın Akraba Göçü ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlarımız göç ettikten sonraki yıllarda nerelere yerleşmiş, hayatlarına nasıl devam etmişlerdir?

3.2. Yakın Akraba Göçü ile İlgili Yapılan Mülakatlar ve Analizler

3.2.1. Göçmenlerle Görüşmelerde Sorulan Sorular²³³

1. Adınız soyadınız nedir? Türkiye'ye gelmeden önceki soyadınız nedir? Doğum tarihiniz nedir? (Not: Bu soruyu sorarken çalışmada isimlerinin açıkça yazılmayacağı belirtilmiştir.)
2. Göç etmeden önce kaç kardeştiniz? Şu an hepsi Türkiye'de mi?
3. Kaç çocuğunuz ve torununuz var?
4. Eşinizle Türkiye de mi Bulgaristan da mı tanışıp evlendiniz?
5. Eğitim durumunuz nedir? Bulgaristan da mı eğitime başladınız? Orada eğitim alırken Brigadirde çalıştınız mı? (Brigadir: Okul çağındaki Türk çocuklarının kısa süreli çalıştırıldığı kamplar olup bu kamplarda çocuklara Bulgaristan sevgisi aşılanmaya, yaptıkları her şeyin vatan için olduğu fikri kabul ettirmeye çalışılmıştır.)²³⁴ Şayet

²³³Mülakat soruları hazırlanırken; Beğlan Toğrol, *112 Yıllık Göç(1878-1989), 1989 Yazındaki Üç Aylık Göç'ün Tarihi Perspektif İçindeki Psikolojik İncelemesi*, Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001,kaynaklarından faydalanılmıştır.

²³⁴ Tahir, *1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon...*, s. 47.

- Türkiye'de eğitiminizi sürdürdüyse buradaki eğitim sistemine kolay alışabildiniz mi?
6. Bulgaristan'da mı meslek sahibi oldunuz yoksa burada mı? Şu an mesleğinizi yapıyor musunuz?
 7. Türkiye'ye anne ve babanızla birlikte mi geldiniz?
 8. Anne ve babanız yaşıyor mı? Vefat ettiler ise ne zaman vefat ettiler? Şayet mezarları Bulgaristan'da ise hiç ziyaret edebildiniz mi?
 9. Bulgaristan'dan hangi şehirden geldiniz? Kaç yılında geldiniz?
 10. Gelmek için sizi kim/kimler çağırdı ve kimlerle geldiniz? Geldiğinizde size yardımcı oldular mı?
 11. Türkiye'ye gelmek için ne kadar süre beklediniz? Bu bekleyiş sizi nasıl etkiledi?
 12. Gelmenize izin verildiğini nasıl öğrendiniz ve öğrenince hazırlanmak için yeterince zamanınız oldu mu?
 13. 18.Oradaki eviniz, malınız mülkünüz ne oldu? Gelirken yanınızda hangi mallarınızı getirebildiniz? Onları ne yaptınız? Taşınmaz mallarınızı satabildiniz mi?
 14. Bulgaristan Türkiye'ye geliş sürecinizi bize anlatmak ister misiniz? Nasıl karar verdiniz? Ne zaman yola çıktınız? Hangi ulaşım aracıyla geldiniz? Kaç günde geldiniz? Nerelerde konakladınız?
 15. İlk önce hangi şehre geldiniz? Türkiye topraklarına ilk ayak bastığınızda neler hissettiniz? Türkiye'yi nasıl buldunuz?
 16. Türkiye'ye geldiğinizde ilk önce nereye yerleştirildiniz? Sonra kalıcı olarak nereye yerleştiniz?
 17. Bulgaristan'da akrabalarınız kaldı mı? Hala oradalar mı? Şayet kalmışsa görüşebiliyor musunuz?
 18. Bulgaristan'da neler yaşadınız? Anlatmak ister misiniz?
 19. Burada Bulgaristan'daki yaşamınıza uygun bir yaşam şartı bulabildiniz mi? Geleneklerinizi uygulayabildiniz mi?

Giyim kuşamınız değişti mi? Yemek alışkanlıklarınız, görgü kuralları, düğün ve bayramlarınız nasıldı?

20. Burada ilk geldiğinizde ne iş yaptınız? Geçiminizi nasıl sağladınız? Kazandığınız para geçiminizi sağlamaya yetti mi? Devlet size nasıl yardım etti?

21. Bulgaristan’da sizce en çok baskı ve zulüm hangi dönemde yapıldı?

22. Oraları özleyiyor musunuz?

23. Hiç geri dönmeyi düşündünüz mü?

24. Tekrar Bulgaristan vatandaşlığı aldınız mı?

25. Sizce bugün Bulgaristan’da yaşayan Türkler hayatlarından memnun mu?

Bu sorular çerçevesinde Trakya Bölgesinde (Gelibolu, Keşan, Çorlu, İstanbul ve Çerkezköy) 21 göçmen vatandaşımız ile yapılan görüşmelerin tablolar halinde değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır. Görüşmelerin 20 tanesi görüşmecilerin izni alınarak ses kaydı altına alınmış, bir görüşmeci ses kaydı alınmasını kabul etmediği için sadece soru cevap halinde görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden sonra ses kayıtları tekrar dinlenip deşifre edildikten sonra aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur.

3.2.2. Yakın Akraba Göçü ile İlgili Görüşmelere İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerden anlaşılan sonuca göre göçmen vatandaşlarımızın tamamı trenle Edirne-Karaağaç’a gelmiş, burada kendilerini akrabaları karşılamış, ilk önce misafirhaneye yerleştirilen göçmenlerin burada sağlık kontrolleri ve aşıları yapılmış, daha sonra akrabalarının yanına yerleşmişlerdir. Görüşmecilerin tamamı eşyalarını da trenle getirmiş, bir veya iki gün içinde yurda giriş yapmıştır.

Yıllardır Bulgaristan’ın kendilerine göç izni vermemesi yüzünden “Türkiyecilik” hasretiyle yanıp tutuşan göçmen vatandaşlarımız göç izni çıktıktan sonra büyük bir mutluluk ve hevesle yola koyulmuş, Türkiye’ye geliyor olmaktan büyük sevinç duymuştur.

Bu bölümde bu mutluluk ve heyecanla yola çıkıp anavatana gelen, gelirken de doğup büyüdüğü toprakları bırakıp gelmenin acı ve hüznünü aynı zamanda yepyeni bir ortama gelmenin tedirginliğini yaşayan 21 göçmen vatandaşımızla yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre elde edilen tablolar ve değerlendirmeleri aşağıdadır.

Tablo 1. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Doğum Yıllarına Göre Dağılımı

	30	34	37	40	43	46	49	52	55	58	61	64	67	70	Toplam
	33	36	9	42	45	48	51	54	57	60	63	66	69	72	
Kadın			1	2	2		1	1	1	1	1		1		11
Erkek		1	2	1			2		2			2			10
Toplam		1	3	3	2		3	1	3	1	1	2	1		21

1969-1978 Yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden 21 kişiyle yapılan görüşme sonuçlarına göre göçmenlerin doğum yılları 1934 ve 1967 arasında değişmektedir. Gelenlerin doğum tarihine göre en fazla olduğu yıl 3 kişiyle 1956 yılıdır. 1937, 1942 ve 1962 yıllarında doğanlar ikişer kişidir. Diğer yıllarda doğanlar birer kişidir. Görüşmecilerden 11 kişi kadın, 10 kişi erkektir.

Bu kişilerle yüz yüze yapılan görüşmelerde Bulgaristan'da yaşadıklarını anlatırken, hatırlarken doğum tarihleri, yaşamış oldukları süreçler ve göç sırasındaki yaşları etkili olmuştur. Görüşmeciler arasında en küçük yaşta göç eden kişi göç sırasında 11 yaşında olan ve 1967 doğumlu olan kadın görüşmecidir. Bu görüşmeci 11 yaşında olmasına rağmen göç sürecini çok iyi hatırlamaktadır. Çünkü göç, aklında çok kalıcı bir etki bırakmıştır.

En yaşlı görüşmeci 1934 doğumlu olan ve göç sırasında 35 yaşında olan erkek görüşmeci olup Kral Boris zamanını ve o dönemde Türklere neler yapıldığını hatırlayan tek görüşmecidir. Görüşme yapıldığında 82 yaşında olan görüşmeci, oldukça dinç ve güçlü bir hafızaya sahip görünmektedir.

Görüşmeler sırasında erkek görüşmeciler daha istekli bir şekilde görüşmeyi kabul ederken kadın görüşmeciler bu konuda daha isteksiz davranmış, yaşananları unuttuklarını söylemişlerdir. Görüşme ve ses kaydı alma konusunda hiçbir görüşmeci zorlanmamış, fikirlerine saygı gösterilmiştir. Bu konuda kendileri de göçmen olan ancak çok küçük oldukları için göç sürecini iyi hatırlayamayan okul arkadaşlarının katkısı büyük olmuştur.

Tablo 2. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'ye Geliş Yıllarına Göre Dağılımı

	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975- 1976	1977	1978	1984	Toplam
Kadın				1				2	8		11
Erkek	2		2	1					4	1	10
Toplam	2		2	2				2	12	1	21

Toplamda % 51.1 oranla en çok göç olayının gerçekleştiği yıl 1978'dir.

1984 yılında gelen erkek 1 kişi, % 4.7'dir ve bu göç kapsamının dışındadır. Bu kişi Ailesinin göç ettiği sırada Bulgaristan'da tutuklu bulunduğu için ancak 1984 yılında ailesinin yanına gelmiştir.

Göç ettikleri yıllar kişilerin Türkiye ve göç konusundaki fikirlerini etkilemiştir. Örneğin ilk gelen gruplarda yer alan iki kişi Türkiye'ye geldiklerinde toprağı ve bayrağı öptüklerini, ağladıklarını anlatmışlardır. 1978 yılında gelenler ise bu tür duygulardan çok fazla bahsetmemiş, daha çok sınır kapısından geçtikleri andan itibaren Bulgaristan ve Türkiye arasındaki farklardan dolayı duydukları tedirginliklerden bahsetmişlerdir.

Türkiye'ye Yakın Akraba Göçü'nün başladığı yıllarda gelenleri genelde birinci derece yakınları davet etmiş, ancak 1978 yılında gelenlerin gelişlerinde; daha çok 1969-1978 Yakın Akraba Göçü sırasında göç etmiş olan yakınlarının büyük desteği olmuş, onların gelişleri konusunda 1952 yılından önce gelen akrabalarını iş birliği yapmaya sevk etmişlerdir.

Göçmen vatandaşlarımızın geldikleri yıl, yerleştikleri şehri de etkilemiştir. Çerkezköy'e yerleşenlerin tamamı 1978 yılında göç etmiştir. Amaç o yıllarda kurulan fabrikalarda çalışmaktır. Çoğunluk ise fabrikadan işçi olarak emekli olmuştur. 1969 yılında gelen göçmen vatandaşlarımız ise Gelibolu'ya yerleşmiş ve Gelibolu'da çok fazla fabrika olmadığı için kasaplık, bahçıvanlık, belediyede işçilik gibi işler yapmışlardır. Ayrıca yapılan araştırmaya göre ilk başta Gelibolu'daki akrabalarının yanına çok fazla göç eden olmasına rağmen iş imkânları yüzünden çoğunluk Gelibolu'dan ayrılıp İstanbul, Bursa, İzmir, Tekirdağ gibi şehirlere yerleşmiştir.

Göçmenlerin hemen hepsi geldikleri yıllarda Bulgaristan'ın teknoloji ve yaşam şartları konusunda Türkiye'den daha iyi durumda olduğunu söylemişler. Bazı görüşmeciler, yanlarında çamaşır makinelerini, buzdolaplarını getirdiklerini, oysa Türkiye'de o dönemde bunların çok yaygın olmadığını belirtmiştir. Bazı görüşmeciler de o yıllarda, özellikle köylerde tuvalet konusunda sıkıntı olduğunu, bunun kendilerini çok şaşırttığını söylemiştir.

Bazı görüşmecileri şaşırtan şeylerden birisi de o yıllarda Türkiye'de pakette süt ve yoğurdun bulunmayışı ve herkesin bunları açıkta satılan yerlerden alması olmuştur.

Ayrıca görüşmecilerin neredeyse tamamı Türkiye'ye geldiklerinde Bulgaristan'daki evlerinin özelliklerini taşıyan bir ev bulamadıklarını, çoğunlukla da maddi sebeplerle çok kötü evlerde oturmak zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 3. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Göç Sırasındaki Yaşlarına ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	0-3	4-6	7-11	12-14	15-18	19-22	23-45	46-54	55-64	65 üzeri	Toplam
Kadın			1		3	1	6				11
Erkek				2	2	1	5				10
Toplam			1	2	5	2	11				21

Bulgaristan'dan 1969-1978 yılları arasında ülkemize göç eden görüşmecilerin yaşları 11 ile 39 arasında değişmektedir. 7 kişi 30'lu yaşlarda, 5 kişi 20'li yaşlarda, 9 kişi 20 yaşının altında göç etmiştir.

Görüşmeciler genelde göç öncesi ve göç sürecini birçok ayrıntısıyla hatırlamış ve anlatmışlardır.

Göçmenlerin geldikleri yaşlar, onların buradaki yaşamlarını da çeşitli şekilde etkilemiştir. Örneğin yaşı küçük olanlar Türkiye'de eğitimine devam etmiş, eğitimlerinin ilk yıllarında zorlanmış olsalar da zaman içinde Türkçeyi daha rahat kullanıp daha kolay uyum sağlamışlardır. Ayrıca küçük yaşta gelen iki kadın görüşmeci Türkiye'de üniversite okuyup bir meslek sahibi olmuştur. Ancak bu kişiler eğitim alırken dil konusundaki zorluğu daha çok hissetmişlerdir.

Daha büyük yaşta gelenler doğrudan bir işe başlamış, eğitimlerine devam etmemişlerdir. Bu da onların uyum sürecinin daha uzun sürmesine yol açmıştır. Ayrıca yaşı büyük olanlar iki ülkenin şartlarını daha fazla karşılaştırmış ve gelişlerinde daha çok tereddüt yaşamışlardır.

Evli ve çocuklu hâlde gelenler maddi sıkıntıları daha yoğun hissetmiş, bir an önce ev bark sahibi olmak için çok çalışmışlardır.

Tablo 4. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Kişilerin Göç Sırasındaki Medeni Hallerine Göre Dağılımı

	Evli	Bekâr	Eşinden ayrılmış	Eşi Vefat etmiş	İkinci Kez evlenmiş	Toplam
Kadın	7	4				11
Erkek	6	4				9
Toplam	13	8				21

Tablo 5. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bugünkü Medeni Hallerine Göre Dağılımı

	Evli	Bekâr	Eşinden Ayrılmış	Eşi vefat etmiş	İkinci kez evlenmiş	Toplam
Kadın	6	2		3		11
Erkek	8			2	2	10
Toplam	14	2		5	2	21

Aile kavramına önem veren görüşmeciler genelde evli olup çocuk sahibidirler. Evli olanların genelde iki çocuğu vardır. Sadece iki çiftin 4, bir çiftin 3 çocuğu vardır. Diğer çocuk sahibi olan bütün görüşmecilerin iki çocuğu vardır

Görüşmecilerden 6'sı kadın, 8'i erkek olmak üzere %66.66 oranla, 14 kişi ilk eşleriyle evli durumdadır.

Evli olan kadınlardan 4 kişi (%19), eşleri ile Bulgaristan'dayken evlenmiştir. 2 kişi (%9.5)Türkiye'de eşiyile evlenmiştir ancak eşi de Bulgaristan göçmenidir.

3 kadın görüşmeci (%14.2), Bulgaristan'dayken eşleri ile evlenmiş, beraber göç etmiş ancak eşleri Türkiye'de vefat etmiştir.

Evli olan erkeklerden 6 kişi (%28.57) Bulgaristan'dayken eşleri ile evlenmiş, 4 kişi (%19), küçük yaşta göç ettikleri için Türkiye'de evlenmiştir. Ancak onların da 2 tanesinin eşi Bulgaristan, bir tanesinin eşi Yunanistan göçmenidir. Bir kişinin eşi göçmen değildir.

2 erkek görüşmeci (%9.5) eşiyile evliyken göç etmiş ancak eşleri daha sonra vefat etmiştir. Görüşmeciler de ikinci bir evlilik yapmıştır.

Tablo 6. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

	Eski Cuma	Şumnu	Kırcaali	Tolbihin	Varna	Razgrad	Hasköy	Toplam
Kadın	1	3		2		5		11
Erkek	2	3	1	2		2		10
Toplam	3	6	1	3		7		21

Bulgaristan'dan Yakın Akrafa Göçü Anlaşmasıyla gelen göçmenlerin doğum yerlerine göre dağılımları şöyledir:

1 kadın, 2 erkek olmak üzere 3 görüşmeci, % 14.2 oranla Eski Cuma şehrinden göç etmiştir. Eski Cuma, Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, Deliorman bölgesinde yer alan ve Türklerin çoğunlukta yaşadığı şehirlerden birisidir.

3 kadın, 3 erkek olmak üzere 6 görüşmeci % 28.5 oranla Şumnu şehrinden göç etmiştir. Şumnu veya Şumen diye adlandırılan şehir Bulgaristan'ın Deliorman diye adlandırılan kuzeydoğu bölgesinde yer almaktadır. Osmanlı Devleti zamanında Türk nüfusun yoğun olduğu şehirde göçler yüzünden Türk nüfusunda zamanla bir azalma gözlenmiştir.

2 kadın, 2 erkek olmak üzere 4 görüşmeci % 19 oranla Tolbihin (Hacıoğlu-Pazarcık) şehrinden göç etmiştir. Tolbihin Bulgaristan'ın kuzeydoğu bölgesinde yer almaktadır.

5 kadın, 2 erkek olmak üzere 7 görüşmeci % 33.3 oranla Razgrad şehrinden göç etmiştir. Razgrad da Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, Deliorman bölgesinde yer almaktadır. Kırcaali'den sonra, Bulgaristan'da %27 oranla en yüksek Türk nüfusa sahip olan şehirdir.

1 erkek görüşmeci % 4.7 oranla Kırcaali şehrinden göç etmiştir. Kırcaali güneydoğu Bulgaristan'da yer alan Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerden birisidir.²³⁵

Görüşmecilerin geldikleri yerler genelde birkaç şehirde yığılma göstermiştir.

Görüşmecilerden 3 kişi Eski Cuma'dan, 7 kişi Razgrad' tan, 6 kişi Şumnu'dan, 3 kişi Tolbihin(Hacıoğlu Pazarcık) den, 1 kişi Kırcaali'den gelmiştir.

Görüşmecilerin geldikleri yer, yerleştikleri yeri de etkilemiştir. Çerkezköy'e yerleşenlerin tamamı Şumnu ve Razgrad'tan gelmişlerdir. Birçoğu birbirini Bulgaristan'dayken tanımaktadır. Bugün de yakın mahallelerde oturmaktadırlar. Bu da onların birbiriyle

²³⁵ Esra Sankoyuncu Değerli- Hasan Karakuzu, “ 1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü”, s. 321.

olan ilişkilerinin boyutu hakkında bir fikir vermektedir. Genelde göçmen aileler diğer göçmen ailelerle aynı mahallede oturmakta ve onlarla görüşmektedir. Bu da onların gelenek- görenek, düğün, yemek, giyim ve adetlerini yaşatabilmelerinde, Türkiye'ye kolay uyum sağlamalarında önemli bir etken olmuştur. Görüşme yapılan her şehirde bir göçmen mahallesi vardır ve görüşme yapılan kişiler genelde o mahallede oturmaktadır.

Tablo 7. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelenlerin İlk Yerleştikleri Yerlere Göre Dağılımı

	Gelibolu	Edirne	İstanbul	Lüleburgaz	Çorlu	Çerkezköy	Keşan	Toplam
Kadın			5	1	1	4		11
Erkek	4			1	1	3	1	10
Toplam	4		5	2	2	7	1	21

Toplamda % 33.3 oranla 4 kadın (% 19), 3 erkek (% 14.2) görüşmeci ilk geldiğinde Çerkezköy'e yerleşmiştir. Çerkezköy görüşmeciler açısından ilk geldiklerinde en yüksek oranda yerleşilen yer durumundadır.

% 4.7 oranla 1 erkek görüşmeci ilk geldiğinde Keşan'a yerleşmiştir. Görüşmecilerin ilk geldiklerinde en düşük oranda yerleştikleri yer Keşan'dır.

Tablo 8. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Daha Sonra Kalıcı Olarak Yerleştikleri Yerlere Göre Dağılımı

	Gelibolu	Edirne	İstanbul	Çorlu	Çerkezköy	Keşan	Toplam
Kadın			2	3	5	1	11
Erkek	4			2	3	1	10
Toplam	4		2	5	8	2	21

Toplamda %38 oranla, 5 kadın (%23.8), 3 erkek (%14.2) 8 görüşmeci, kalıcı olarak Çerkezköy'e yerleşmiştir. Kalıcı olarak yerleşilen yerler arasında Çerkezköy ilk sırada yer almaktadır. Bunun sebebi orada kurulmuş olan fabrikalar nedeniyle iş bulma imkânının kolay olmasıdır.

Görüşmecilerden 4 kişi (%19) ilk olarak Gelibolu'nun Kavaklıtepe Köyündeki akrabalarının yanına yerleşmiş daha sonra da Gelibolu merkeze gelip yerleşmiş burada çalışıp emekli olmuşlardır.

7 kişi (%33.3) ilk önce Çerkezköy'deki akrabalarının yanına gelmiş ve burada iş bulup buraya yerleşmişlerdir. Görüşmeciler arasında en fazla yerleşim Çerkezköy'e olmuştur. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi burada akrabalarının bulunması ve onları buraya yerleşmeye yönlendirmesi, ikincisi de Çerkezköy'ün sanayi bölgesi olması dolayısıyla iş imkânının fazla olmasıdır.

5 kişi (%23.8) ilk geldiğinde İstanbul'a yerleşmiş, bir süre orada yaşadıktan sonra 2 kişi (%9.5) evlilik sebebiyle Çerkezköy'e, 1 kişi (%4.76) de iş sebebiyle Keşan'a yerleşmiştir. 2 kişi (%9.5) hala İstanbul'da yaşamaktadır.

2 kişi (%9.5) ilk önce Lüleburgaz'daki akrabalarının yanına yerleşmiş, daha sonra iş nedeniyle Çorlu ve Çerkezköy'e taşınmışlardır. 2 kişi (%9.5) ilk Çorlu'ya gelmiş ve oraya yerleşmiştir. 1 kişi (%4.76) ilk önce Keşan'a gelmiş ve orada yerleşmiştir.

Göçmen ailelerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde nereye gidecekleri konusunu akrabalarının nerede bulunduğu belirlemiş ancak zaman içinde özellikle ekonomik sebeplerle yerleşecekleri yerlerde değişiklik yapmışlardır. Yine bu konuda da özellikle Çerkezköy'e yerleşenler akrabalarının orada olmasını göz önünde bulundurmuşlardır. Bulgaristan'da düzenli bir çalışma hayatı ve düzenli bir gelir düzeyine alışkın olmaları, onları Türkiye'de de benzer bir hayat kurma konusunda yönlendirmiştir. Hiçbir görüşmeci; yerleştiği yerin seçiminde, iklim veya geldiği yere benzerliğinin etkili olduğunu dile getirmemiştir. Görüşmecilerin tamamı geldikleri yıllarda akrabalarının kendilerine çok sahip çıktığını anlatmıştır.

Göçmenler yerleşmek için genellikle Marmara ve dolayısıyla Trakya Bölgesini seçmişlerdir. Bunu etkileyen en önemli unsur, önceki yıllarda gelen akrabalarının buralara yerleşmiş olmaları ve bu

akrabalarının kendilerine barınma, iş, sosyal ve kültürel konularda destek olmalarıdır.²³⁶

Tablo 9. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'daki Mesleklerine Göre Dağılımı

	Çiftçi	İşçi	Memur	S. Meslek	Emekli	Öğrenci	Mesleği yok	Diğer	Toplam
Kadın		6	1			4			11
Erkek	1	1	1	2		4		1	10
Toplam	1	7	2	2		8		1	21

Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'daki Mesleklerine göre dağılımları şöyledir:

6 kadın görüşmeci %28.5 oranla Bulgaristan'da işçi olarak çalışmıştır.

1 kadın görüşmeci %4.7 oranla Bulgaristan'da memur olarak çalışmıştır.

4 kadın görüşmeci %19 oranla yaşı gereği Bulgaristan'da sadece öğrencilik yapmıştır.

1 erkek görüşmeci %4.7 oranla Bulgaristan'da çiftçi olarak çalışmıştır.

1 erkek görüşmeci %4.7 oranla Bulgaristan'da işçi olarak çalışmıştır.

1 erkek %4.7 oranla Bulgaristan'da memur olarak çalışmıştır.

2 erkek görüşmeci %9.5 oranla Bulgaristan'da serbest meslek sahibi olarak çalışmıştır.

4 erkek görüşmeci %19 oranla yaşı gereği Bulgaristan'da sadece öğrencilik yapmıştır.

²³⁶ Turhan Çetin, "Türk Nüfusun Dağılımını Etkileyen Coğrafi ve Kültürel Faktörler", Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, s.74.

Tablo 10. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'deki Mesleklerine Göre Dağılımı

	Çiftçi	İşçi	Memur	S. Meslek	Emekli	Öğrenci	Mesleği yok	Diğer	Toplam
Kadın		5	4	1			1		11
Erkek		2	1	5				2	10
Toplam		7	5	6			1	2	21

Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla gelen göçmenlerin Türkiye'deki mesleklerine göre dağılımları şöyledir:

Türkiye'ye geldiğinde, 5 kadın görüşmeci % 23.8 oranla işçi olarak çalışmıştır.

Türkiye'ye geldiğinde, 4 kadın görüşmeci % 19 oranla memur olarak çalışmıştır.

Türkiye'ye geldiğinde, 1 kadın görüşmeci % 4.7 oranla serbest meslek sahibi olarak çeşitli işlerde çalışmıştır. (Şu anda hala çalışır durumda olan görüşmeci bir doktorun yanında yardımcı eleman olarak çalışmaktadır.)

Türkiye'ye geldiğinde bir süre fabrikada çalıştıktan sonra işten ayrılan 1 kadın görüşmeci % 4.7 oranla çalışmayan durumunda olup eşinin emekli maaşı ile geçinmektedir.

2 erkek görüşmeci Türkiye'de % 9.5 oranla işçi olarak çalışmıştır.

1 erkek görüşmeci Türkiye'de % 4.7 oranla memur olarak çalışmıştır.

5 erkek görüşmeci Türkiye'de % 23.8 oranla serbest meslek sahibi olarak çalışmıştır.

2 erkek görüşmeci Türkiye'de % 9.2 oranla diğer seçeneğinde yer almıştır.

Bulgaristan'da iken eğitimi devam eden 8 görüşmeci hariç görüşmecilerin tamamı aktif olarak bir işte çalışır durumdadır. Çünkü

Bulgaristan'daki komünist sistem bunu gerektirmektedir. Ancak orada ne kadar çalışmış olsalar da her birisi sosyal haklarını (emeklilik, ikramiye vb.) Türkiye'ye nakledemediği için çeşitli sıkıntılar yaşamışlardır. Bir görüşmeci anneannesinin ve dedesinin Bulgaristan'da 45 yıl çalıştığını ancak emeklilik hakkını nakledemediği için Türkiye'de 65 yaşından sonra apartmanlarda temizlik yapmak zorunda kaldığını, dedesinin üzüntüden erkenden ölüp gittiğini bu durumun kendisini çok fazla üzdüğünü anlatmıştır. Aynı şekilde Bulgaristan'dayken öğretmen olan babasının Türkiye'de hemen işe alınmadığına çok içerlediğini, geldiği için hep pişmanlık yaşadığını ve daha sonra öğretmenlik yapmaya başladığı halde mutlu olamadığını ve erken yaşta öldüğünü dile getirmiştir.

Görüşmecilerden 3 kişi Bulgaristan'da fabrika veya benzer bir yerde işçi olarak çalışmış, 2 kişi Türkiye'ye geldiğinde de yine fabrikada işçi olarak çalışıp emekli olmuştur. Bir kişi de belediyede çalışıp emekli olmuştur. Görüşmecilerden sadece üç kişi emekli olmayıp hâlâ aktif olarak çalışmaktadır.

3 görüşmeci Bulgaristan'da tarım işçisi olarak çalışmış, Türkiye'de de fabrikada işçi olarak çalışıp emekli olmuştur. Yalnız bir kişi Türkiye'de bir süre fabrikada çalıştıktan sonra işi bırakmış, ölen eşinin emekli maaşı ile geçimini sağlamaktadır.

1 kişi Bulgaristan'da mandıracılık yapmış, Türkiye'de ise kasaplık yapmış, emekli olmuştur.

1 kişi Bulgaristan'da çiftçilik yapmış, Türkiye'ye gelince belediyede bahçıvan olarak çalışmış, emekli olmuştur.

1 kişi Bulgaristan'da ve Türkiye'de hemşire olarak çalışıp emekli olmuştur.

1 kişi Bulgaristan'da ziraat mühendisi olarak çalışmış, Türkiye'de belediyede bahçıvanlık yapmış, emekli olmuştur.

1 kişi Bulgaristan'da ve Türkiye'de kâtip olarak çalışıp emekli olmuştur.

1 kişi Bulgaristan'da şoförlük yapmış, Türkiye'de ise fabrikada işçi olarak çalışıp emekli olmuştur.

8 görüşmeci yaşları itibariyle Bulgaristan’da hiçbir işte çalışmamış, sadece öğrencilik yapmıştır. Bunlardan 2 kadın görüşmeci Türkiye’de üniversite okumuş, birisi şu anda emekli, diğeri hâlâ çalışır durumdadır. Geri kalan 6 kişiden sadece bir erkek görüşmeci Türkiye’de eğitimine devam edip liseyi bitirmiş ve hâlâ çalışır durumdadır. 3 kadın, 2 erkek 5 görüşmeci Bulgaristan’dan göç ettikten sonra eğitim hayatına devam etmemiş Türkiye’de bir işe girip çalışmaya başlamıştır. Bu 5 kişiden 4’ü şu an emekli, bir kişi hala çalışır durumdadır.

Bulgaristan’dan göç ettiğinde öğrenci durumunda olan görüşmeciler Türkiye’ye göç ettikten sonra genellikle ekonomik sebeplerle bir işte çalışıp aileye maddi destek sağlamayı tercih etmişlerdir. Yaşı daha küçük olanlar ise eğitim hayatına devam edip bir meslek sahibi olmuşlardır.

Yapılan göç anlaşması çerçevesinde hiçbir göçmen vatandaşımız Türkiye’ye geldiğinde devletten maddi yardım almamış, sadece beş yıl süreyle vergiden muaf tutulmuşlardır.

Beğlan Toğrol’a göre; Bulgaristan’dan göç eden kişilerin, Türkiye’de yaşayan Türklerle benzer tavır ve tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Çünkü derin bir tarihi geçmişe sahip bir milletin mensubu olup bu bilinci korumuşlardır.²³⁷

Yapılan görüşmelerden çıkarılan sonuçlara göre, Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden vatandaşlarımız çok çalışkan ve prensip sahibi insanlar olup Türkiye’de kendilerine uygun bir hayat standardı oluşturmak için tüm aile hep birlikte canla başla çalışmış ve amaçlarına ulaşmışlardır. Bunun sonucu olarak da bugün hepsi Türkiye’de, hep olmak istedikleri anavatanda olmaktan memnundur.

²³⁷ Turhan Çetin, Türk Nüfusun Dağılımını Etkileyen Coğrafi ve Kültürel Faktörler, s.73.

Tablo 11. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

	Okur-Yazar Değil	Okur-yazar	İlkokul	Orta	Lise	Üniversite	Üniversite üstü	Toplam
Kadın				6	2	3		11
Erkek		1		6	2	1		10
Toplam		1		12	4	4		21

1969-1978 yılları arasında gerçekleştirilen Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen ve kendileriyle görüşme yapılan göçmenlerden 11 kişi kadın, 10 kişi erkektir.

Kadın göçmenlerden 6 tanesi ortaokul, 2 tanesi lise, 3 tanesi de üniversite mezunudur. Bu verilere göre görüşme yapılan kadın göçmenlerin tamamı okuma-yazma bilmekte ve bir diploma sahibidir.

Erkek göçmenlerden 6 tanesi ortaokul, 2 tanesi lise, 1 tanesi üniversite ve 1 tanesi de okula gitmemesine rağmen okuma-yazma bilmektedir. Bu verilere göre görüşme yapılan Toplam 21 kişinin tamamı okuma yazma bilmektedir.

Gelen göçmenler arasında en fazla ortaokul mezunu, ikinci sırada lise ve üniversite mezunu göçmen bulunmaktadır. Ortaokul mezunu olan göçmenlerin Toplam oranı % 57, lise ve üniversite mezunu olan göçmenlerin oranı yaklaşık %20'dir.

Bu veriler, 1969-1978 yılları arasında araştırma yapılan bölgeye gelen göçmenlerin dönem itibarıyla eğitim durumlarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 12. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'ye Davet Eden Kişilere Göre Dağılımı

	Babaa nne	Anne- anne	Hala	Amca	Teyze	Aile	Dayı	Kardeş	Diğer	Toplam
Kadın	1						2	1	7	11
Erkek	2	2		1		1	1		3	10
Toplam	3	2		1		1	3	1	10	21

Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla gelen kişileri Türkiye'ye davet eden kişiler genelde birinci derece akrabaları olup özellikle göçün son yıllarında ikinci derece akrabaları tarafından davet edilerek gelenler de vardır. 1969-1978 Yakın Akraba Göçü prensip olarak akrabaların davetine dayalı bir göç olduğu için davet edilmeden göç edebilen kimse yoktur. Hatta görüşmecilerin ifadelerine göre geldikleri dönemde, çevrelerinde davet mektubu olmadığı için gelemeyenler olmuştur.

Davet edenler; babaanne: 3 kişi, anneanne: 2 kişi, amca: 1 kişi, dayı: 3 kişi, kardeş: 1 kişi, diğer: 10, ailesi: 1 kişi,

Yapılan görüşmelerden çıkarılan sonuca göre, göçün başladığı ilk yıllarda davet eden kişinin birinci derece yakını olması konusunda daha hassas bir tutum izlenirken daha sonraki yıllarda bu konuda daha az hassasiyet gösterilmiş ve ikinci derece yakınlarının davetiyle de göç izni çıkmıştır. Ayrıca göç anlaşmasına göre davet eden kişinin 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olması şartı olmasına rağmen 9 yıllık göç sürecinin son evrelerinde bu çok göz önünde bulundurulmamış ve 1952 yılından sonra Türkiye'ye göç edenlerin daveti de kabul edilmiştir.

Tablo 13. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Türkiye'ye Birlikte Göç Ettiği Kişilere Göre Dağılımı

	Eşi ve Çocukları	Eşi, Çocukları ve Öz Anne-Babası	Çocukları ve Kayınvalidesi	Eşi, Çocukları ve Eşinin Anne-Babası	Anne, Baba, Kardeşleri	Eşi, Çocukları ve Kardeşleri	Diğer	TOPLAM
Kadın	1	1	1	3	4		1	11
Erkek	3				4	1	2	10
Toplam	4	1	1	3	8	1	3	21

Türkiye'ye göç ederken yanında bulunan kişilerle ilgili dağılım şöyledir:

8 görüşmeci Bulgaristan'dan Türkiye'ye anne- baba ve kardeşleriyle birlikte çekirdek aile olarak göç etmiştir. Bu %38 oranındadır.

%19 oranla 4 görüşmeci eşi ve çocuklarıyla birlikte çekirdek aile olarak göç etmiştir.

%14.2 oranla 3 görüşmeci eşi, çocukları ve eşinin anne-babasıyla birlikte göç etmiştir.

1 görüşmeci kayınvalidesi ve 4 çocuğu ile birlikte göç etmiş, eşi daha sonra yanlarına gelmiştir. 1 erkek görüşmeci eşi, çocukları ve 5 kardeşi ile birlikte göç etmiştir. 1 kadın görüşmeci eşi, çocukları, anne ve babasıyla birlikte göç etmiştir. 1 erkek görüşmeci, göç sırasında Bulgaristan'da tutuklu olduğu için göç bittikten sonraki süreçte ailesinin yanına tek başına gelmiştir. 1 kadın görüşmeci, eşi, çocukları, kendisinin ve eşinin anne babası ve kardeşleri ile birlikte göç etmiştir. 1 erkek görüşmeci, eşi ve kendi anne babasıyla birlikte çocuksuz olarak göç etmiştir.

Görüşmeciler genelde göç ederken Bulgaristan'da mümkün olduğunca yakınlarını bırakmadan hep birlikte göç etmeye gayret etmişlerdir.

Görüşmeler sırasında edinilen izlenime göre; görüşmecilerin kiminle göç edecekleri konusu da genelde davet eden akrabanın kimin

tarafından olduğuna bağlı olarak değişmiş, özellikle hanımlar, genellikle eşlerinin akrabaları tarafından davet edilmiş oldukları için eşlerinin aileleri ile birlikte göç etmişlerdir. Hatta bu yüzden kendi ailesi göç edemeyip Bulgaristan'da kalan ve daha sonraki (1989) dönemde göç edenler olmuştur.

Göç edilen kişinin kimliği ile ilgili varılan bir diğer dikkat çekici sonuç; o dönem için Bulgaristan'da yaşayan Türklerdeki aile yapısının genelde geniş aile tipinde olup kayınvalide, kayınpeder ve gelinin bir arada oturması durumunun yaygın olmasıdır. Hatta bazı ailelerde bugün hala aynı gelenek devam ettirilmekte, kayınvalide ve gelin bir arada oturmaktadır.

Tablo 14. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Eğitim Aldığı Dillere Göre Dağılımı

	Sadece Türkçe	Türkçe-Bulgarca	Bulgarca-Türkçe	Sadece Bulgarca	Arapça-Türkçe-Bulgarca	Eğitim Almadı	Toplam
Kadın		5	1	4	1		11
Erkek	1	4	1	1	2	1	10
Toplam	1	9	2	5	3	1	21

Görüşmeciler eğitim hayatları boyunca yabancı dil ve eğitim dili konularında Bulgaristan hükümetinin sürekli değişiklik gösteren eğitim politikası yüzünden farklı dönemlerde farklı uygulamalara maruz kalmışlardır. Bu konudaki uygulamalar görüşmecilerin yaşları ile doğrudan orantılı olup kaynaklarda anlatılan süreçle doğrudan örtüşmektedir. Bu yüzden tablo hazırlamada en çok zorlanılan konu dil konusu olmuş ve bu konunun tam olarak anlaşılabilmesi için birden çok tablo ile durum açıklanmıştır.

Bulgaristan'daki eğitim sürecinde 5 kadın görüşmeci %23.8 oranla Türkçe ve Bulgarca olarak eğitim almıştır. 4 erkek görüşmeci de %19 oranla aynı şekilde Türkçe- Bulgarca eğitim almıştır. Bu görüşmeciler için ağırlıklı eğitim dili Türkçe olup bunun yanı sıra Bulgarca eğitimi de almışlardır.

1 kadın ve 1 erkek görüşmeci Bulgarca- Türkçe eğitim almıştır. Bu görüşmeciler için ağırlıklı eğitim dili Bulgarca olmuş, bunun yanı sıra haftanın belli günlerinde Türkçe eğitimi de almışlardır.

4 kadın, 1 erkek Toplam 5 görüşmeci, %23.8 oranla sadece Bulgarca olarak eğitim almış, eğitim sürecinde hiçbir şekilde Türkçe eğitim almalarına izin verilmemiştir.

1 kadın 2 erkek, Toplam 3 görüşmeci %14.2 oranla eğitimlerine Arap harfleriyle başlamış, daha sonra Türkçe olarak devam etmiştir. Bu uygulama da yine Bulgaristan'ın, ülkesindeki Türk okullarında Latin harflerinin kullanımını yasaklaması ve sonra serbest bırakması ile yakından ilgilidir.

1 erkek görüşmeci Bulgaristan'da okula gitmemiş, bu yüzden herhangi bir dilde eğitim almamıştır.

8 kadın (%38), 7 (%33.3) erkek görüşmeci Toplamda %71.4 oranla Bulgarcanın yanı sıra Rusça eğitimi de almıştır.

6 kadın(%28.5), 6 erkek (%28.5) görüşmeci Toplamda %57.1 oranla Rusçanın yanı sıra Fransızca dil eğitimi de almıştır. İkinci bir yabancı dil konusunda Almanca ve Fransızca seçenekleri bulunmasına rağmen görüşmeciler genellikle öğrenmenin daha kolay olduğunu düşündükleri için Fransızca'yı tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bu da Bulgaristan'ın eğitimde Bulgarca ve Rusçanın yanı sıra bir batı dili öğrenilmesine önem verdiğini gösteren bir örnektir.

Razgrad 'ta lise eğitimi alan1 kadın görüşmeci %4.7 oranla Rusçanın yanı sıra Fransızca değil Almanca eğitimi almıştır.

Tablo 15. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Eğitim Gördüğü Yabancı Dile Göre Dağılımı

	Türkçe	Arapça	Bulgarca	Rusça	Almanca	Fransızca	Eğitim Almadı	Toplam
Kadın	4	1	10	8	1	6		11
Erkek	4	2	4	7		6	1	10
Toplam	8	3	14	15	1	12	1	21

8 kadın (%38), 7 (%33.3)erkek görüşmeci Toplamda %71.4 oranla Bulgarcanın yanı sıra Rusça eğitimi de almıştır. Bu oran Bulgaristan'ın tıpkı yönetim sisteminde olduğu gibi eğitim sisteminde de Rusya'nın etkisinde kaldığını en somut delilidir.

6 kadın (%28.5), 6 erkek (%28.5) görüşmeci Toplamda %57.1 oranla Rusçanın yanı sıra Fransızca dil eğitimi de almıştır. İkinci bir yabancı dil konusunda Almanca ve Fransızca seçenekleri bulunmasına rağmen görüşmeciler genellikle öğrenmenin daha kolay olduğunu düşündükleri için Fransızca'yı tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bu da Bulgaristan'ın eğitimde Bulgarca ve Rusçanın yanı sıra bir batı dili öğrenilmesine önem verdiğini gösteren bir örnektir.

Görüşmecilerden sadece 9 kişi Bulgaristan'da lise eğitimine devam etmiş, bunlardan 1 kadın 1 erkek görüşmeci lise eğitimini yarım bırakmıştır. Liseye devam etmiş olan 5 kadın görüşmeciden 2 kişi(%9.5) lisede de Fransızca eğitimi almıştır. 1 kadın görüşmeci ise Almanca eğitimi almıştır. Bu görüşmeci lise eğitimini Türkiye'de tamamlamış ve Türkiye'de de Almanca eğitimine devam etmiştir. Liseye devam eden 3 erkek görüşmeciden 1 kişi lisede de Fransızca eğitimi almıştır. 1 kişi lisede Bulgarca ve Türkçe eğitim almış, başka bir dil eğitimi almamıştır. 1 kişi de Rusça ve Bulgarca eğitim almıştır.

1 görüşmeci hiç okula gitmemiş, kendi ifadesine göre kendi kendine Türkçe ve Bulgarca okumayı öğrenmiştir. Ancak bugün Türkçe okumada daha iyidir. Bulgarca'yı iyi düzeyde konuşabilmektedir. Yazma konusu ise daha azdır.

Bulgaristan'da eğitimde hangi dilin kullanıldığı zaman zaman farklılık göstermekle birlikte, genel olarak anadilin yanı sıra bir ya da iki yabancı dil için de eğitim verilmiş ve bu ağırlıklı olarak Rusça ve Fransızca olmuştur. Bu tablo bize o dönemde göç eden Türklerin dil konusunda iyi bir alt yapılarının olduğunu, genelde ikinci bir yabancı dil bildiklerini göstermektedir. Zaten eğitim durumunun değerlendirilmesinde belirtildiği gibi o dönem itibarıyla iyi bir eğitim düzeyine sahip olan Bulgaristan göçmeni vatandaşlarımız yabancı dil konusunda da oldukça iyi bir durumdadır.

Tablo 16. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Hangi Sınıfta Türkçe Eğitim Aldığına Göre Dağılımı

	İlkokulun ilk 3 yılı	İlkokulun Tamamı	Ortaokul	Lise	Üniversite	Eğitim Almadı	Toplam
Kadın	1	6	6	2			11
Erkek	1	6	3	1		1	10
Toplam	2	12	9	3		1	21

(Not:16 ve 17 Numaralı tabloların değerlendirilmesi birlikte yapılmıştır.)

Tablo 17. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Hangi Sınıfta Bulgarca Eğitim Aldığına Göre Dağılımı

	İlkokulun ilk 3 yılından sonra	İlkokulun Tamamı	Ortaokul	Lise	Üniversite	Eğitim Almadı	Toplam
Kadın	1	10	9	5	1		11
Erkek	1	3	7	2	1	1	10
Toplam	2	13	16	7	2	1	21

Göçmenlerle yapılan görüşmelerde onların Bulgaristan'da hangi dilde eğitim aldığını etkileyen en önemli unsurun yaş olduğu gözlenmiştir. Çünkü görüşmecilerin doğum tarihi ve eğitim almaya başladıkları yıllarda iktidarda bulunan yönetimin uyguladığı politika döneme göre değişiklik göstermektedir. Bu da azınlık okullarında hangi dilde eğitim yapılacağını etkilemiştir.

Yaşı daha büyük olup (1934-1942 arası doğanlar) 1940'lı, 1950'li yıllarda okula başlayan görüşmeciler okuma-yazmayı Arap harfleriyle onların tabiriyle Eski Türkçe ile öğrenmişler, daha sonraki yıllarda eğitimlerini ağırlıklı olarak Türkçe olmak üzere Türkçe ve Bulgarca sürdürmüşlerdir. Buna göre 2 erkek, 1 kadın görüşmeci eğitimine Arapça ile başlamış daha sonra Türkçe olarak devam etmişlerdir. (%14.2) Bir erkek görüşmeci 1937 doğumlu olmasına rağmen eğitimine Türkçe ile başladığını ifade etmiştir. Bu görüşmeciler ilkokul ve ortaokul eğitimlerini tamamen Türkçe olarak Türk okulunda almışlar, lise yıllarında az Bulgarca öğrenmek

durumunda kalmışlardır. Yine 1937 tarihinde doğmuş olan bir erkek görüşmeci ilk ve ortaokul yıllarında Türk okullarında okuduğu için tamamen Türkçe eğitim almış olmasına karşın lise yıllarında sadece Bulgarca eğitim almıştır. Aynı görüşmeci üniversitede de sadece Bulgarca eğitim almak durumunda kalmıştır. 1942 doğumlu olan bir kadın görüşmeci de ilk ve ortaokulu Türk okulunda tamamen Türkçe olarak okumuş, 8 ve 9. Sınıflarda az Bulgarca öğretilmeye başlanmış, 10. sınıftan sonra okul Bulgar okuluna çevrilmiş ve Bulgarca eğitim almaya başlamıştır. Bundan sonraki eğitim sürecinde(Lisenin devamı ve yüksekokul) sadece Bulgarca eğitim almıştır. 1942-1943 doğumlu olan iki kadın görüşmeci ise ilkokulu Türk okulunda tamamen Türkçe olarak okuduklarını, ortaokulda ise Türkçenin yanı sıra Bulgarca da eğitim aldıklarını dile getirmişlerdir.

Doğum tarihi 1945 olan bir kadın görüşmeci, ilkokulu Türk okulunda ağırlıklı olarak Türkçe, haftada bir gün Bulgarca olarak okuduğunu, ortaokulu ise Bulgar okulunda tamamen Bulgarca olarak okuduğunu belirtmiştir. 1949 doğumlu olan bir erkek görüşmeci ilkokulu Türk okulunda tamamen Türkçe olarak okuduğunu ancak ortaokul yıllarında Bulgar okulunda Bulgarca olarak okuduğunu anlatmıştır.

1 kadın, 1 erkek görüşmeci ilkokulun ilk 3 yılında tamamen Türkçe eğitim aldıklarını, daha sonra Türkçe ve Bulgarca olarak eğitim aldıklarını, ortaokulu da bu şekilde okuduklarını dile getirmişlerdir.

Bugün orta yaşlı olan görüşmeciler (1950-1960 arası doğanlar) eğitim hayatlarına Türkçe ile başlamışlar ancak daha sonraki yıllarda Bulgarca eğitim de almışlardır. Ancak bu grupta ağırlıklı eğitim dili Türkçedir. 5 kadın, 2 erkek görüşmeci %33.3 oranla bu şekilde eğitim almıştır.

Daha genç olan görüşmeciler (1956-1967 arasında doğanlar) ilk ve ortaokul yıllarında ağırlıklı olarak Bulgarca, haftanın belli günlerinde belli saatte Türkçe eğitim almışlardır. Bu konuda görüşmeciler kesin gün ve saat belirtmemişlerdir. Bu gruptan liseye devam edenler ise tamamen Bulgarca eğitim almışlardır. Bu şekilde eğitim alan %33.3 oranla 5 kadın, 2 erkek görüşmeci vardır.

İlk ve ortaokul yıllarında hiç Türkçe eğitim almayan 4 kadın, 2 erkek görüşmeci mevcuttur. Bu kişiler Türkiye'ye göç ettikten sonra eğitim ve iş hayatında dil konusunda çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir. (%28.5)

Görüşme yapılan göçmen vatandaşlarımız genelde Bulgaristan'da kendilerine herhangi bir baskı yapılmadığını dile getirmiş olmalarına rağmen, aşamalı olarak Türkçe eğitim konusunda kendilerine kısıtlama yapılmış, önceleri tamamen Türk okullarında Türkçe eğitim alma hakkına sahiplerken, zaman içerisinde aşamalı olarak Türkçe eğitime son verilip tamamen Bulgarca eğitim verilmeye başlanmıştır. Görüşme yapılan 4 kadın, 2 erkek görüşmecinin doğum tarihleri 1956 ile 1967 yılları arasında olup bu kişiler eğitim hayatlarının hiçbir döneminde Türkçe eğitim alamamış, hatta okullarda Türkçe konuşmaları bile yasaklanmıştır. (%28.5) Bu yasak yüzünden ana dillerini okuyup yazmayı öğrenemeyen bu görüşmeciler Türkiye'ye göç ettiklerinde bu konuda büyük sıkıntılar yaşamışlardır.

Tablo 18. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Davet Edilmediği İçin Gelemeyen Yakınlarının Olup Olmadığına Göre Dağılımı

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	10	1	11
Erkek	10		10
Toplam	20	1	21

Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla gelen kişilerden davet edilmediği için gelemeyen yakınlarının olup olmadığı konusunda soruya verdikleri cevap şöyledir:

10 kadın, 10 erkek görüşmeci, toplamda 20 görüşmeci bu soruya “*evet*” diye cevap vermiştir. Toplam “*evet*” oranı %95.23’tür.

%4.76 oranla 1 kadın görüşmeci bu soruya “*hayır*” diye cevap vermiştir.

“*Evet*” cevabı verenlerin çoğunlukta olduğu bu soruda gelemeyen Türklerin çok büyük bir üzüntü yaşadığı, hatta göç eden akrabalarına küstükleri ve onları yolcu etmeye bile gelmedikleri ifade edilmiştir.

Bir görüşmeci çok yakın bir akrabasının, Bulgar makamlarca evrakları yırtılıp “*Davet edilmedin*” denilerek kandırıldığını yıllar sonra öğrendiğini ve çok üzüldüğünü anlatmıştır.

Görüşmeciler, o yıllarda davet edilmediği için göç edemeyen yakınlarının çoğunluğunun daha sonra 1989’daki zorunlu göçte Türkiye’ye geldiğini söylemiştir.

Tablo 19. Bulgaristan’dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan’da Akrabaları Var mı?

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	7	4	11
Erkek	7	3	10
Toplam	14	7	21

Bu soruya %33.3oranla 7 kadın görüşmeci “*evet*” diye cevap vermiştir.

Bu soruya %33.3 oranla 7 erkek görüşmeci “*evet*” diye cevap vermiştir. Toplam “*evet*” oranı %66.6’dır.

Bu soruya 4 kadın görüşmeci %19 oranla, 3 erkek görüşmeci %14.2 oranla “*hayır*” diye cevap vermiştir.

12 görüşmecinin -%57.1 oranla Bulgaristan’da akrabaları vardır.

2 görüşmecinin Bulgaristan’da akrabaları vardır ama onlarla görüşmemektedir.

4 kadın(%19), 3 erkek (%14.2), 7 görüşmecinin Bulgaristan’da hiç akrabası kalmamıştır.1989 yılında kalan bütün akrabaları göç etmiştir.

Tablo 20. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'daki Akrabalarıyla Halen Görüşüp Görüşmediklerine Göre Dağılımı

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	6	1	7
Erkek	6	1	7
Toplam	12	2	14

Bu soruya; 6 erkek, 6 kadın görüşmeci Bulgaristan'da kalan akrabalarıyla görüştüklerini belirtmiştir. Onlarla telefonla görüşmekte, onları ziyarete gitmekte ve onlar da Türkiye'ye gelmektedirler. 1 kadın, 1 erkek görüşmeci Bulgaristan'da kalan akrabalarıyla görüşmediğini belirtmiştir. Erkek görüşmeci buna sebep olarak o kişinin 1989 yılında Türkiye'ye göç ettiği halde burayı beğenmeyip geri dönmesini söylemiştir. Bir kadın görüşmeci herhangi bir sebep belirtmemiştir.

7 görüşmecinin Bulgaristan'da hiç akrabası bulunmamaktadır.

Tablo 21. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Bulgaristan'a Geri Dönmeyi Hiç Düşünmüşler mi?

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	1	10	11
Erkek	2	8	10
Toplam	3	18	21

Görüşmecilerden 10 kadın (%47.6), 8 erkek (%38) olmak üzere 18 kişi hiçbir zaman geri dönmeyi düşünmediklerini belirtmiştir. Bu görüşmeciler ilk geldiklerinde kendi yaşadıkları ortamdan farklı, yabancı bir ortamda olmaktan dolayı bir tereddüt yaşadıklarını ama geri dönmeyi hiçbir zaman istemediklerini anlatmışlardır. *“Biz dönmek için gelmedik ki. Biz çocuklarımızı, torunlarımızı burada büyütmek, bu bayrağın altında yaşayıp ölmek için geldik. Türkiyecilik bizim için yıllarca hayaldi, gerçek oldu.”* Diyerek anavatana karşı besledikleri özlem duygusunu dile getirmişlerdir.

2 kadın, 1 erkek, 3 görüşmeci ilk geldiklerinde çok pişman olduklarını, geri dönmeyi düşündüklerini söylemiştir (%14.2). Ancak

daha sonra dönmek fikrinden vazgeçtiklerini, Türkiye’de yeni bir hayat kurmak için çaba gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Görüşmeciler ilk geldiklerinde daha önce yaşadıkları ortamdan bambaşka bir ortama girmekten dolayı tedirgin olduklarını anlatmışlardır. Ayrıca o yıllarda Türkiye’de(1980 öncesi) var olan terör olaylarının kendilerini ve çocuklarını tedirgin ettiğini, uygun ev ve iş bulamamanın da pişmanlık duygularını artırdığını dile getirmişlerdir. Ayrıca geldikleri yıllarda çevrelerindeki insanların kendilerini yadırgamalarının, Türkçeyi çok iyi konuşamadıkları için eleştirip “*Siz Türk değilsiniz, Bulgar’sınız.*” denilmesinin, eğitime devam edenlerin Türkçeyi kullanma konularında zorlanmalarının kendilerini ve ailelerini çok üzdüğünü anlatmışlardır. Oysa kendilerinin Bulgaristan’da Türkçe konuşulmasına izin verilmediği için anadillerini geliştiremediklerini söylemişlerdir. Ancak bugün hepsi de geri dönmemiş olmaktan dolayı çok mutlu ve memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 22. Bulgaristan’dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Daha Sonra Bulgaristan’a Gezme Gitmiş mi?

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	7	4	11
Erkek	8	2	10
Toplam	15	6	21

Bu soruya 7 kadın (%33.3), 8 erkek(%38), Toplam 15 görüşmeci % 71.4 oranla “*evet*” diye cevap vermiştir.

Bu soruya 4 kadın(%19), 2 erkek (%9.5), Toplam 6 görüşmeci %28.57 oranla “*hayır*” diye cevap vermiştir.

Görüşme yapılan 21 göçmenden 15 tanesi bir şekilde tekrar Bulgaristan’a gezme gitmiştir. Bu görüşmecilerden 2 kişi çift vatandaşlık aldığı için Bulgaristan’a gidişleri daha fazladır. Bir kişi Yunanistan vizesi alarak Bulgaristan’a gidiş geliş yapmaktadır. Gidenlerden 8 kişi erkek, 7 kişi kadındır. 6 görüşmeci Bulgaristan’a hiç gitmemiştir.

Bulgaristan'a tekrar gitme konusunda genelde istekli olan görüşmeciler, maddi sebeplerle gidemediklerini dile getirmişlerdir. Yine aynı sebepten çifte vatandaşlık almadıklarını belirtmektedirler.

Doğup büyüdükları yerleri tekrar görmek istediklerini belirten görüşmeciler çocukluklarının geçtiğı evi, ilkokullarını özlediklerini söylemişlerdir. Bulgaristan'a hiç gitmeyen bir görüşmeci özellikle emekli olduktan sonra sürekli Bulgaristan'daki köyünü rüyasında gördüğünü anlatmıştır.

Tablo 23. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Türkiye'de Zorlandı mı?

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	9	2	11
Erkek	6	4	10
Toplam	15	6	21

Bu soruya 9 kadın (%42.8), 6 erkek (%28.5), Toplam 15 görüşmeci, %71.4 oranla “*evet*” diye cevap vermiştir. Bu soruya 2 kadın, (% 9.5) 4 erkek (% 19), Toplam 6 görüşmeci, % 47.6 oranla “*hayır*” diye cevap vermiştir.

Görüşmecilerin çoğunluğu Türkiye'ye geldiğı yıllarda zorlandıklarını ifade etmiştir. Bu konuda Toplam 15 görüşmeci zorlandığını belirtmiştir. Bunlardan 9 kişi kadın, 6 kişi erkektir.

6 görüşmeci Türkiye'ye geldiğinde zorlanmadığını belirtmiştir. Bu görüşmecilerin 2'si kadın, 4'ü erkektir.

Görüşmeciler zorlanmalarındaki en önemli etken olarak farklı kültürel ve siyasi yapıya sahip bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmiş olmalarını belirtmişlerdir.

Tablo 24. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Hangi Konularda Zorlandılar?

	Kıyafet	Dil	Eğitim	Gelenek	Ekonomik	Ev	Davranış	Kadınların Çalışması	Sosyal Hakları Naklede memek
Kadın	5	6	3	4	3	3	1		
Erkek		3	2	3	1		1	1	1
Toplam	6	9	5	7	4	3	2	1	1

Görüşmeciler Türkiye’de genelde; Türkçeyi kullanma, kılık kıyafetteki farklılık, gelenek ve göreneklerdeki farklılık, davranışlarının yadırganması, sosyal haklarının nakledilmemesine bağlı olarak ekonomik sıkıntı, eğitim, iyi bir ev bulamama gibi konularda zorlanmışlardır. %42.8 oranla, 6 kadın(%21.5), 3 erkek(%14.2), 9 görüşmeci özellikle dil konusunda çok zorlandıklarını, Türkçeyi iyi kullanamamalarına bağlı olarak çevrede yadırgandıklarını dile getirmişlerdir.

%23.8 oranla 5 kadın görüşmeci giyim kuşam konusunda çok zorlandıklarını Bulgaristan’dan getirdikleri kıyafetleri burada rahatça giyemediklerini, giydikleri zaman yadırgandıklarını belirtmiştir.

%33.3 oranla, 4 kadın(%19), 3 erkek(%14.2), 7 görüşmeci gelenek göreneklerin uygulanışında zorlandıklarını, kültür farkı yaşadıklarını dile getirmiştir.

%23.8 oranla 3 kadın, 1 erkek, 5 görüşmeci eğitim konusunda sıkıntı yaşadıklarını, Türkçeye hâkim olmadıkları için eğitimlerinin ilk yıllarında zorlandıklarını dile getirmişlerdir. 1 kişi bu yüzden ve ekonomik sebeplerle eğitim hayatına son verip işe başladığını söylemiştir. 1 görüşmeci de çocuklarının eğitim konusunda dil yüzünden çok zorlandığını söylemiştir.

%14.28 oranla 3 kadın görüşmeci ev konusunda çok zorlandıklarını, Bulgaristan’da çok güzel evleri olduğunu, buraya geldiklerinde çok kötü evlerde oturmak zorunda kaldıklarını, bunun kendilerini çok üzdüğünü belirtmiştir.

%19 oranla 4 görüşmeci geldikleri yıllarda çok fazla ekonomik sıkıntı yaşadıklarını söylemiştir. Bunlardan 3 kişi kadın, 1 kişi erkektir.

%4.76 oranla 1 kadın görüşmeci geldiklerinde öğretmen olan eşinin bir süre işsiz kaldığını, daha sonra işe başladığını, bu sürecin kendilerini maddi ve psikolojik olarak yıpratıldığını anlatmıştır. Daha sonra da eşinin üzüntüden erkenden hayatını kaybettiğini söylemiştir.

1 erkek görüşmeci kadınların çalışması konusunda sıkıntı yaşadıklarını dile getirmiştir. 1 kadın, 1 erkek görüşmeci genel anlamda davranışlarının eleştirilmesi konusunda zorlandıklarını belirtmiştir. 1 erkek görüşmeci Bulgaristan'da edindiği emeklilik ve sağlık güvencesi gibi sosyal haklarını Türkiye'ye nakledeemediği için çok zorlandığını ifade etmiştir.

Tablo 25. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Göç Ederken Eşyalarını Getirebildiler mi?

	Evet	Hayır	Biraz	TOPLAM
Kadın	9	1	1	11
Erkek	9	1		10
Toplam	18	2	1	21

Bulgaristan'dan Parçalanmış Ailelerin Birleştirilmesi Anlaşmasıyla gelen kişiler göç ederken eşyalarını getirebildiniz mi sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir:

%85.7 oranla 9 erkek (%42.85), 9 kadın (%42.85), 18 görüşmeci bu soruya “*evet*” diye cevap vermiştir. %9.5 oranla 1 kadın, 1 erkek, 2 görüşmeci bu soruya “*hayır*” diye cevap vermiştir. 1 kadın görüşmeci bu soruya “*çok az*” diye cevap vermiştir.

Birçok görüşmeci genelde yanlarında para getiremediklerini ama eşya getirmelerine izin verildiğini söyledi. Bazı aileler Türkiye'ye geldiklerinde bir süre bu eşyalarını satarak geçimlerini sağladıklarını söylemişlerdir. Eşyasını yanında getiremeyen göçmenler Türkiye'de daha çok zorlandıklarını anlatmışlardır. Göçmen aileler göç sırasında genelde ev eşyalarını yanlarında getirmişler. Bazıları araba ve motor getirmiş ve geldiklerinde bunları satarak geçimlerini sağlamışlar.

Tablo 26. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Göç Etmeden Önce Hazırlanmak İçin Yeterli Zamanı Oldu mu?

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	9	2	11
Erkek	9	1	10
Toplam	18	3	21

%85.7 oranla, 18 görüşmeci bu soruya “*evet*” diye cevap vermiştir. “*Evet*” diye cevap verenlerden 9 kişi kadın; 9 kişi erkektir.

%14.2 oranla, 3 görüşmeci bu soruya “*hayır*” diye cevap vermiştir. “*Hayır*” diye cevap verenlerden 2 kişi kadın; %4.7 1 kişi erkektir.

“*Hayır*” cevabı veren görüşmeciler kendilerine hazırlanmak için 15 gün gibi bir süre verildiğini, hazırlıklarının çok apar topar olduğunu bu yüzden ihtiyaç duydukları şeyleri yanlarında getiremediklerini söylediler. Görüşmeciler, bu zamanın kısa olması yüzünden evlerini ve mallarını çok ucuza satmak zorunda kaldıklarını, Türkiye’ye gelirken yeterli miktarda paralarının olmadığını anlattılar.

Tablo 27. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'daki Mallarının Değeri (Ucuza mı Sattınız?)

	Evet	Hayır	Bilemiyorum	Daha Sonra Sattım	TOPLAM
Kadın	9		1	1	11
Erkek	8		2		10
Toplam	17		3	1	21

Bu soruya %80.9 oranla 9 kadın, 8 erkek olmak üzere 17 görüşmeci “*evet*” diye cevap vermiştir.

Bu soruya %14.2 oranla 3 görüşmeci “*bilemiyorum*” diye cevap vermiştir. “*bilemiyorum*” diyen 1 kadın 1 erkek iki kardeş görüşmeci, evlerini babalarının 600 levaya sattığını, bunun o günkü değerini kestiremediklerini söylemişlerdir. Bir erkek görüşmeci satış işlemlerini babasının yaptığını, fiyatı konusunda bir fikrinin olmadığını belirtmiştir.

1 görüşmeci, evlerini gelirken satmadıklarını, daha sonra sattıklarını ama yine ucuza sattıklarını söylemiştir.

Görüşmeciler genelde evlerini satarken temel amaçlarının mallarını elinden çıkarmak olduğunu, herkes göç etmeyi istediği için Türklerin bu evleri satın almadığını, Bulgarların da çok ucuza satın almaları konusunda hükümet tarafından tembihlenmiş olduğunu anlatmışlardır.

Tablo 28. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Bulgaristan'da Baskı Görmüşler mi?

	Evet	Hayır	Biraz	TOPLAM
Kadın	1	8	2	11
Erkek	2	8		10
Toplam	3	16	2	21

Bu soruya %76.1 oranla 16 görüşmeci “*hayır*” diye cevap vermiştir. Bunun 8 tanesi erkek, 8 tanesi kadındır. “*Biz orada kurallara uyduk ve hiçbir konuda baskı ve zulüm görmedik.*” Diyerek durumu belirtmişlerdir. Bu soruya %14.2 oranla 2 erkek, bir kadın olmak üzere 3 görüşmeci “*evet*” diye cevap vermiştir. Bu soruya 2 kadın görüşmeci “*biraz*” diye cevap vermiştir.

Tablo 29. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Hangi Konularda Baskı Gördüler?

	Dil	Din	Giyim	Milli Duygular	Diğer
Kadın	2		1	1	
Erkek	1	1		1	
Toplam	3	1	1	2	

Bu soruya 2 kadın, 1 erkek olmak üzere 3 görüşmeci %14.2 oranla “*dil konusunda*” diye cevap vermiştir.

Bu soruyu 1 erkek görüşmeci, “*din konusunda*” diye cevaplarırken 1 kadın görüşmeci, “*giyim konusunda*” diye cevap vermiştir.

Bu soruya %9.5 oranla 1 erkek, 1 kadın görüşmeci, “*milli duygular konusunda*” diye cevap vermiştir.

3 görüşmeci bu soruya “*evet*” diye cevap vermiş, kendilerine Türk ve Müslüman oldukları için zulüm yapıldığını söylemişlerdir. Bir erkek görüşmeci Türk olduğu ve bunu her yerde dile getirip Türklere ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapılmasına karşı çıktığı için 9 yıl hapiste tutulduğunu anlatıp bu yüzden eşi 1978 yılında 4 çocuğu ile birlikte kendisi olmadan göç etmek zorunda kaldığını söylemiştir. Kendisi Bulgaristan’da pilot olmak isteği hâlde buna izin verilmediğini, oğlunun da tıp fakültesinde okumak istemesine rağmen izin verilmediğini belirtmiştir. Orada her dönemde Türklere ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapıldığını söylemiştir. Orada 9 yıl tutuklu kaldığını söyleyen görüşmeci; daha sonra hakkını aramak için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurduğunu, Almanya’dan bir avukatın kendisine çok yardımcı olduğunu ancak kesin bir sonuç elde edemediğini belirtmiştir..

Bir erkek görüşmeci, Kral Boris ’in krallığı döneminde köylere sessiz bir şekilde baskın yapabilmek için köylerdeki bütün köpeklerin vurulduğunu, kendisinin de köpeğinin vurulmasını önlemek için onu kaçırdığını, ancak dedesinin “*Beni gâvura rezil etme.*” diyerek kendisini ikna ettiğini ve köpeğinin gözlerinin önünde vurulduğunu ağlayarak anlatmıştır. Görüşmecinin görüşmeyi kabul etmeyen eşi de o dönemde Kur’an-ı Kerim okumayı gizli gizli öğrendiklerini anlatmıştır.

Yaşı daha genç olan 2 kadın görüşmeci özellikle Türkçe konuşma konusunda az da olsa baskı gördüklerini, okullarda kendi aralarında bile Türkçe konuşmalarına izin verilmediğini, konuşanların psikolojik olarak sınıfta rencide edilmek suretiyle cezalandırıldığını anlatmışlardır. Okulda özellikle tarih dersinde Türkleri aşağılamayı hedef alan konuların kendilerine anlattırılmak istendiğini kendilerinin susarak buna karşı çıktıklarını anlatmışlardır. Aynı zamanda çevrelerinden özellikle köylerde, kadınların şalvarlarının kesildiğini, şalvar giymelerine izin verilmediğini, bazı yerlerde Pomakların isimlerinin değiştirildiğini duyduklarını söylemişlerdir.

Bir kadın görüşmeci baskı görme konusundaki soruya “*hayır*” demiş olmasına rağmen yaşadıklarını anlatırken satır aralarında baskı gördüğünü dile getirmiştir. Örneğin göç için başvurduğu ve pasaport aldığını öğrenen Bulgar yetkililer kendisini çağırıp vazgeçmesi için konuşmuş, vazgeçmeyince de kendisini işten çıkartmışlardır. Hatta son 15 günlük ücretini de alamamıştır. Türkiye'ye gelene kadar geçen 6 aylık sürede işsiz kalmıştır. Yine bir kadın görüşmeci de işten çıkarılmış, bir süre işsiz kalmıştır. Görüşmecilerin hemen hepsinin buna benzer küçük hatıraları vardır. Ancak görüşmeciler bunların zulüm adı altında ele alınmasını istemedikleri için konu buna göre değerlendirilmiştir.

Bütün görüşmeciler Bulgaristan'daki komşularının kendilerine çok iyi davrandığını, onlarla çok iyi ilişkilerinin olduğunu, yapılanların tamamen hükümet politikası olduğunu dile getirmişlerdir.

Tablo 30. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilerin Bulgaristan'da Malları Var mı?

	Evet	Hayır	Az	Toplam
Kadın	1	8	2	11
Erkek	2	7	1	10
Toplam	3	15	3	21

Bu soruya %14.2 oranla 3 görüşmeci bu soruya “*evet*” diye cevap vermiştir. Evet diyen görüşmecilerden 1 kişi kadın, 2 kişi erkektir.

Bu soruya %71.4 oranla 15 görüşmeci “*hayır*” diye cevap vermiştir. Bunlardan 8 kişi kadın, 7 kişi erkektir.

Bu soruya 2 kadın, 1 erkek, %14.2 oranla 3 görüşmeci “*çok az*” diye cevap vermiştir.

Tablo 31. Bulgaristan’dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Oradaki Mallarına Sahip Çıkabildi mi?

	Evet	Hayır	Toplam
Kadın		3	3
Erkek	2	3	5
Toplam	2	6	8

Bu soruya 2 erkek görüşmeci “evet ”derken, 3 kadın, 3 erkek görüşmeci “*hayır*” diye cevap vermiştir.

Görüşmecilerden sadece bir kişi tekrar oradaki mallarının mülkiyetini geri almıştır. Diğerleri böyle bir şey yapmamıştır. Çünkü bu işlem için çifte vatandaşlık almak gerektiğini, bunun da kendileri için oldukça pahalı bir iş olacağını söylemişlerdir.

1 görüşmeci Bulgaristan’a gezmeye gittiğinde bütün mallarını, sadece devlete olan vergi masrafının karşılanması karşılında kiraya verdiğini belirtmiştir. Ayrıca oradaki mallarına sahip çıkmak için çifte vatandaşlık almak istemediğini söylemiştir.

Tablo 32. Bulgaristan’dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişiler Brigadirde Çalışmış mı?

	Evet	Hayır	TOPLAM
Kadın	8	3	11
Erkek	3	7	10
Toplam	11	10	21

Bu soruya; %52.3 oranla 11 görüşmeci bu soruya “*evet*” diye cevap verdi. Bunlardan 8 kişi kadın(%38), 3 kişi erkektir.(%14.2)

%47.6 oranla, 10 görüşmeci bu soruya “ *hayır*” diye cevap verdi. “ *hayır*” cevabı verenlerden 7 kişi erkek, 3 kişi kadındır .

Brigadirde çalışmış olan görüşmeciler bu uygulamayı bir tür staj gibi algıladıklarını, buralarda tarımsal faaliyetler konusunda eğitim aldıklarını, Bulgar öğrencilerin de kendileriyle beraber çalıştıklarını dile getirmişleridir.

Tablo 33. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilere Göre Bulgaristan'daki Türkler Hallerinden Memnun mu?

	Evet	Hayır	Memnun Olmalılar	Fikrim yok	Yarı Yarıya	Toplam
Kadın		7		3	1	11
Erkek	1	6	1	2		10
Toplam	1	13	1	5	1	21

%61.9 oranla, 7 kadın(%33.3), 6 erkek(%28.5) 13 görüşmeci bu soruya “*hayır*” diye cevap vermiştir. Memnun olmamalarının sebebi olarak da ekonomilerinin kötü olması yüzünden geçim sıkıntısı çekmelerini ve bu yüzden gençlerin iş bulmak için yurt dışına gitmeleri gerektiğini, ailelerin parçalandığını söylemişlerdir.

%23.8 oranla, 3 kadın (%14.2), 2 erkek(%9.5) 5 görüşmeci “*bir fikrim yok*” diye cevap vermiştir. Bu soruya 1 erkek görüşmeci “*evet*” diye cevap vermiş, çifte vatandaş oldukları için memnun olmaları gerektiğini, Bulgaristan'ın Avrupa Birliğine üye olduğunu ve bunun onların hayatlarını kolaylaştırmış olması gerektiğini, kendisinin böyle bir hakkı olmadığını söylemiştir.

1 kişi yarı yarıya memnun olduklarını, bunun kişilerin yaşadıkları yere ve ekonomik durumlarına göre değiştiğini belirtmiştir. Çünkü köylerde yaşayanların daha fazla geçim sıkıntısı içinde olduğunu düşünmektedir.

Tablo 34. Bulgaristan'dan Yakın Akraba Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilere Göre Bulgaristan'daki Türkler Hallerinden Neden Memnun Değil?

	Anavatanından ayrı olduğu için	Ekonomik Sebeplerle	Aileleri Parçalanmış olduğu için	Diğer	Toplam
Kadın		7			7
Erkek		5		1	6
Toplam		12		1	13

Bu soruya “*ekonomik sebeplerle*” diyen erkek görüşmeci %38.46 oranla 5 kişi, diyen kadın görüşmeci %53.8 oranla 7 kişidir. “*ekonomik sebeplerle*” diyenlerin Toplam oranı: %92.3'tür.

Bu soruya “*diğer sebeplerle*” diyen erkek görüşmeci 1 kişidir.

Bu oranlar hesaplanırken sadece “*Bulgaristan’daki Türkler hallerinden neden memnun değil?*” Sorusuna cevap veren görüşmeci sayısı esas alınmıştır.

Yapılan görüşmelerde Bulgaristan’da kalan Türklerin genelde hallerinden memnun olmadığı dair bir sonuç çıkmıştır. Bulgaristan’da akrabaları olup oraya gzmeye giden göçmenlerin gözlem ve ifadelerine göre Bulgaristan’da kalan Türklerin en temel memnuniyetsizlik sebebi ekonomiktir. Çünkü Bulgaristan’ın ekonomisi çok iyi değildir. Bu yüzden sürekli diğer Avrupa ülkelerine göç vermekte, yine parçalanmış aileler ortaya çıkmaktadır.

7 kadın, 5 erkek görüşmeci durumu ekonomik sebeplere bağlarken bir görüşmeci orada olmaktan mutsuz olduklarını, bunu tam olarak dile getirmeseler bile aslında Türkiye’de yaşamak istediklerini söylemiştir.

1 görüşmeci bugün Bulgaristan’da yaşayan Türklerin çalışma konusunda çok istekli olmadıkları için ekonomik sıkıntı yaşadıklarını belirtip aslında Avrupa Birliği üyesi olan Bulgaristan’da hayatın daha kolay olması gerektiğini dile getirmiştir. Aynı zamanda çifte vatandaş olmalarının da onlar için büyük kolaylık olduğunu söylemiştir.

Tablo 35. Bulgaristan’dan Yakın Akrafa Göçü Anlaşmasıyla Gelen Kişilere Göre Bulgaristan’da En Çok Hangi Dönemde Sorun Yaşandı?

	Bir Fikrim Yok	1960’lı yıllar	1970’li yıllar	1980’li Yıllar	Boris ’in Kral Olduğu Dönem	Her Zaman	Toplam
Kadın				10		1	11
Erkek	1			7	1	1	10
Toplam	1			17	1	2	21

Bu soruya %80.5 oranla 17 görüşmeci “1980’li yıllar” diye cevap vermiştir. Bunlardan 7 kişi erkek, 10 kişi kadındır. Bu soruyu yaşı daha büyük olan 1 erkek görüşmeci “ *Boris ’in krallık zamanı*” diye cevaplarken Karı -koca durumundaki 2 görüşmeci “ *her dönemde vardı*” diye cevaplamıştır.

1 erkek görüşmeci, “*Ben Bulgaristan’dayken herhangi bir zulüm yaşamadım. Bu konuda bir fikrim yok.*” demiştir.

Görüşmeciler, 1989’da Türkiye’ye göç eden yakınlarının çok fazla zulüm gördüğünü, fiziksel ve psikolojik şiddet yaşadıklarını, kendilerinin bunları yaşamadıklarını düşünmektedirler. O dönemde göç edenlerin isimlerinin değiştirilmesi konusundaki baskının kendilerine yapılmadığını söylemişlerdir.

3.2.3. Bulguların Değerlendirilmesi

1969-1978 yılları arasında **Yakın Akraba Göçü** çerçevesinde Türkiye’ye göç eden 11 kadın, 10 erkek olmak üzere 21 görüşmeci ile farklı zamanlarda sözlü tarih çalışmaları kapsamında yüz yüze yapılan görüşmelerin değerlendirmesi yapılmıştır. Görüşmelerin değerlendirilmesinde hiçbir görüşmecinin adı ve kişisel bilgileri yer almamaktadır. Görüşmeler sırasında temel olarak;

1.Yakın Akraba Göçü ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlarımızın göç etmeden önceki yaşantıları nasıldır?

2.Yakın Akraba Göçü ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlarımız göç ettikleri dönemde neler yaşamış, nerelere yerleştirilmişlerdir?

3.Yakın Akraba Göçü ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlarımız göç ettikten sonraki yıllarda nerelere yerleşmiş, hayatlarına nasıl devam etmiş, Türkiye’de hangi konularda zorlanmışlardır?

Sorularının cevapları aranmıştır.

Yapılan görüşmelerden elde edilen sonuca göre göçmen vatandaşlarımızın tamamı trenle Edirne- Karaağaç’a gelmiş, burada kendilerini akrabaları karşılamış, ilk önce misafirhaneye yerleştirilen göçmenlerin burada sağlık kontrolleri ve aşıları yapılmış, daha sonra akrabalarının yanına yerleşmişlerdir. Görüşmecilerin tamamı eşyalarını da trenle getirmiş, bir veya iki gün içinde yurda giriş yapmıştır.

Bulgaristan'dan Yakın Akrafa Göçü Anlaşmasıyla gelen göçmenlerin doğum tarihleri, 1934 ile 1967 yılları arasındadır. En yaşlı görüşmeci 1934 doğumlu bir erkek, en genç görüşmeci de 1967 doğumlu bir kadındır. Gelenlerin doğum tarihine göre en fazla olduğu yıl 3 kişiyle 1956 yılıdır. 1937, 1942 ve 1962 yıllarında doğanlar ikişer kişidir. Diğer yıllarda doğanlar birer kişidir. Görüşmecilerden 2 kişi 1969 yılında göç etmiştir. 1971, 1972 ve 1977 yıllarında göç edenler de 2 kişidir. En fazla göç 12 kişi ile 1978 yılında gerçekleşmiştir. Bulgaristan'dan 1969-1978 yılları arasında ülkemize göç eden görüşmecilerin yaşları 11 ile 39 arasında değişmektedir. 7 kişi 30'lu yaşlarda, 5 kişi 20'li yaşlarda, 9 kişi 20 yaşının altında göç etmiştir.

Araştırma kapsamındaki göçmenlerden, 16 görüşmeci evli, 2 görüşmeci bekâr, 3 görüşmecinin eşi vefat etmiştir. Eşi vefat eden kadın görüşmeciler yeniden evlenmemiştir.

Aile kavramına önem veren görüşmeciler genelde evli olup çocuk sahibidirler. Evli olanların genelde iki çocuğu vardır. Sadece iki çiftin 4, bir çiftin 3 çocuğu vardır. Diğer çocuk sahibi olan bütün görüşmecilerin iki çocuğu vardır.

Göçmenlerin geldikleri yerler; Eski Cuma, Razgrad, Şumnu, Tolbihin (Hacıoğlu Pazarcık) ve Kırcaali'dir. Göçmenlerin geldikleri yerler Türkiye'de iskân yerlerini de etkilemiştir. Çerkezköy'e yerleşenlerin tamamı Şumnu ve Razgrad' tan göç edenlerden oluşmaktadır. Birçoğu birbirini Bulgaristan'dayken de tanımaktadır. Bugün de yakın mahallelerde oturmaktadırlar. Göçmen ailelerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde nereye gidecekleri konusunu akrabalarının nerede bulunduğu belirlemiş ancak zaman içinde özellikle ekonomik sebeplerle yerleşecekleri yerlerde değişiklik yapmışlardır. Yine bu konuda da özellikle Çerkezköy'e yerleşenler akrabalarının orada olmasını göz önünde bulundurmuşlardır. Bulgaristan'da düzenli bir çalışma hayatı ve düzenli bir gelir düzeyine alışkın olmaları, onları Türkiye'de de benzer bir hayat kurma konusunda yönlendirmiştir. Araştırma kapsamında yer alan göçmenlerin tamamı geldikleri yıllarda akrabalarının kendilerine çok sahip çıktığını dile getirmiştir.

Göçmenlerden Bulgaristan'da bulundukları sırada eğitimine devam edenler hariç tamamı aktif olarak bir işte çalışır durumdadır. Ancak orada ne kadar çalışmış olsalar da Türkiye'ye geldiklerinde hiçbirisi sosyal haklarını (emeklilik, ikramiye vb.) Türkiye'ye nakledeemediği için çeşitli sıkıntılar yaşamışlardır.

Bulgaristan'dan göç ettiğinde öğrenci durumunda olanlar ise Türkiye'ye göç ettikten sonra genellikle ekonomik sebeplerle bir işte çalışıp aileye maddi destek sağlamayı tercih etmişlerdir. Yaşı daha küçük olanlar ise eğitim hayatına devam edip bir meslek sahibi olmuşlardır. Yapılan göç anlaşması çerçevesinde hiçbir göçmen vatandaşımız Türkiye'ye geldiğinde devletten maddi yardım almamış, sadece beş yıl süreyle vergiden muaf tutulmuşlardır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlar çok çalışkan ve prensip sahibi insanlar olup Türkiye'de kendilerine uygun bir hayat standardı oluşturmak için tüm aile hep birlikte canla başla çalışmış ve amaçlarına ulaşmışlardır. Bunun sonucu olarak da bugün hepsi Türkiye'de, olmaktan memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

Kadın göçmenlerin tamamı okuma-yazma bilmekte ve bir diploma sahibidir. Erkeklerden ise sadece bir tanesi okula gitmemiş diğerlerinin tamamı bir diploma sahibidir. Okula gitmeyen göçmen de okuma-yazma bilmektedir. Söz konusu göçmenlerin geldikleri dönem itibariyle eğitim durumları oldukça iyidir.

Göçmenlerin Türkiye gelişleri için davet edenler genel olarak onların birinci derece akrabaları olup, özellikle göçün son yıllarında ikinci derece akrabaları tarafından da davet edilerek gelenler bulunmaktadır. 1969-1978 Yakın Akraba Göçü prensip olarak akrabaların davetine dayalı bir göç olduğu için davet edilmeden göç edebilen kimse bulunmamaktadır.

Görüşülen kişilerden 8 kişi, Bulgaristan'dan Türkiye'ye anne - baba ve kardeşleriyle birlikte göç etmiştir. 4 görüşmeci eşi ve çocuklarıyla birlikte, 3 görüşmeci eşi, çocukları ve eşinin anne - babasıyla birlikte, 1 kişi eşi, çocukları ve kardeşleri ile birlikte, 1 kişi eşi, çocukları, anne ve babası ile birlikte, 1 kişi çocukları ve kayınvalidesi ile birlikte, 3 kişi diğer şikkına göre Türkiye'ye göç etmiştir.

Görüşülen kişiler eğitim hayatları boyunca yabancı dil ve eğitim dili konularında Bulgaristan hükümetinin sürekli değişiklik gösteren eğitim politikası yüzünden farklı dönemlerde farklı uygulamalara maruz kalmışlardır.

Eğitim konusunda ise görüşmecilerin Bulgaristan’da hangi dilde eğitim aldığını etkileyen en önemli unsurun yaş olduğu gözlenmiştir. Çünkü görüşmecilerin doğum tarihi ve eğitim almaya başladıkları yıllarda iktidarda bulunan yönetimin uyguladığı politika döneme göre değişiklik göstermektedir. Bu da azınlık okullarında hangi dilde eğitim yapılacağını etkilemiştir. Yaşı daha büyük olup (1934-1942 arası doğanlar) 1940’lı, 1950’li yıllarda okula başlayan görüşmeciler okuma-yazmayı Arap harfleriyle onların tabiriyle Eski Türkçe ile öğrenmişler, daha sonraki yıllarda eğitimlerini ağırlıklı olarak Türkçe olmak üzere Türkçe ve Bulgarca sürdürmüşlerdir. Orta yaşlı olan görüşmeciler (1950-1960 arası doğanlar) eğitim hayatlarına Türkçe ile başlamışlar ancak daha sonraki yıllarda Bulgarca eğitim de almışlardır. Ancak bu grupta ağırlıklı eğitim dili Türkçedir. Daha genç olan görüşmeciler (1956-1967 arasında doğalar) ağırlıklı olarak Bulgarca, haftanın belli günlerinde belli saatte Türkçe eğitim almışlardır. Bulgaristan’da eğitimde hangi dilin kullanıldığı zaman zaman farklılık göstermekle birlikte, genel olarak anadilin yanı sıra bir ya da iki yabancı dil için de eğitim verilmiş ve bu ağırlıklı olarak Rusça ve Fransızca bazen de Almanca olmuştur.

Görüşmecilerden büyük çoğunluğu Türkiye’den tekrar Bulgaristan’a geri dönmeyi düşünmediklerini beyan etmişlerdir. Ancak doğup büyüdükleri yerleri tekrar görmek istediklerini belirtmişler ve çocukluklarının geçtiği evi, ilkokullarını özlediklerini dile getirmişlerdir. Bulgaristan’a hiç gitmeyen bir görüşmeci özellikle emekli olduktan sonra sürekli Bulgaristan’daki köyünü rüyasında gördüğünü anlatmıştır. Görüşmecilerden bir kişi dışında çifte vatandaşlık hakkını kullanan yoktur. Bunun sebebi olarak göçmen vatandaşlarımız genellikle çifte vatandaşlık almanın kendileri için çok maliyetli olduğunu belirtmişlerdir.

Göçmenlerin Türkiye’de en çok zorlandıkları şeyler; farklı kültürel ve siyasi yapıya sahip bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmiş

olmalarıdır. Türkiye'de genelde; Türkçeyi kullanma, kılık kıyafetteki farklılık, gelenek ve göreneklerdeki farklılık, davranışlarının yadırganması, sosyal haklarının nakledilmemesine bağlı olarak ekonomik sıkıntı, eğitim, iyi bir ev bulamama gibi konularda zorlanmışlardır. Türkiye'ye gelirken yanlarında para getiremeyen ancak eşya getirmelerine izin verilen göçmenlerden bazıları, Türkiye'ye geldiklerinde bir süre bu eşyalarını satarak geçimlerini sağlamak zorunda kalmışlardır. Zira göç edecekleri Bulgaristan on beş günlük bir hazırlanma süresi tanımış, zamanın kısa olması yüzünden evlerini ve mallarını çok ucuza satmak zorunda kaldıklarından, Türkiye'ye gelirken yeterli miktarda paralarının olmadığını belirtmişlerdir. Bulgaristan'da mallarını satamayan göçmenlerden ise sadece bir tanesi Bulgaristan'da rejim değişikliğinden sonra bıraktığı mallarını geri alabildiğini söylemiştir.

Göçmenlerin bir kısmı Bulgaristan'da baskı içeren çeşitli davranışlara maruz kaldıklarını belirtirken bir kısmı da orada baskı ve zulüm görmediklerini belirtmişler ve *“Biz orada kurallara uyduk ve hiçbir konuda baskı ve zulüm görmedik”* diye cevap vermişlerdir.

Göçmenler Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girdikten sonra orada yaşayanların çifte vatandaş olduklarını ve hayatlarının kolaylaştığını düşündüğünü belirtirken, Türkiye'de böyle bir imkânın bulunmadığını dile getirmişlerdir. Buna rağmen yapılan görüşmelerde Bulgaristan'da kalan Türklerin genelde hallerinden memnun olmadığı dair bir sonuç çıkmıştır. Bulgaristan'da akrabaları olup oraya gezmeye giden on iki görüşmecinin gözlem ve ifadelerine göre Bulgaristan'da kalan Türklerin en temel memnuniyetsizlik sebebi ekonomiktir. Çünkü Bulgaristan'ın ekonomisi çok iyi değildir. Bu yüzden sürekli diğer Avrupa ülkelerine göç vermekte, yine parçalanmış aile sorunu ortaya çıkmaktadır.

Görüşmecilere 1989 göçü konusundaki düşünceleri sorulduğunda ise göçmen vatandaşların kanaati 1989'da Türkiye'ye göç eden yakınlarının çok fazla zulüm gördüğü, fiziksel ve psikolojik şiddet yaşadıkları, kendilerinin bunları yaşamadıkları olmuştur. O dönemde göç edenlerin isimlerinin değiştirilmesi konusundaki baskının kendilerine yapılmadığına özellikle vurgu yapmışlardır.

SONUÇ

Göç sadece yaşanan dönemle ilişkili bir olay değildir. Göçü ortaya çıkaran ve temeli daha önceki olaylara dayanan birçok sebep vardır. Bunun yanında göç sırasında ve sonrasında yaşananların etkisi nesiller boyu sürebilmektedir. Ayrıca göç olgusu; hayatı sosyo-kültürel, ekonomik ve demografik çeşitli boyutlarda etkileyebilmektedir.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye farklı zamanlarda, birçok göç yaşanmış ve bunların hepsi de göç eden vatandaşlarımızı derinden etkilemiştir. 1969-1978 Yakın Akraba Göçü de bunlardan birisidir. Bu göçün temelinde, 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'daki baskı ve zulümden kurtulmak için ailelerinin büyük çoğunluğu Türkiye'ye göç eden ve 1951 yılında sınırların beklenmeyen bir şekilde kapanması ile bazı aile üyelerinin Bulgaristan'da kalmasıyla ortaya çıkan parçalanmış aile sorunu vardır. Bulgaristan'ın 1951'den sonra göçü yasaklaması bu sorunun giderek büyümesine yol açmış, parçalanmış aile fertleri, Türkiye'ye göç etmek için yurtdışındaki konsolosluklara dilekçeler vermeye başlamıştır. Ancak göç edecek olan nüfusla birlikte işgücü kaybına uğrayacağını ve ekonomisinin olumsuz etkileneceğini düşünen Bulgaristan'ın uzun süre göçe izin vermemesi nedeniyle parçalanmış ailelerin birleştirilmesi 1969 yılına kadar mümkün olamadı. 22 Mart 1968 tarihinde *“Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmış Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyetinden Göç Etmeleri Hakkında Antlaşma”* imzalandı. Bu anlaşma çerçevesinde parçalanmış ailelerin birleştirilmesine 1969 yılından itibaren başlandı ve bu yeni bir göçe sebep oldu. 1969-1978 yılları arasında gerçekleşen ve Yakın Akraba Göçü olarak adlandırılan bu göçle Bulgaristan'dan Türkiye'ye yakın akrabalarının daveti ile 130.000 civarında vatandaşımız göç etmiştir.

Bu çalışmada 1969-1978 Yakın Akraba Göçü ile Türkiye'ye göç eden 21 göçmen vatandaşımızla sözlü tarih çalışmaları kapsamında görüşmeler yapılarak çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçları genel olarak değerlendirmek gerekirse; Bulgaristan'ın, Eskiçuma, Şumnu, Kırcaali, Tolbihin, Razgrad şehirlerinden Türkiye'ye gelen göçmenler

yerleşmek için genellikle Marmara ve dolayısıyla Trakya Bölgesini (Gelibolu, Keşan, Çorlu, Çerkezköy, İstanbul vb.) seçmişlerdir. Bunu etkileyen en önemli unsur, önceki yıllarda gelen akrabalarının buralara yerleşmiş olmaları ve bu akrabalarının kendilerine barınma, iş, sosyal ve kültürel konularda destek olmalarıdır. Aynı zamanda bu bölgenin sanayi yönünden gelişmiş olması ve göçmen vatandaşlarımızın fabrikalarda daha kolay iş bulması bu bölgeye yerleşim üzerinde etkili olmuştur. Bu şehirlere yerleştikten sonra işçi, memur, serbest meslek gibi çeşitli alanlarda çalışarak hayatlarını devam ettirmişlerdir. Dolayısıyla bu yerleşim yerlerinin sosyokültürel, ekonomik ve demografik özelliklerini etkilemişlerdir.

Görüşmelerin gerçekleştirildiği dönemde yaşları 49 ile 82 arasında değişen göçmen vatandaşlarımız, göç ettikleri dönemde yaşadıkları sıkıntılar yüzünden zaman zaman göç etme konusunda çeşitli tereddütler yaşamışlardır. Ancak Bulgaristan'dayken Türkiye'ye büyük bir özlem duyan göçmenler, çocuklarını torunlarını anavatanda büyütmek, bu topraklarda kendi bayraklarının altında ölmek için göç ettiklerini dile getirerek, her ne kadar doğup büyüdükları yerlere özlem duysalar ve oraları tekrar görmek isteseler de hiçbir zaman Bulgaristan'a geri dönmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir. Göç etmekteki temel amaçları Türkiye'de yeni bir hayat kurmak olmuştur.

Göçmen vatandaşlarımız, Bulgaristan'da din, kılık kıyafet gibi birtakım konularda olduğu gibi yönetimin tutumuna bağlı olarak ana dillerinde eğitim almaları konusunda da aşamalı olarak çeşitli baskı ve engellemelere maruz kalmıştır. Önceleri tamamen Türk okullarında Türkçe eğitim alma hakkına sahiplerken, zaman içerisinde Türkçe eğitime son verilip tamamen Bulgarca eğitim almışlardır. Özellikle 1956 ile 1967 yılları arasında doğmuş olanlar eğitim hayatlarının hiçbir döneminde Türkçe eğitim alamamış, hatta okullarda Türkçe konuşmaları bile yasaklanmıştır. Bu yasak yüzünden ana dillerini okuyup yazmayı öğrenemeyen bu görüşmeciler Türkiye'ye göç ettiklerinde bu konuda büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Görüşmelerden elde edilen bu veriler konuyla ilgili literatür çalışmalarında yer alan asimilasyon politikalarının tarihsel süreciyle örtüşmektedir.

1969-1978 yılları arasında gerçekleştirilen Yakın Akraba Göçü'nü genel olarak değerlendirmek gerekirse, bu vatandaşlarımız her ne kadar kendi istekleriyle göç etmiş olsalar da göç etmek onlar için sosyo-kültürel, ekonomik birçok problemi beraberinde getirmiştir. Bu vatandaşlarımızın Bulgaristan'da çalışmaları karşılığında kazandıkları emeklilik, ikramiye, sosyal güvenlik hakkı gibi bir takım sosyal haklarını ve mevcut mal varlıklarını nakledelememeleri onların Türkiye'de ekonomik yönden zor durumda kalmalarına sebep olmuştur. Çünkü serbest göçmen olarak gelen bu vatandaşlarımız Türkiye'de beş yıllık vergi muafiyeti dışında herhangi bir ekonomik destek alamamıştır. Türkiye'ye geldiklerinde birçoğu Bulgaristan'daki işini yapamamış, farklı işlerde çalışmak durumunda kalmıştır. Bu dönemde göçmen vatandaşlarımızın yaşadığı problemler ve göç süreci Türk basınında birçok yazı dizisi ve haberle ele alınmış, konu kamuoyuna durulmaya çalışılmıştır.

1969-1978 Yılları arasında gerçekleştirilen Yakın Akraba Göçü dar kapsamlı bir göç olduğu için o yıllarda göç edenlerin akrabalarının bir kısmı Bulgaristan'da kalmış, yakın akrabalarından davet alanlar Türkiye'ye göç etmiş ve yine parçalanmış aileler ortaya çıkmıştır. Görüşmelerden elde edilen verilere göre bu kişilerin Bulgaristan'da kalan yakınlarının büyük çoğunluğu 1989 zorunlu göçü ile Türkiye'ye göç etmiştir.

Göçmen vatandaşlarımız için anayurda geldiklerinde sosyo-kültürel açıdan ve dil yönünden alıştıklarından çok farklı bir ortamla karşılaşmak, bu ortama uyum sağlamak kolay olmamıştır. Bu vatandaşlarımızın görüşmeler sırasında ifade ettiği gibi Bulgaristan'dakine benzer bir ev ortamı bulamamak bile onları çok üzmüştür. Ayrıca içlerinde doğup büyüdüğü yerlere karşı hep bir özlem olmuştur. Aradan elli yıla yakın bir süre geçmesine rağmen bu özlem hala vardır. Ancak geçen yıllar içinde göçmen vatandaşlarımız anayurda alışmış, kendi düzenlerini kurmuştur. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden bu vatandaşlarımız çok çalışkan ve prensip sahibi insanlar olup Türkiye'de kendilerine uygun bir hayat standardı oluşturmak için tüm aile hep birlikte canla başla çalışmış ve amaçlarına ulaşmışlardır. Bunun sonucu olarak da bugün hepsi Türkiye'de, hep olmak istedikleri anavatanda olmaktan memnundur.

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H. Yıldırım, *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi Göç*, Kum Saati Tarih Dizisi, İstanbul 2001.
- Akgün, Ahmet, *Bulgaristan'da Asimilasyon ve "Zavallı Pomaklar" Adlı Bir Risale*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2.005, cilt. 8, sayı. 13 (1), s.1-28.
- Akıllıoğlu, Tekin, *Bulgaristan'ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi*, 29 Haziran 1989 günü Ankara Üniversitesi rektörlüğünce düzenlenen toplantıda yapılan konuşmanın notlanmış metni, Ankara, 1989.
- Akpınar, Mehmet ve Köksal, Süleyman *Türkiyeli Komünistlerin Bulgaristan Türklerinin Dil ve Eğitimindeki Etkisi*, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 2016, sayı.21, s.251-268.
- Anol Bhattacharjee, *Social Science Research: Principles, Methods and Practices*, Scholar Commons University of South Florida, Florida, 2012.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1990), Cilt I: 1914-1980*,Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.
- Atabay, Mithat, "Çanakkale'de Nüfusun Yapısı, Niteliği ve Göçler", *Aşklar, Savaşlar, Kahramanlar ve Çanakkale*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s.409-428
- Atabay, Mithat "Cumhuriyet Döneminde Çanakkale'ye Göçler," Çanakkale Tarihi, c.VI, Değişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 3315-3332.
- Atabay, Mithat, "1950-1951'de Bayramiç'e Gelen Bulgaristan Göçmenleri," Bayramiç Sempozyumu, (3-4 Ağustos 2007), Bayramiç Belediyesi ve Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Bayramiç 2007, s. 67-73.
- Aydın, Mahir, *Şarki Rumeli Vilayeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- Aziz, Aysel, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.
- Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2007.
- Bolat, Mahmut, *Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği (1906-1933)*, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2020, sayı; 23, s. 223-251.

- Bozkurt Çanak, Hatice, *Bulgaristan Türklerinin Seyhan'a Göçü (1950-1951)*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Güz 2023, sayı.108, s.439-480. DOI:10.33419/AAMD.1381258.
- Bulut, Sedef, 38. *Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri*, Mavi Atlas Dergisi, sayı; 6 (1), 2018, s.185-204.
- Cumhuriyet Gazetesi E- Arşivi, 22-23.03. 1968, 09-15. 10. 1969. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.07.2024.
- Çetin, Turhan, Türk Nüfusun Dağılısını Etkileyen Coğrafi ve Kültürel Faktörler, *Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi(TÜCAUM),VI. Ulusal Sempozyumu*, 2015, s.71-82.
- Çimen, Hilal, 1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Basına Yansması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2019, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Çolak, Filiz, “Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi (1950-1951),” *Tarih Okulu*, sayı; 14, 2013, s. 113-145.
- Danacıoğlu, Esra, *Geçmişin İzleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.
- Dayıoğlu, Ali, *Toplama Kampından Meclis’e*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Demirhan, Hasan, *Sözlü Anlatımlarla 1.984-1.989 Yılları Arasında Bulgaristan'da Türklere Uygulanan Asimilasyon Politikaları*, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 2019 sayı.16, s. 324-342. DOI:10.29000/rumelide.580578
- Deringil Selim, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.
- Efe, Hüseyin, *NATO'ya Üyelik Sürecinde Türkiye ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri*, 2019, History Studies, sayı; 11 (2), s.601-619.
- Eroğlu, Hamza, “Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunu,” *Bulgaristan'da Türk Varlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s.15-47.
- Gül, Murat ve Karapınar, Emrah, *Bulgaristan: Yok Olmanın Eşiğinden Batı Ortaklığına*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2020 sayı; 11 (1), s.1-18.

Hürriyet Gazetesi Arşivi, 24-28 03. 1968, 09. 10. 1969, İzmir Milli Kütüphane.

Kamil, İbrahim, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleştirilen 1950-1951 Göçünün Nedenleri*, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, 2016, cilt, 5, sayı, 2, s. 31-65.

Karpat, Kemal H. *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Kocacık, Faruk, *Balkanlardan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890), Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1980, c.01,sayı; 01, s.137-190.

Korkmaz, Nuri ve Öztürk, Ayhan, *Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskân ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu*, ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Aralık 2017, cilt.1, sayı.3, s. 268-289.

Kumar, Ranjit, *Research Methodology*, SAGE Published, New Delhi 2011.

Memişoğlu, Hüseyin, *Bulgar Zulmüne Tarihi Bir Bakış*, Devran Matbaası, Ankara 1989.

Menteş, Fırat, *Bulgaristan Türklerinin Dini Eğilimleri ve Sorunları (1989-1990'da Lüleburgaz'a Yerleşenler Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2011, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Milliyet Gazetesi Arşivi, [https:// gazetearsivi.milliyet.com.tr/](https://gazetearsivi.milliyet.com.tr/) Arşiv/ 1969.10.12. Erişim Tarihi: 21.07.2024.

Özgür, Ulvi, *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007 İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Özlem, Kader, *Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu*, (Yüksek Lisans Tezi), 2010, Uludağ Üniversitesi.

Pınar, Mehmet, “1950-1951 Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler ve Demokrat Parti'nin Göçmen Politikası”, *Atatürk Eğitim Merkezi Yayınları*, sayı: 89, Temmuz 2014, s.61-93.

Pınar, Murat, *Bulgaristan Türklerinin 1950- 1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri ve İki Göçmen Grubunun Kültürel Özelliklerinin Karşılaştırılması: Bursa Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2014, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Resmî Gazete, sayı:13263, 31 Temmuz 1969, <https://www.resmigazete.gov.tr>, Erişim Tarihi: 26.05.2016.

- Sarıkoyuncu, Değerli Esra - Karakuzu, Hasan, 1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü, *Akademik Bakış Dergisi*, (*Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*), sayı; 57, 2016, s.313-342.
- Şimşir, Bilal N., *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2012.
- Şimşir, Bilal N., *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1986.
- Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri*, Genelkurmay Askeri ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2004.
- Tahir, Nuri Ali, 1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon Politikası, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tekin, Cemile ve Altunsoy, Yılmaz, *Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitleli Göçler*, Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, sayı; 2, 2019-Nisan, s.119-147.
- Tercüman Gazetesi Arşivi, 09.10. 1969. İzmir Milli Kütüphane.
- Toğrol, Beğlan, *112 Yıllık Göç (1878-1989) 1989 Yazındaki Üç Aylık Göç'ün Tarihi Perspektifindeki Psikolojik İncelemesi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1989, İstanbul.
- Türker Yıldız, Nevin, *Bulgar Komünist Partisi İktidarı Döneminde Uygulanan Politikalar Karşı Türk Azınlığın Gündelik Direnişi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2021, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz Börklü, Meşkure, *Tarihi Seyir İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları*, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, bilig-10/yaz, 1999, s.61-79.(1
- Uygur, Salih Tuna Boylarından Anavatana Göç, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1969.
- Yüceer, Saime, *Tarihsel Perspektif İçinde Türkiye'nin NATO'ya Girişi ve Meclisteki Yankıları*, Atatürkçü Bakış Dergisi, 2002, cilt. 1, sayı.1, s. 71-89.
- Zülkaroğlu, Alper, *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç (1950-1951)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2010, Marmara Üniversitesi, İstanbul.